

BELEIDS- EN ACTIVITEITENPLAN 2025 - 2028

**RIJKSMUSEUM
SLOT LOEVESTEIN**

Inhoudsopgave

VOORWOORD	4
INLEIDING	5
1. Terugblik	7
2. Vooruitblik	11
Maatschappelijke ontwikkelingen	11
Doelstellingen 2025 – 2028	12
Museale Herinrichting	12
POSITIONERING	13
1. (Maatschappelijke) positionering	13
Internationaal	14
Nationaal	14
Regionaal	14
PROFILERING	15
1. Profiel	15
2. Missie en visie	16
3. Kernwaarden	16
4. Relatie tot landelijk beleid	16
5. Stakeholders en samenwerkingen	17
6. Publieksbereik	18
Doelgroepen	19
Publieksonderzoek / Waardering	22
PROGRAMMERING	23
1. Erfgoed en historie	23
2. Museum en collectie	23
Collectiebeleid	24
Herinrichting	25
3. Educatie	26
Visie en missie op educatie	26
Bezoekersbeleving	27
Aanbod voor het primair onderwijs	27
Aanbod voor het voortgezet onderwijs	28
Aanbod voor het MBO	28
Educatie voor brede doelgroepen	29

4. Publieksprogrammering.....	29
Evenementen en activiteiten	29
Tijdelijke tentoonstellingen	30
FACILITAIR MANAGEMENT	32
1. Gebouwen	32
2. Terreinen en groenbeheer	32
3. Investeringsen	33
4. Verduurzaming.....	33
5. Projecten.....	34
Herstel gebrek aan stenen wallen.....	34
Herstel gebrek aan aarden wallen en preventie beverschade.....	34
OPERATIONEEL MANAGEMENT	35
1. Personeel	35
Organisatieontwikkeling	35
2. Hospitality.....	36
Horeca.....	36
Cultureel ondernemerschap	37
Museumwinkel.....	37
3. Digitalisering en IT	37
4. Mobiliteit	38
5. Veiligheid	39
Personeel en bezoekers	39
FINANCIEEL MANAGEMENT	40
1. Financieel beleid.....	40
2. Meerjarenbegroting	40
3. Risico's en continuïteit.....	41
Bezoekersraming tot 2032	42
GOVERNANCE	43
Raad van Commissarissen	43
Gedragscodes	43
Zelfevaluatie en visitatie	43
BIJLAGEN.....	45
Bijlage 1: Organigram.....	46
Bijlage 2: Doelstellingen en fasering	47
Bijlage 3: Meerjarenbegroting.....	50
Bijlage 4: Meerjarenonderhouds- en Investeringsplan 2025 - 2045 (MOIP)	51

VOORWOORD

De rol van musea in de samenleving is snel en sterk aan het veranderen. Het zijn instellingen van maatschappelijk debat geworden, die mede 'richtinggevend' zijn en als morele 'ijkpunten' fungeren. Zeker instellingen als Loevestein zijn belangrijk, omdat deze historische ontwikkelingen letterlijk tastbaar en beleefbaar maken en daarmee context en kader voor menselijkheid en identiteit geven. Waar de musea voorheen hoeders van erfgoed (verzamelplekken van cultuurhistorische objecten) en toenemend ook kennisinstellingen waren, veranderde het in de tijd van de financiële crisis meer tot ondernemende instellingen – met alle kritische opmerkingen van dien – en nu tot platforms van reflectie en debat met een sterk maatschappelijke rol. Loevestein heeft daarin een duidelijke positie gekozen.

Voor Loevestein past de rol van maatschappelijke en morele toetssteen bij de historie van de locatie. In de aanloop naar de vorige beleidsperiode is intern en met een breed cultureel veld een traject doorlopen om tot een herijking van de missie en visie te komen. Bij het bepalen van het DNA van Loevestein zijn de waarden van vrede, vrijheid en recht, centraal gesteld. Vanuit de historische context wordt op deze en afgeleide waarden gereflecteerd, altijd met een duidelijke 'sense of place', het besef van de (herinnerings-)plaats met de sterk aanwezige historische sensatie van de authentieke locatie Loevestein. Loevestein staat midden in de samenleving.

Loevestein heeft in 2020 de nieuwe koers ingeslagen en succesvol vormgegeven. Vanuit het besef van de eigen kernwaarden is naar de organisatie en toekomstbestendigheid van dit (inter)nationale erfgoed gekeken en zijn de knelpunten en ontwikkelkansen in beeld gebracht. In een Ambitieplan zijn de doelen voor 2032¹ gedefinieerd. De ontwikkelperiode valt uiteen in drie beleidsperiodes. Daarmee is het voorliggende beleidsplan de tweede akte van dit drieluk. Met de bewezen resultaten van de eerste periode en vol vertrouwen in onszelf en onze partners gaan we de volgende fase in.

Het vertrouwen van de bezoekers in musea is hoog, in tegenstelling tot het vertrouwen in de politiek, instellingen en instituties in het algemeen. Dat vertrouwen moet je blijven verdienen en waar blijven maken. Dat vraagt om zorgvuldigheid, integriteit, balanceren en meerstemmigheid. En terwijl Loevestein zich niet alleen binnen haar grachten en vestingwallen ontwikkelt, maar juist als een onderdeel van veel netwerken en zijn omgeving, verandert ook Nederland en de wereld om ons heen in een hoog tempo. Er komen liberale, progressieve, nationalistische en conservatieve politieke stromingen naast- en tegenover elkaar te staan. In de wereld komen democratische tegenover autocratische landen te staan. Oude historische breuklijnen, disputen en onrecht worden zichtbaar. We bewegen weg van de geglobaliseerde wereld en toe naar een weer gepolariseerde wereld. Dat is tussen landen zo, maar ook binnen landen en in de samenlevingen. Dat maakt het voor Loevestein belangrijk om binnen de eigen invloedsfeer een bijdrage te leveren aan vrede, vrijheid en recht. Vanuit historisch besef en reflectie, via debat en dialoog aan bruggen bouwen voor verdraagzaamheid en tolerantie.

Naast en voor deze hoge doelen is het broodnodig om aan de basis te werken van het 'museale bedrijf'. In dit beleidsplan geven we nader inzicht in de concrete stappen, het behoud van het erfgoed ('facilitair bedrijf') en het cultureel ondernemerschap ('horecabedrijf'). Loevestein stond en staat niet op zichzelf, maar is altijd gedragen door medewerkers en vrijwilligers, overheden en organisaties. Zonder hun steun en betrokkenheid was het niet mogelijk om dit erfgoedlevend te houden. We kijken uit om ook weer de komende jaren gezamenlijk aan deze doelen te werken.

Ed Dumrese,
Directeur / Bestuurder

¹ De stip op de horizon stond op 2030, maar vanwege twee jaar pandemie en betere aansluiting op beleidsperiodes is deze verlengd.

INLEIDING

Doel

Het beleidsplan 2025-2028 geeft inzicht in de missie en visie van de organisatie. Het beleidsplan laat zien hoe in relatie tot de lange termijn de komende jaren de verschillende strategische doelstellingen van het museum met inzet van onder andere het erfgoed, de collectie en educatie bereikt worden. Daarbij wordt vanuit de continuïteitsgedachte en de bezoeker geredeneerd en een kwalitatief hoog niveau nagestreefd.

Het plan geeft inzicht in de financiële planning en hoe met de betrokken partners en instellingen wordt samengewerkt en welke stappen worden ondernomen om het rijksmuseum verder te ontwikkelen. Daarom is het niet alleen voor de relaties in de 'buitenwereld' van belang, maar is het ook voor de organisatie zelf een belangrijk instrument om de doelstellingen verder te beschrijven, te specificeren, te kwantificeren en te monitoren. Het is daarmee een belangrijke leidraad en kader gedurende de komende jaren.

Van grof naar fijn (en terug)

In 2019 en begin 2020 is het Ambitieplan 2030 vastgesteld. Door de pandemie en voor een betere aansluiting op de beleidsperioden is de stip op de horizon twee jaar verschoven. Daarmee valt de periode tot einde Ambitieplan uiteen in drie beleidsperioden, van 2021-2024, 2025-2028 en 2029-2032. Eind twintiger jaren, begin 2030 zal aan een Ambitieplan 2050 gewerkt moeten worden. Uiteraard is het voor de huidige organisatie wenselijk dat er continuïteit in beleid is, maar de organisatie zal op basis van de dan geldende omstandigheden en context hernieuwde keuzes maken. En hoewel medewerkers slechts passanten op de lange geschiedenis van het slot zijn, zijn het wel de mensen die het kloppende hart van het erfgoed vormen en het levend houden. Uiteindelijk zijn het de vele medewerkers, vrijwilligers en partners die Loevestein inhoud en continuïteit geven.

Het Ambitieplan valt dus uiteen in drie beleidsplannen, of -perioden. Ieder beleidsplan is 'vertaald' naar vier opeenvolgende Jaarplannen. En ieder jaarplan valt uiteen in afdelingsplannen, werkplannen tot aan de functieprofielen.

Proces en betrokkenen

Na het overgangsjaar 2020 (met een eigen 20-punten-plan) is de Beleidsperiode 2021 – 2024 gestart. In 2023 is Slot Loevestein gevisiteerd door een onafhankelijke commissie in opdracht van OCW en werd Loevestein geprezen over de wijze waarop het zich opnieuw heeft uitgevonden, in het bijzonder op positionering en maatschappelijke relevantie. Dat, en natuurlijk de groei in bezoekersaantallen en de goede reviews, zien we als aanmoediging om op de ingeslagen koers door te gaan. Daarnaast nemen wij natuurlijk de knelpunten en uitdagingen die de commissie benoemde mee in onze plannen voor de toekomst. Deze liggen met name op het gebied van bereikbaarheid, kwetsbaarheid van de organisatie, ambitieniveau op het gebied van educatie en diversiteit.

In 2024 is het tweede beleidsplan van de Ambitieperiode uitgewerkt. Daarbij is wel rekening gehouden met interne en externe ontwikkelingen, zoals de pandemie en geopolitieke conflicten die onverwachts hebben plaatsgevonden maar wel een zwaarwegende impact op de organisatie hebben gehad door kostenstijgingen en inflatie. Slot Loevestein heeft dit goed doorstaan, mede dankzij de vele partners. Het zal ook in de beleidsperiode 2025 - 2028 rekening moeten houden met veranderingen. Hiervoor zal de nodige flexibiliteit en aanpassingsvermogen van de organisatie gevraagd worden. Hierin wordt voorzien door op regelmatige basis risico-inventarisaties te laten plaatsvinden, inclusief het opstellen van de nodige mitigerende maatregelen en contingency plannen.

Actuele ontwikkelingen

Slot Loevestein zal rekening moeten houden met mogelijk wisselende politieke stromingen, maatschappelijke veranderingen, internationale gebeurtenissen, de financiële gevolgen van de Btw-verhoging per 2026 en de bezuinigingen op verschillende bestuurlijke niveaus. De politieke situatie die hierdoor is ontstaan geeft druk op de culturele sector in het algemeen, op zowel de relevantie van de inhoud maar ook het draagvlak voor cultuur.

Tegelijkertijd heeft Slot Loevestein laten zien, dat de geagendeerde onderwerpen uiterst relevant zijn en juist in de tijden van verandering houvast en duiding kunnen geven. Het is dan ook geen vraag of de opgave en het bestaansrecht van rijksmuseum Slot Loevestein ertoe doet.

LEESWIJZER

Dit beleidsplan wordt ingeleid met een korte terugblik en vooruitblik. We volgen de driedeling welke ook in het Ambitieplan is aangehouden: profilering, positionering en programmering. Voor de volledigheid wordt hier de missie en visie van Slot Loevestein, die in 2020 is (her)gedefinieerd weergegeven met de onderliggende kernwaarden. De relatie tot de landelijke en internationale beleidsdoelen wordt beschreven met het publieksbereik. En het activiteitenplan is opgenomen in het hoofdstuk programmering. In het hoofdstuk Facilitair Management gaan we nader in op het monumentenbeheer, onderhoudsplannen en aanvullende nodige projecten voor de instandhouding van het bijzondere historisch ensemble van de gehele vesting. In dit hoofdstuk ook aandacht voor de verduurzaming. In het hoofdstuk over operationeel management de activiteiten ten dienste van hospitality (horeca en winkel exploitatie) en aanvullend aandacht voor de actuele onderwerpen digitalisering en veiligheid. Inclusie en diversiteit zijn terug te vinden in de verschillende hoofdstukken en paragrafen. Tenslotte een uitvoerig hoofdstuk over de financiën. In de bijlagen zijn aanvullende (detail-)informaten onderbouwende stukken zover voor dit beleidsplan relevant.

Het beleidsplan is niet noodzakelijk als één stuk te lezen maar kan gericht naar gelang van de vraagstelling nageslagen worden, maar we wijzen wel op de integraliteit van het geheel en met voorafgaande beleidsstukken, zoals het Ambitieplan, Masterplan en alle daaraan verbonden documenten.

1. Terugblik

'Loevestein' is een sterk 'merk'. 'Iedereen' kent het. Dat geeft de betekenis van de locatie weer. Doorvragend over de geschiedenis, de betekenis van de locatie en de maatschappelijke impact, daarvan blijkt de kennis echter bij een grote groep beperkt. Om sterker te staan waren duidelijk keuzes nodig om dichter bij zichzelf te komen. In plaats van alles voor iedereen te doen is de primaire beslissing geweest om als aantrekkelijk en beeldbepalend (rijks-)museum te fungeren. Alle andere diensten zijn hieraan ondergeschikt en moeten dit doel ondersteunen.

De nieuwe definitie van het ICOMOS (The International Council on Monuments and Sites) bekrachtigt dat een museum een (permanente) instelling is die materieel en immaterieel erfgoed onderzoekt, verzamelt, bewaart, interpreteert en tentoonstelt. Nog belangrijker is, dat dit in dienst van de samenleving is. Loevestein heeft na een 'soul searching mission' duidelijk gedefinieerd waar het voor staat in de samenleving.

De pandemie en de direct aansluitende oorlog in Oekraïne met alle disruptieve gevolgen voor de wereld, alsmede daarna de afschuwelijke terreuraanslag van Hamas op Israël, de daarop de niemand en niets ontziende oorlog in Gaza en de destabilisering van de gehele regio en wereldpolitiek hebben Loevestein ook op allerlei manieren op de proef gesteld. Zoals hierboven al vermeld heeft o.a. de pandemie ons ertoe aangezet de planning van het Ambitieplan met twee jaar te verlengen. De stijging van de kosten naar aanleiding van de onrust in de wereld had zware financiële consequenties voor de organisatie en hebben het weerstandsvermogen aangetast.

Loevestein heeft er bewust voor gekozen om tijdens de afgelopen beleidsjaren het traject voor herpositionering, zoals opgenomen in het Ambitieplan, voort te zetten. Uiteraard is de steun vanuit het rijk en lokale overheden, als ook vanuit de Leenheren van Loevestein (bedrijvenkring) hierin ook een belangrijke motivator geweest.

De onderwerpen die voor de afgelopen beleidsperiode vastgesteld waren bleken nog relevanter te worden dan vooraf geanticipeerd. Als museum zijn we trots, dat we sinds 2020 invulling hebben kunnen geven aan zeer relevante themajaren met wisseltentoonstellingen, educatieve programma's en veelzijdige randprogrammering, zoals lezingen, filmavonden, symposia en boekpresentaties.

Erfgoed in tijden van conflict

In 2020 werd gestart de bescherming van cultureel erfgoed tijdens gewapende conflicten. Hiervoor was een samenwerking aangegaan met o.a. UNESCO Nederland, Blue Shield en het Nationaal Archief. Het resulteerde in de tentoonstelling 'Cultuur onder Vuur'. In de conflictgebieden wereldwijd zien we de gevolgen van de conflicten voor het erfgoed en de samenlevingen. In 2024 is naar aanleiding van de tentoonstelling het boek "Kunstbunkers en Cultuurkaravanen" van Andrea Kieskamp verschenen en op Loevestein gepresenteerd. Vandaag de dag is de oproep aan de instellingen om zich voor te bereiden op de volgende oorlog – met de waarschuwing vanuit Rijk en Defensie, dat er geen capaciteit en middelen zijn om dit te faciliteren. De tentoonstelling over de ervaringen in het verleden geven aan hoe relevant dit is.

400 jaar Hugo de Groot

In 2021, het jubileumjaar van 400 jaar ontsnapping van Hugo de Groot vanuit de staatsgevangenis is de spectaculaire ontsnapping aangegrepen om vooral de betekenis van zijn gedachtegoed voor nu en eventueel in de toekomst te onderzoeken. In samenwerking met de UNESCO leerstoel aan de Universiteit in Maastricht en met Lab Toekomstige Generaties is een diepgaand symposium met vooraanstaande sprekers georganiseerd.

Credit: Mike Bink

Waterlinie

In 2022 werd in het jubileumjaar van 350 jaar Oude Hollandse Waterlinie en 600 jaar Sint Elizabethvloed aan de betekenis van water stil gestaan met de tentoonstelling 'Denkend aan Water' welke (inter-)nationaal onder de aandacht kwam met het indrukwekkende kunstwerk 'Waterlicht' van de wereldberoemde kunstenaar Daan Roosegaarde. De gevolgen van klimaatverandering werden op indrukwekkende wijze voelbaar. Het kunstwerk heeft als effect dat men vragen ging stellen aan de vanzelfsprekende zekerheid die we in Nederland ervaren in de strijd met en tegen het water. De afgelopen jaren hebben ongekennde droogte én overstromingen gekend. Hierdoor moest het museum uit veiligheid in de winter van 2023 zelfs enkele dagen sluiten. Landelijk is dit uitvoerig in de media onder de aandacht gekomen.

Credit: Ossip van Duivenbode

Aleksej Navalny

In 2023 werd stil gestaan bij de vrijheid van meningsuiting en de rol van staatsgevangenis in het verleden en nu. Hiervoor was een goede samenwerking met Amnesty International aangegaan. De gevangenschap en later het overlijden van Aleksej Navalny hebben veel media-aandacht gecreëerd. Het was bijzonder om te zien, dat het museum naast plek voor bewustwording, dialoog en debat ook als plaats voor bezinning, herinnering en rouw heeft gediend. Ook verschillende andere groepen in de samenleving grepen de geschiedenis van Loevestein en het jaarthema aan om bij Loevestein voor hun vrijheid van meningsuiting te demonstreren.

Tegenpolen

In 2024 stond het thema polarisatie in de samenleving centraal. Hoe ontstaat polarisatie in de geschiedenis en hoe verloopt dat en wat kunnen we daarvan voor nu leren. In samenwerking met Het Humanistisch Verbond is ook gekeken hoe gepolariseerd Nederland nu werkelijk is en hoe je dat kunt doorbreken. Met o.a. een kinderlijnn en educatieve activiteiten is dit voor een brede doelgroep opgezet en maakt het dat het voor vele bezoekers zeer toegankelijk is.

Credit: Mike Bink

De locatie van de vesting en het slot geeft al deze tentoonstellingen een extra betekenis. De 'sense of place' en het bewustzijn van de historische toedrachten in relatie tot deze onderwerpen geven extra lading en maken een blijvende indruk waar geen klaslokaal, vergaderzaal of congrescentrum aan kan tippen. Het zijn van een relevant museum op deze bijzondere, historische locatie zien we terug in sterke bezoekersgroei, ondanks pandemie en kostenstijgingen. Was 2019 nog het topjaar met ca 73.000 betalende bezoekers, in 2023 is dit aantal gestegen tot boven de 100.000 bezoekers (met uiteraard een dip van ca 47.000 en 50.000 bezoekers in de respectievelijke coronajaren). Dat is een opmerkelijke prestatie. Daarbij is er veel aandacht besteed aan de ontwikkeling van educatieve programma's wat zich ook in een groei van het aantal scholen en scholieren heeft vertaald – ook één van de doelstellingen uit het overkoepelende Ambitieplan.

Loevestein heeft laten zien, dat het een enorme potentie op vele relevante onderwerpen heeft. Maar om als museum duurzaam levensvatbaar te zijn moet het aan structurele verbeteringen werken, zoals aan organisatiestructuur, ruimtegebruik, museale inrichting, bereikbaarheid en toegankelijkheid. Parallel aan de realisatie van het Beleidsplan 2021-2024 en de onderliggende jaarplannen is er gewerkt aan de doorontwikkeling van Slot Loevestein – op een integrale wijze, zowel intern als ook met haar omgeving. Deze stappen waren niet mogelijk geweest zonder de steun vanuit de RegioDeal van het Rivierenland welke de doelen van Loevestein en het Munnikenland ondersteunde. Tweeledig is er gewerkt aan de conceptontwikkeling van een museale herinrichting én een gebiedsontwikkelingsopgave met het omliggende natuurgebied Munnikenland en met het karakteristieke rivierenlandschap. Ook op dit gebied zijn de resultaten indrukwekkend. Er ligt een sterk museaal concept voor de herinrichting van de drie zones: het omliggende gebied, de vesting en het kasteel. Er is een hele reeks van onderbouwende onderzoeken uitgevoerd (zie onderstaand tekstvak). Deze vormen de basis van het Masterplan voor Slot Loevestein. Het Masterplan is daarmee ook nauw verbonden aan de doelstellingen voor dit Beleidsplan 2025 – 2028.

Onderzoeken en beleidsstukken

2019	Ambitiestuk 2030 (Slot Loevestein)
2020	'20puntenplan voor 2020' (Slot Loevestein)
2020	Beleidsplan 2021 - 2024 (Slot Loevestein)
2020	Stakeholderanalyse (Witteveen+Bos)
2020	Bomenbeheerplan Slot Loevestein (Bosland Adviesbureau)
2020	Haalbaarheidsstudie (Witteveen+Bos, Eelerwoude, TPAHGA en Loevestein)
2021	Toeristische verkenning van de markt [B2B] (Sybesma Travel Consulting)
'21/22	Cultuurhistorische toets [HIA en CHER] (Land ID, in samenwerking met TPAHGA en BOEi)
2022	(Aqualiner / Blue Amigo)
2022	Archeologische onderzoek Archeologische Werkgroep Loevesteyn
2022	Klimatiseringsonderzoek (Volantis)
2022	Programma van Eisen voor bezoekerscentra (Crescenta, TPAGHA, BOEi)
2022	Museumconcept Slot Loevestein en
2023	Munnikenland (Studio Louter)
2023	Gebiedsbiografie (Gelders Genootschap)
2024	Business Case Museale Herinrichting (Nils van Keulen)
2024	Businesscase voor het totale Munnikenland (BOEi)

Naast het solide en omvattende Masterplan met alle onderliggende onderzoeken is ook al een aantal concrete resultaten bereikt. Zo zijn twee tijdelijke voorzieningen (paviljoens) gerealiseerd, die het mogelijk maken om de museale activiteiten in het kasteel te ontwikkelen, educatieve activiteiten te verzorgen en zakelijke activiteiten te ontplooiën. Ook zijn de voorbereidingen gestart om de Genieloods te herbouwen, is de steiger aangepast en geschikt gemaakt voor de elektrische veren en voor het aanleggen van grote riviercruise-schepen. En voor de betere toegankelijkheid is aan de achterkant van het kasteel een brug voor bezoekers met een fysieke beperking gerealiseerd, die tevens de vluchtroute veiliger maakt en een oude pontonbrug met steigerleuning vervangt welke niet passend en onvoldoende functioneel was.

Intern is de organisatie gereorganiseerd, de bedrijfsvoering aanzienlijk verder geprofessionaliseerd en aangepast aan de vernieuwde missie en visie. Het mantra van de afgelopen jaren was (1) ontvlechten, (2) standaardiseren en (3) automatiseren. Aan het laatste punt zal ook nog in de komende beleidsperiode gewerkt worden, omdat de ontwikkelingen op digitaal gebied verder gaan.

Vele andere behaalde resultaten zijn te vermelden zoals verdere digitalisering, een nieuwe huisstijl met nieuwe website en meerdere campagnes, kwaliteitsverbeteringen binnen de Taveerne, bedrijfskleding, restauratie en herinrichting van (vergader)zalen, de start met een grote partij uit de riviercruisemarkt. We verwijzen hiervoor naar de jaarverslagen. Belangrijke conclusie is in ieder geval, dat Loevestein onder moeilijke omstandigheden een enorme eerste slag heeft geslagen in het realiseren van het Ambitieplan en gereed is voor de volgende fase.

Verdere aandacht is nodig voor het groot onderhoud binnen de vesting, waaronder de verduurzaamheidsopgave. Hiervoor is de uitdaging groter geweest dan dat de financiële middelen dit mogelijk maakte, alsook voor de omvang en kwaliteit van de organisatie op gebied van diverse afdelingen.

2. Vooruitblik

Maatschappelijke ontwikkelingen

De eerdergenoemde ICOM-definitie voor musea² impliceert ook een aantal andere (nieuwe) opgaven en onderstreept de steeds belangrijkere rol van musea als publieke plaatsen met veel vertrouwen in de samenleving. Ze fungeren als morele toetssteen, bieden houvast bij verschuivende waarden en identiteiten, provoceren en inspireren, trotseren en verbinden. In een tijd van steeds snellere stormachtige ontwikkeling en digitale (on)werkelijkheden vormt het museum een authentiek anker met waarachtigheid. Nederland loopt in deze ontwikkeling internationaal voorop en voor Loevestein past deze visie naadloos.

Voor Loevestein net als andere musea blijft het een kerntaak om voor het erfgoed en de collectie te zorgen en educatie en onderzoek te verrichten. Daarnaast vervult Loevestein een rol als cultureel en sociaal platform en biedt een kritische reflectie op maatschappelijke ontwikkelingen. Het museum is niet naar binnen gericht en cultiveert geen historische nostalgie, maar is juist naar buiten gericht en verhoudt zich op een actieve en dynamische wijze tot de maatschappelijke ontwikkelingen.

Vanuit deze positie werkt Loevestein aan inclusiviteit en poogt een meer divers publiek aan te spreken. Toegankelijkheid is daarom een sleutelbegrip en is in de volle breedte van het woord te zien: voor mensen met zeer uiteenlopende beperkingen, leeftijden en sociale achtergronden. Een andere ontwikkeling is digitalisering en technologie, die alle onderdelen van de samenleving zullen raken. Een derde ontwikkeling is de dringende noodzaak om verder te verduurzamen en verantwoord met resources om te gaan. De impact van klimaatverandering zal juist op de buitendijkse vesting met het middeleeuwse kasteel grote gevolgen hebben en ligt daarmee niet alleen in het eigen belang maar biedt de kans om aan bewustwording en voorlichting bij te dragen. Ondanks de relatief geïsoleerde ligging op het eiland tussen de rivieren zal Loevestein ook een actievare rol vervullen in het maatschappelijke debat door reflectie, debat en dialoog – passend bij de kernwaarden van tolerantie en verdraagzaamheid. Sociaal engagement zal vooral gericht zijn op (internationaal) recht en mensenrechten. Loevestein zal de samenwerkingen met maatschappelijke organisaties en gemeenschappen verder zoeken en ontwikkelen. Daarbij zal ook het immateriële erfgoed een belangrijke rol vervullen.

Naast al deze stevige maatschappelijke verwachtingen aan de 'tempels van vandaag' is een museum ook een 'bedrijf', weliswaar non-profit. Maar de economische ontwikkelingen van de afgelopen jaren onder alle externe schokken (pandemie, oorlogen, de globalisering, inflatie, etc.) en de verwachtingen voor de toekomst maken het noodzakelijk om vernieuwend, inventief en innovatief te zijn en op zoek te gaan naar aanvullende financieringsmodellen. Het Masterplan voorziet voor een belangrijk deel in deze ontwikkeling. Tevens draagt het ook bij aan de Economische en maatschappelijk ontwikkeling van de regio door verbetering in mobiliteit, werkgelegenheid en behoud van (sociale) voorzieningen.

² "A museum is a not-for-profit, permanent institution in the service of society that researches, collects, conserves, interprets and exhibits tangible and intangible heritage. Open to the public, accessible and inclusive, museums foster diversity and sustainability. They operate and communicate ethically, professionally and with the participation of communities, offering varied experiences for education, enjoyment, reflection and knowledge sharing."

Doelstellingen 2025 – 2028

De hoofddoelstellingen voor de beleidsperiode sluiten aan op de missie en visie vanuit het Ambitieplan en de vorige beleidsperiode en zijn geactualiseerd:

A: Positionering

Rijksmuseum Slot Loevestein kan zijn authenticiteit versterken en positionering verbeteren door de verhalen en tijdsslagen van Loevestein beter te duiden. De sense of place is al hoog bij bezoekers, maar kan door de museale herinrichting nog verder versterkt worden, zodat het unieke verhaal van Loevestein beter ontsloten wordt voor (internationale) bezoekers. Tevens wil Loevestein de unieke locatie voor zakelijke evenementen zijn en voorziet het daarom in de (her)bouw van een genieloods. In deze rol draagt Loevestein ook bij aan de toeristisch-recreatieve sector in de regio.

B: Profilering

Slot Loevestein ligt op het meest westelijke puntje van de provincie Gelderland in een buitendijks gebied. Deze locatie is uniek binnen Nederland en maakt een bezoek tot een bijzondere ervaring. Loevestein heeft bewust gekozen om het erfgoed in dienst te laten zijn van de maatschappelijke thema's van nu. Daarom heeft Loevestein gekozen om vanuit deze militaire geschiedenis te transformeren tot een platform van vrede, vrijheid en recht. Ook wordt het omliggende natuurgebied bij de ontwikkelingen van Loevestein betrokken, zodat er één integraal verhaal verteld wordt en de band met de directe omgeving versterkt wordt. Door de beoogde museale herinrichting en tegelijkertijd het unieke historische karakter van het slot te behouden en verder te benadrukken, kan Loevestein zijn aantrekkingskracht vergroten en een breder en meer divers publiek aanspreken.

C: Programmering

De komende beleidsperiode staan de museale plannen en programmering voor een groot deel in het kader van de herinrichting van het kasteel, het soldatendorp en de vesting. Hierin zijn inclusiviteit en diversiteit belangrijke onderdelen. Daar waar mogelijk zullen fysieke aanpassingen gedaan worden om beter toegankelijk te worden voor mensen met een beperking. Daarnaast streven wij ernaar dat iedereen zich welkom en gerespecteerd voelt en zich herkent door verschillende perspectieven en een meerstemmig narratief te hanteren.

D: Beheer en behoud erfgoed (en exploitatie)

De primaire taak van Loevestein is het (sober en doelmatig) beheer en behoud van het erfgoed. Om dit op de juiste manier te doen is ontwikkeling van het erfgoed nodig. Structurele verbeteringen zijn noodzakelijk om het museum duurzaam levensvatbaar te laten zijn. We kijken in deze beleidsperiode naar het efficiënt inzetten van de verschillende ruimtes, de bereikbaarheid en de toegankelijkheid. Tevens onderzoeken we de meest passende organisatiestructuur.

Museale Herinrichting

Binnen deze beleidsperiode heeft Loevestein de intentie om het slot en ruimtes binnen de vesting opnieuw in te richten. Voor de toekomst is deze museale herinrichting noodzakelijk, waarbij het slot ingericht wordt met een vaste presentatie, die het verhaal van Loevestein zal vertellen. Het slot zal daarmee geen locatie meer zijn voor tijdelijke tentoonstellingen. Daarvoor wordt een andere plek ter beschikking gesteld. Het tempo en de mate van herinrichting hangt mede af van de financiering.

POSITIONERING

1. (Maatschappelijke) positionering

Slot Loevestein ligt op het uiterst westelijke puntje van Gelderland op de grens van drie provincies en tussen vier gemeenten. Het is een rijksmuseum, onderdeel van UNESCO werelderfgoed Hollandse Waterlinies, icoon en een toeristische trekpleister voor de brede regio. Het is het enige kasteel in Nederland dat puur een militaire functie heeft gehad en het was dé staatsgevangenis van Nederland. Het was een onderdeel in de woelige wording van de Nederlandse Republiek, vertelt het verhaal van opsluiting van andersdenkenden en ligt buitendijks in natuurgebied het Munnikenland dat symbool staat voor Nederland deltaland. Een plek waar water, natuur en cultuurhistorie op een bijzondere manier samenkomen.

Credit: Ministerie van Beeld Gorinchem

Al deze elementen trekken bezoekers uit binnen- en buitenland. Door de beoogde ontwikkeling met daarin het natuurgebied kan dit gebied uitgroeien tot een icoon van nationale allure. Dat heeft (in)direct effect op de lokale en regionale economie en brede welvaart.

Rijksmuseum Slot Loevestein draagt zorg voor historisch erfgoed, waaronder een slot, een vesting en wallen. Het biedt bezoekers recreatieve en inhoudelijke museumactiviteiten. En omdat Loevestein de educatieve rol als één van haar belangrijkste museumtaken ziet, bieden wij tevens kwalitatief hoogwaardige educatieve producten aan.

Met de (tijdelijke) tentoonstellingen en activiteiten vertellen we de bezoekers over de historie van deze iconische plek, waarbij we altijd de koppeling maken met de actuele, maatschappelijke uitdagingen. Onderwerpen die altijd gekoppeld zijn aan de thema's vrede, vrijheid en (internationaal) recht. We zien dat Loevestein een plek kan zijn waar gevangengenomen andersdenkenden herdacht kunnen worden. Bovendien zijn we (per 2024) werkgever van 41 vaste medewerkers, aangevuld met een flexibele schil en circa 50 vrijwilligers. Allen dragen bij aan de verbondenheid met de regio.

Bij toekomstige ontwikkelingen willen we waar mogelijk ook de toegankelijkheid verbeteren. Vereniging De Zonnebloem heeft ons in het verleden hierover al eerder geadviseerd en ook voor de herinrichting willen we hun advies weer vragen. Ook met andere organisaties zijn we in contact om hierin de juiste keuzes te maken. Voor ons is het uitgangspunt om onderdelen op dit gebied goed te doen voor wellicht een gedeelte van deze doelgroep en niet een beetje voor de gehele doelgroep, waardoor het net niet goed genoeg is. Voorbeeld hierin is de aanleg van de brug inclusief een plateaulift aan de achterzijde van het slot eind 2024, waardoor de doelgroep die rolstoelgebonden of slecht ter been is een deel van het slot kan bezoeken. (Profileren als een toegankelijk en diverse organisatie)

Met Erfgoed Gelderland en COA Gelderland zijn we in gesprek om te onderzoeken of Loevestein een locatie kan zijn voor asielzoekers en statushouders als bezoeklocatie, maar ook als locatie om als vrijwilliger aan de slag te gaan.

Tenslotte zien wij voor Loevestein een sterke rol in de ondersteuning van het Burgerschapsonderwijs voor het MBO. Hierin trekken we op met Erfgoed Gelderland en vele Gelderse musea om hierin een pilot op te

zetten. Loevestein zal alle contacten en mogelijke samenwerkingen met adviesorganisaties aanhouden om zich de komende beleidsperiode verder te ontwikkelen.

Internationaal

Hugo de Groot (Hugo Grotius) is internationaal een bekende historische rechtsgeleerde. De afgelopen beleidsperiode hebben we een eerste aanzet gegeven om Hugo de Groot sterker te koppelen aan Slot Loevestein. Ook de UNESCO Werelderfgoedstatus Hollandse Waterlinies gebruiken we in onze communicatie. Voor deze nieuwe beleidsperiode blijven we hier sterk op inzetten. Met name richten we ons op de groepstoeristen uit het buitenland, maar ook de individuele bezoeker uit Duitsland, België en het Verenigd Koninkrijk.

Nationaal

Als enig militair slot en staatsgevangenis van Nederland kan Slot Loevestein vanuit haar historie de waarden vrede, vrijheid en recht vanuit een levensbeschouwelijke, maatschappelijke, politieke en juridische invalshoek benaderen. Hugo de Groot is daarbij de personificatie van de vrije geest en symboliseert het belang van de ruimte voor 'anders denken'. Dit vormt het DNA van Loevestein en definieert de niche in het Nederlands maatschappelijke en culturele landschap waar het museum zich in begeeft.

Regionaal

De overheid heeft ingezet op het stimuleren van actief burgerschap en sociale cohesie. De Nederlandse samenleving is divers. Verschillende denkwijzen, opvattingen en culturen bestaan naast elkaar. Verdraagzaamheid, tolerantie en democratische waarden staan de laatste jaren onder druk. En daarmee onze democratische rechtsstaat. Het is van belang te werken aan gemeenschappelijke democratische waarden door burgers. Dat gebeurt in het onderwijs door middel van burgerschapsonderwijs. Slot Loevestein kan op dit gebied zijn maatschappelijk taak vervullen door voor nog meer scholen in de brede regio een rol te spelen binnen dit onderwerp. Daarbij richten we ons op zowel primair en voortgezet onderwijs (VMBO, HAVO en VWO), als op het MBO, waar Burgerschap vanaf 2026 een verplicht examenonderdeel wordt.

Slot Loevestein kan vanuit haar toeristisch-recreatieve rol een bijdrage leveren aan de ambities die de omliggende gemeenten en provincies hebben gesteld op dit gebied. Loevestein is het enige rijksmuseum in de wijde omgeving en een markant icoon van de Nederlandse geschiedenis. Dat biedt kansen voor verschillende partijen in de regio.

PROFILERING

1. Profiel

Slot Loevestein is sinds 1951 een (rijks)museum. Tot die tijd was het een onderdeel van het Ministerie van Oorlog en kende zes eeuwen van militaire geschiedenis. Het verhaal van Loevestein gaat niet over pracht en praal van de adel en koningshuizen. Er zijn op Nederlandse of Europese schaal honderden respectievelijk duizenden kastelen, maar deze hebben voornamelijk een historiserende inslag. Loevestein heeft bewust gekozen om het erfgoed in dienst te laten zijn van de maatschappelijke thema's van nu. Daarom heeft Loevestein gekozen om vanuit deze militaire geschiedenis te transformeren tot een platform van vrede, vrijheid en recht.

Loevestein vertelt als geen ander over vrede, vrijheid en recht, de geschiedenis daarvan en de betekenis voor alle mensen vandaag en in de toekomst. De geschiedenis van Loevestein en het gedachtengoed van de gevangenen, in het bijzonder Hugo de Groot, zijn daar direct van invloed op geweest. Het belang van het erfgoed van Loevestein wordt bepaald door de betekenis die wij en het publiek eraan geven. Loevestein positioneert zich vanuit zijn verleden van in-, uit- en opsluiting als plek waar publiek kan leren, nadenken en in gesprek kan gaan over het belang van vrede, vrijheid en persoonlijk en internationaal recht. Zo hopen wij bij te dragen aan een genuanceerd debat in de dynamische samenleving waarin het museum functioneert. We willen bezoekers verrassen, verdieping bieden en inspireren. Hierbij houden we altijd een gelaagdheid aan, wetende dat sommige bezoekers voor een recreatieve dag uit komen en anderen juist voor een verdiepende tentoonstelling of een aanvullende les binnen het lescurriculum. Met deze benadering wordt Loevestein meer een platform voor inhoudelijke inspiratie bij problematiek waar ieder individu in de huidige maatschappij mee te maken heeft. Door deze maatschappelijke relevantie verwerft Loevestein een belangrijker plek die rijksmuseumwaardig is bij overheden, diverse gemeenschappen, onderwijsinstellingen, NGO's, onderzoeksinstituten en belangenorganisaties.

Deze positionering heeft Loevestein ingezet in de vorige beleidsperiode. De organisatie werkt sterk vanuit deze insteek. De komende jaren zal deze positionering steeds verder vorm en lading krijgen.

In de vorige beleidsperiode is gewerkt aan een ambitieplan 2032 en vervolgens is dit uitgewerkt in een masterplan. Dit masterplan beslaat niet alleen een museale herinrichting, maar ook een ontwikkeling van de vesting en het omliggende natuurgebied het Munnikenland.

Bij het bezoek van voormalig staatssecretaris van OCW, mevrouw Fleur Gräper, op 16 mei 2024 gaf zij aan het doorgeven van erfgoed aan volgende generaties belangrijk te vinden. Door de beoogde ontwikkelingen dragen we zorg voor het behoud van dit bijzondere erfgoed en geven we het museum relevantie door de vele, verschillende verhalen vanuit verschillende oogpunten te vertellen. We zorgen dat bezoekers zich hierin kunnen herkennen, maar ook meekrijgen hoe een ander tegen maatschappelijke ontwikkelingen aankijkt. Hiermee sluiten we aan bij de Meerjarenbrief 2023-2025 De Kracht van Creativiteit.

2. Missie en visie

MISSIE:

We willen het erfgoed van Loevestein behouden en beleefbaar maken om bij te dragen aan een vrije en vreedzame samenleving, waarin we respectvol met elkaar en de wereld omgaan.

VISIE:

Vanuit de erfenis van Loevestein duiden we de Nederlandse staat en identiteit, waarbij we aanzetten tot het nadenken over vrede, vrijheid en het belang van internationaal en persoonlijk recht.

3. Kernwaarden

Kernwaarden die Rijkmuseum Slot Loevestein hanteert zijn:

- **Verdraagzaamheid en tolerantie**
Loevestein heeft nadrukkelijk gekozen voor meer maatschappelijke relevantie van het museum. De centrale thema's van verdraagzaamheid en tolerantie zijn daar belangrijke voortvloeisels van. Daarom wordt ook de Code Diversiteit & Inclusie volmondig gesteund en in de praktijk gebracht. Zo is dit ook een vast onderdeel bij het personeels- en vrijwilligersbeleid, maar ook in de vormgeving en invulling van alle museale activiteiten.
- **Integriteit**
Integriteit en het voorkomen van ongewenste belangenverstrengeling is een kernwaarde van de organisatie. Met de directie is regelmatig contact vanuit de voorzitter van de RvC, via de Audit, Bedrijfsvoering en Vastgoedcommissie en de Museale Commissie. In de Remuneratiecommissie wordt het functioneren van de directeur-bestuurder en zijn verantwoordelijkheid voor de algemene en dagelijkse leiding beoordeeld en toezicht gehouden op de verantwoorde inzet van middelen en mensen.
- **Eerlijke, duurzame en transparante bedrijfsvoering.**
Loevestein zet zich in voor Fair Pay, Fair Share en Fair Chain. Dit heeft zijn beslag gekregen in het ontwikkelde functiehuis van Loevestein, waarin gelijke functies ook gelijk beloond worden.

4. Relatie tot landelijk beleid

Loevestein verhoudt zich op diverse vlakken tot de beleidsprioriteiten van het Ministerie van OCW.

- Cultuur is overal en voor iedereen: Inclusie is voor Loevestein een belangrijk onderwerp. We kijken hierbij niet alleen naar de toegankelijkheid van de tentoonstelling (bijv. meertaligheid en begrijpelijke taal), maar ook naar fysieke toegankelijkheid bij de huidige gebouwen en toekomstige gebouwen binnen de vesting en daarbuiten. We organiseren laagdrempelige evenementen en ontwikkelen vraaggerichte educatieprogramma's voor zowel PO, VO als MBO. Diversiteit nemen we mee in de meerstemmigheid van de verhalen die we in de presentatie brengen. **(Meertaligheid in de breedte)**
- Investeren in de kansen van digitalisering: in onze tijdelijke tentoonstellingen is oog voor innovatie in presentatiemanieren (kijk bijvoorbeeld naar de AI-kunstinstallatie binnen het thema Oorlogsrecht). In de museale herinrichting bekijken we op meerdere vlakken hoe we de verhalen en op een vernieuwende manier kunnen brengen, waarbij digitale presentatiemiddelen zeker worden onderzocht. Op die manier beogen we een breder en meer diverse doelgroep aan te trekken.
- Erfgoed voor de toekomst: binnen Loevestein zijn we ons ervan bewust dat we slechts een klein deel uitmaken binnen het bestaan van het erfgoed. We werken met een enthousiaste groep medewerkers aan de ontwikkeling van Loevestein om het op een zo goed mogelijke manier te

behouden voor de volgende generaties. Als museum zetten we ons in om bezoekers kennis te laten maken met een belangrijk deel van de Nederlandse geschiedenis op gebied van vrede, vrijheid en (internationaal) recht. Het erfgoed zetten we in om actuele, maatschappelijke uitdagingen ter sprake te brengen en de bezoeker hier meer inzicht in te geven.

- Elke regio telt: Loevestein werkt actief mee aan een leefbare regio. Als icoon en trekpleister van deze regio heeft het als erfgoed en rijksmuseum een aantrekkende werking op bezoekers, maar zorgt het ook voor een culturele locatie voor bewoners. Slot Loevestein is de trekker van een toeristisch-recreatieve ontwikkeling van zowel de vesting als ook het omliggende natuurgebied het Munnikenland; inmiddels beschreven in een masterplan. Door een grote museale herinrichting van het Rijksmuseum Slot Loevestein en het ontwikkelen van faciliteiten binnen de vesting en buiten de vesting, zoals een bezoekerscentrum, parkeerplaats met OV-hubfunctie en aanlegsteigers voor vervoer over water kan deze locatie als een economische katalysator werken voor de regio. Daarmee draagt het bij aan het behoud van voorzieningen en aan een betere bereikbaarheid. Door de RegioDeal 2021-2023 is een stevige fundatie gelegd om deze ontwikkelingen in de komende tien jaar te kunnen realiseren.
- De regio is voor een groot deel afhankelijk van de agrarische sector en de glas- en tuinbouw. De regio heeft als doel gesteld de toeristisch-recreatieve sector te willen laten groeien in zowel dag- als verblijfstoerisme. Ook daarin kan Loevestein sterk bijdragen.

Loevestein verbindt zich aan bij de Duurzame Ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties

Voor de periode 2015 – 2030 hebben de Verenigde Naties 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's) bepaald. Slot Loevestein verbindt zich aan deze doelen en probeert bij te dragen aan:

- SDG 7: Betaalbare en duurzame energie, die we koppelen aan de opgaven die we in het masterplan gesteld hebben.
- SDG 16: Vrede, veiligheid en rechtvaardigheid.
- SDG 17: Partnerschap om de doelen te bereiken

Loevestein & de codes

Loevestein heeft als organisatie een maatschappelijke verantwoordelijkheid. Sterker nog het zit in ons DNA. Daarom willen we voorbeeldstellend met alle regelgeving en gedragscodes omgaan. De toepassing daarvan is voor ons dus een werkwoord. Het gaat hierbij om de Ethische Code, de Governance Code Cultuur, de Code Diversiteit en Inclusie, de Fair Practice Code, de regels rond het Bezoldigingsbeleid en de richtlijnen rondom Green Key en duurzaamheid. De codes worden jaarlijks benoemd in het jaarverslag van Stichting Rijksmuseum Slot Loevestein en zijn op de website te vinden. **(Gedragscodes implementeren en borgen)**

5. Stakeholders en samenwerkingen

Voor een culturele open instelling als Loevestein met ook commerciële activiteiten is samenwerking van essentieel belang. In tegenstelling tot de afgelegen ligging is Loevestein op vele andere gebieden juist heel goed gepositioneerd om zich vanuit verschillende lijnen te verbinden en zich goed te positioneren. Zo is Loevestein aangesloten of werkt structureel samen met onder andere: Ministerie van OCW, De Museumvereniging, Stichting Liniebreed Ondernemen, Stichting Vestingdriehoek, Rivierenland Bureau voor Toerisme, Gelderse Streken, Topkastelen, NBTC Holland Marketing, Coöperatie Erfgoed Gelderland, Kunsten '92, Stichting Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen (sKBL), Ondernemersvereniging VNO/NCW, Bedrijvenkring Bommelerwaard, Staatsbosbeheer, Waterschap Rivierenland, Provincie Gelderland (o.a. Pact van Loevestein), gemeente Zaltbommel, gemeente Altena, gemeente Gorinchem, gemeente West-Betuwe en Riveer.

De Vestingdriehoek is een stichting en een toeristisch samenwerkingsverband tussen de gemeenten Zaltbommel, Gorinchem, Altena en West-Betuwe en Fort Vuren en Loevestein. Als verbindende schakel is de veerdienst Riveer inclusief watertaxi van grote betekenis. De samenwerking binnen de Vestingdriehoek bestaat meer dan 20 jaar en is van betekenis voor Loevestein en de regio. Daarnaast draagt Loevestein ook bij aan de ontwikkeling van de streekmarketing van de Bommelerwaard en is hierin tevens vertegenwoordigd in de klankbordgroep en het bestuur.

Loevestein werkt gezamenlijk met verschillende stakeholders aan het project de toeristisch-recreatieve doorontwikkeling van Loevestein en het Munnikenland (ruim 600 hectare natuurgebied rondom Loevestein). Dit werd in 2021-2023 gesteund en gefinancierd door de partners van de RegioDeal Rivierenland (Rijk, provincie Gelderland en Noord-Brabant, gemeenten Zaltbommel, Gorinchem en Altena en Staatsbosbeheer. Met deze partners en nog vele andere organisaties, zoals Waterschap Rivierenland en Rijkswaterstaat en personen zullen we in de komende jaren intensief blijven samenwerken. Voor de doorontwikkeling van Loevestein Munnikenland wordt een stuurgroep en projectgroep opgezet, waarin bovenstaande organisaties uitgenodigd worden samen te werken aan het realiseren van de beoogde plannen (zie hiervoor Integraal masterplan Slot Loevestein en Munnikenland). Ook willen we hiervoor het gesprek aangaan met de omgeving door middel van een participatietraject.

Loevestein is onderdeel van de erfgoedtafel Oude Hollandse Waterlinie en het netwerk van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Als onderdeel van het laatste netwerk heeft Loevestein de UNESCO Werelderfgoed-status.

Net als in 2022 ligt de ontwikkeling van de Nationale Park nieuwe stijl (NL Delta), met Loevestein als toegangspoort, nog altijd voor herbezinning bij het ministerie van Economische Zaken. We hopen dat dit project in enige vorm nog doorgang kan krijgen en uiteindelijk bijdraagt aan meer binnenlandse en buitenlandse bezoekers die kennis kunnen maken met dit unieke deltalandschap en de daarbij behorende bijzondere cultuurhistorie. Door het stilvallen van deze ontwikkeling heeft Loevestein actief de samenwerking met de culturele iconen van het gebied, het Biesboschmuseum en Stichting Kinderdijk, opgezocht om programma's en activiteiten op elkaar af te stemmen en elkaar te versterken.

Vanuit voorgaande tijdelijke tentoonstellingen en activiteiten zijn waardevolle samenwerkingen opgezet met o.a. Amnesty International, Humanistisch Verbond, Cambium College Zaltbommel, Avans Hogeschool Eindhoven, Internationaal Filmfestival Gorinchem (IFFG) en VindiQu.

Tenslotte heeft Loevestein een sterke Stichting Vrienden van Slot Loevestein (Leenheren en -vrouwen). Zij zetten zich in om steun te bieden aan de beoogde ontwikkelingen, zodat we Loevestein goed achterlaten voor de volgende generaties.

6. Publieksbereik

In de afgelopen beleidsperiode heeft Loevestein zich beter op de kaart gezet. Dat heeft ervoor gezorgd dat jaarlijks ruim 100.000 bezoekers de vesting bezoeken. Het bereik willen we de komende beleidsperiode verder uitbouwen door de museale herinrichting, waarbij er meer ruimtes in de vesting worden toegevoegd aan de museale ervaring en elke ruimte de verschillende verhalen en tijdslagen duidt. Slot Loevestein is het platform voor vrede, vrijheid en (internationaal) recht. Het is een plek die altijd aan de rafelranden van de Nederlandse Republiek heeft gelegen; oftewel de plek die getuige was van de woelige wording van Nederland. Wij zien het als onze taak om op basis van de gebeurtenissen uit het

verleden te vertellen over actuele thema's en inzicht te bieden in hoe we deze maatschappelijk uitdagingen van vandaag kunnen duiden. We willen dit doen aan een zo breed en divers mogelijk publiek, waarbij we de activiteiten afstemmen op de verschillende doelgroepen.

Wij verwachten hiermee het aantal bezoekers uiteindelijk te laten groeien tot 150.000 (in 2032).

(Bezoekersgroei van de omschreven doelgroepenBezoekersgroei van de omschreven doelgroepenBezoekersgroei)

Doelgroepen

We onderscheiden hierin vier verschillende doelgroepen met elk een eigen marktaanpak. Voor deze doelgroepen hebben we de bezoekersreis in kaart gebracht. Daarin komen enkele knelpunten naar voren, die we in deze beleidsperiode willen aanpakken.

Individuele museum- en vestingbezoekers

Loevestein richt zich op zowel de regionale, nationale als internationale bezoeker. Daarin is veel ruimte voor de families en gezelschappen met en zonder kinderen (Leefstijlvinder: Harmoniezoeker). Zij zijn op zoek naar een leuk educatief dagje uit voor het gehele gezin. Tevens is ook de actieve 50-plussers (Leefstijlvinder: Verbindingszoeker en Inzichtzoeker) een doelgroep die we op Loevestein veel te bieden hebben. Zij zoeken culturele activiteiten waarbij ze blijven leren en ervaren. Veel bezoekers uit deze groep zijn in het bezit van een Museumkaart.

We constateren twee knelpunten, te weten de bereikbaarheid en de museumbeleving binnen de vesting. Loevestein is door haar ligging op een eiland lastig te bereiken. Openbaar Vervoer is een uitdaging en ook de veerverbinding met Gorinchem is nog niet optimaal. Daardoor zijn bezoekers aangewezen op eigen vervoer. In deze beleidsperiode gaan we het gesprek met de bevoegde overheden verder aan om te onderzoeken of er een OV-hubfunctie binnen het gebied kan worden gerealiseerd. Dit is ook terug te vinden in het masterplan. (Profileren als een toegankelijk en diverse organisatie)

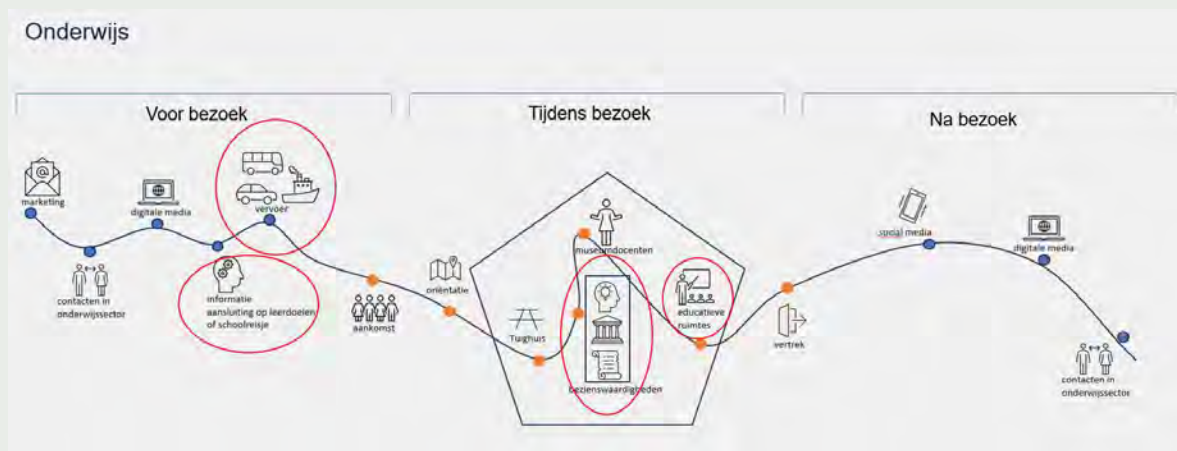
Wat betreft de museumbeleving zien we dat met de huidige vaste presentatie de verschillende tijdslagen en historische gebeurtenissen van Loevestein onvoldoende tot hun recht komen. Veel bezoekers weten zich hierdoor niet goed te oriënteren. De museale herinrichting die we in het voorjaar 2027 beogen te realiseren zal zorgen voor meer duiding van de verschillende gebouwen en de collectie. De historische verhalen over gebeurtenissen op Loevestein zullen worden verteld in de ruimte waar ze hebben plaatsgevonden.

Onderwijs

Loevestein richt zich op zowel primair als voortgezet onderwijs binnen de regio, maar ook op nationaal gebied. We vergroten het bereik binnen het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs door kwalitatieve inzet van marketingmiddelen. Binnen deze beleidsperiode onderzoeken we de behoefte van MBO-scholen met de intentie om ook voor deze doelgroep een passend programma te ontwikkelen.

(Potentieel bij MBO onderzoeken)

In de beleidsperiode 2021-2025 zijn de onderwijsprogramma's voor het primair onderwijs geactualiseerd en is een pilot gestart om een goed onderwijsprogramma voor het voortgezet onderwijs op te zetten. De komende beleidsperiode willen we de lijn doorzetten en onze onderwijsproducten vraaggericht ontwikkelen. Een laatste uitdaging die we hebben is fysieke ruimtes binnen de vesting en in het slot om onderwijsgroepen les te geven. In de museale herinrichting wordt hiermee ook rekening gehouden. Met deze acties zorgen we voor professionele educatieve faciliteiten, passend bij de educatieve kerntaak van Loevestein.

We constateren enkele knelpunten voor de doelgroep Onderwijs. Ook voor deze doelgroep is de bereikbaarheid van Loevestein lastig. Voor een bezoek moet vaak een bus gehuurd worden of worden ouders met eigen vervoer ingezet. Dat geeft extra kosten voor de scholen, waardoor een bezoek niet altijd mogelijk is. We gaan onderzoeken of we hierin kunnen samenwerken met een vervoersorganisatie en mogelijk ook samen met gemeenten uit de regio.

Groepstoerisme

We richten ons op de riviercruisesector en de touringcarmarkt om zo een stabiele inkomstenbron te verwerven. Sinds 2022 zijn al contacten gelegd en weten we dat verschillende riviercruise organisaties grote belangstelling hebben voor het toevoegen van Loevestein als stop in hun reisschema.

Groepstoeristen

Echter, een groot knelpunt voor de riviercruisesector is de huidige aanlegsteiger. Deze is geschikt voor riviercruiseschepen, maar beschikt door aanscherping van regelgeving niet meer over een aanlegvergunning. Daarbij wordt de steiger ook gebruikt voor de veerverbinding met Gorinchem, waardoor het in het hoogseizoen overdag niet mogelijk is met een cruiseschip aan te leggen bij Loevestein. Met Rijkswaterstaat onderzoeken we de mogelijkheden van uitbreiding van de steigercapaciteit en doorlopen we een traject om tot een aanlegvergunning te komen. De aanpassing van de huidige steiger beogen we te realiseren in voorjaar 2025. We verwachten dat deze uitbreiding direct effect op zowel de inkomsten als het aantal bezoekers zal hebben. Voordeel van deze doelgroep is dat boekingen vaak ruim vooraf gedaan worden, wat zekerheid geeft bij het opstellen van de begrotingen. Sinds een paar jaar werken we aan doelgroep specifieke marketingacties en relatieopbouw door middel van aanwezigheid op de International Toerismebeurs in Berlijn (i.s.m. Vestingdriehoek) en bijeenkomsten van de NBTC. Deze lijn zetten we door. (Bezoekersgroei van de omschreven doelgroepen en Groter bereik internationaal toerisme)

Zakelijke verhuur

Binnen zakelijke verhuur richten we ons op zowel bedrijven als particulieren. Ook hierin heeft Loevestein in de afgelopen beleidsperiode een grote professionaliseringsstap gezet.

Zakelijke verhuur

Bedrijven en particulieren die graag hun evenement op Loevestein organiseren geven regelmatig aan dat ze ook zoeken naar een overnachtingslocatie dichtbij. Momenteel heeft Loevestein vier B&B-kamers en

voldoet het hier onvoldoende aan. In deze beleidsperiode onderzoeken we verder of een bezoekerscentrum inclusief overnachtingsmogelijkheid in het Munnikenland gerealiseerd kan worden. Een bezoekerscentrum is een duidelijke wens van de gemeente Zaltbommel. Door toevoeging van overnachtingsmogelijkheden kunnen we ook bovenstaande groepen naar zowel de regio als Loevestein trekken. We merken dat deze wens er is en nu regelmatig een punt is waarop een zakelijke activiteit niet op Loevestein georganiseerd wordt. Ook voor deze groep is de bereikbaarheid een uitdaging en willen we onderzoeken waar we deze kunnen verbeteren in de toekomst. Tenslotte kunnen de faciliteiten binnen Loevestein nog verbeterd worden wat betreft ruimtes. In deze beleidsperiode verwachten wij een Genieloods binnen de vesting te herbouwen, waardoor we groepen tot maximaal 250 mensen kunnen ontvangen. (Opgestelde Salesplan (2024) implementeren)

Publieksonderzoek / Waardering

Behoud hoge waardering Slot Loevestein wordt alom gewaardeerd door zijn bezoekers. Hoge waarderingen op allerlei fora zijn hier het bewijs van. Deze hoge waarderingen zijn het gevolg van een zeer plezierige beleving ingegeven door een van de vele factoren als het kasteel zelf, de verhalen van de museumgidsen en de zeer gastvrije houding van het personeel. Het is essentieel om dit belevingsniveau aan te houden en daar waar mogelijk te verbeteren. De museale herinrichting en de verdere implementatie van het salesplan (2024) zullen hieraan in belangrijke mate bijdragen. Inzicht in of de beoogde doelgroepen Loevestein ook als zodanig beleven wordt met name verkregen door het verzamelen en interpreteren van data. Loevestein hanteert voor de komende beleidsperiode een tweetal belangrijke meetinstrumenten voor publieksbeleving: publieksonderzoek en aftersales. Het publieksonderzoek vindt continue onder de bezoekers van het museum plaats. In dit onderzoek worden naast vragen over bijvoorbeeld de activiteiten en de ontvangst, ook gericht gevraagd of zij Loevestein zouden aanbevelen bij een ander. De waarde die hieruit voorkomt (NP-score) zegt veel over het enthousiasme van de bezoeker. Hoe hoger de score hoe groter de kans is dat Slot Loevestein wordt aanbevolen bij een andere potentiële bezoeker.

Voor de zakelijk en particuliere verhuur is aftersales de belangrijkste tool om inzicht te krijgen in de ervaringen van de gebruikers. Met de resultaten in de hand kunnen we snel en gericht aanpassingen kunnen doen om de belevingswaarde verder te verhogen. Deze informatie wordt verkregen met name via persoonlijk contact en doelgerichte evaluatieformulieren. Bij positieve reacties wordt gevraagd om testimonials die vervolgens ingezet kunnen worden bij werving van nieuwe klanten. (Behoud hoge waardering)

PROGRAMMERING

1. Erfgoed en historie

Loevestein is er in de eerste plaats om het fysieke en immateriële erfgoed te bewaken, te onderhouden, toegankelijk te maken en uit te dragen. Het erfgoed van Loevestein bestaat uit de fysieke vesting, de archeologische collectie en het verhaal van de plek. Het erfgoed is ten eerste het rijksmonument, het kasteel inclusief omliggende gebouwen en verdedigingswerken. Daarnaast behoort ook de archeologische collectie tot het erfgoed van Loevestein. Loevestein wordt echter pas bijzonder door de geschiedenis die er heeft plaatsgevonden. Het belang hiervan wordt grotendeels bepaald door de betekenis die we er vandaag de dag aan geven. In onze huidige maatschappij is erfgoed een maatschappelijke en morele toetssteen. Wat vertellen we wel en wat niet, hoe vertellen we dit en met welk doel? Met de kritische en zoekende moderne mens is erfgoed geen gegeven. Het moet schuren, provoceren, tot nadenken aanzetten. Zeker op een plaats welke zich vanuit zijn verleden als gevangenis voor andersdenkenden gaat positioneren als platform voor vrede, vrijheid en recht.

De komende beleidsperiode staan de museale plannen en programmering voor een groot deel in het kader van de herinrichting van het kasteel, het soldatendorp en de vesting. De uitwerking van de plannen voor de vernieuwde vaste presentatie (**Nieuwe vaste presentatie kasteel**) neemt voor alle facetten van het museale beleid een centrale plek in; het uitwerken van alle verhalen van Loevestein naar het nieuwe museale concept, vraagt inspanning op het gebied van onderzoek en collectie, educatie en museale programmering.

2. Museum en collectie

Wat is tegenwoordig een museum? In 2023 heeft de International Council of Museums (ICOM) in nauwe samenwerking met musea wereldwijd een nieuwe definitie geformuleerd:

"Een museum is een permanente instelling zonder winstoogmerk, in dienst van de samenleving, gericht op het onderzoeken, verzamelen, bewaren, interpreteren en tentoonstellen van materieel en immaterieel erfgoed. Musea zijn openbaar, toegankelijk en inclusief en bevorderen diversiteit en duurzaamheid. Ze werken en communiceren ethisch, professioneel en met participatie van gemeenschappen. Musea bieden een verscheidenheid aan ervaringen met het oog op educatie, genoeg, reflectie en kennisuitwisseling."

Rijksmuseum Slot Loevestein voldoet aan al deze aspecten. Het museum is onderdeel van de Kring van Rijksmusea, maar waar de meeste rijksmusea een gebouw hebben waarbinnen vooral de objecten van belang zijn, zijn bij Loevestein de plek in het landschap en de gebouwen zélf de materiële getuigenis, met daarin en omheen de immateriële getuigenissen: het verhaal van de plek.

In de afgelopen beleidsperiode is de collectie in aansluiting op de missie en visie in een ander licht komen te staan. De missie van Loevestein is het uitdragen van de betekenis van de gebeurtenissen op Loevestein en de samenhang ervan met het ontstaan van Nederland en de waarden van onze huidige samenleving. Loevestein heeft daarmee een herpositionering ondergaan, waarin het de museale functie centraal stelt. De geschiedenis van de vesting staat in dienst van de maatschappelijke opgaven van nu en van de toekomst. Om deze belangrijke geschiedenis, en de vele lagen die deze geschiedenis kent op een duidelijke, logische en aantrekkelijke manier te presenteren, is de programmering aangepast. Omdat Loevestein rijk is aan verleden, is het in eerste instantie moeilijk om de kern te pakken te krijgen. Waar andere plaatsen identiteit ontleen uit een gebeurtenis, soms slechts één dag, kijkt Loevestein terug op bijna zeven eeuwen historie.

Door de verandering van de profilering van Loevestein van een kasteel met ridders, soldaten en gevangenen, naar een kasteelmuseum als platform voor vrede, vrijheid en recht, is in de beleidsperiode 2021-2024 het uitgangspunt van het verzamelbeleid aangescherpt. De focus van het verzamelbeleid lag eerder vooral op wat er in de geschiedenis op Loevestein is gebeurd en minder op de invloed die Loevestein op de wereld erbuiten betekende. Dat betekent met name iets voor de rol die de collectie speelt in het vertellen van de verhalen van de plek en de mensen die hier hebben geleefd of gevangen zaten.

Collectiebeleid

Slot Loevestein werkt met een collectieplan, dat de kernthema's voor het collectiebeleid beschrijft. Deze nieuwe beleidsperiode vraagt om een nieuw collectieplan, dat voortvloeit uit het vorige collectieplan en de al dan niet behaalde doelen daaruit, het inspectierapport van de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed en uit de herpositionering en herinrichting die in deze beleidsperiode wordt gerealiseerd.

In de vorige beleidsperiode lag de nadruk op verbetering van de basisregistratie, fotografie en betere verpakking van de collectie. Nu dit project ten einde loopt, werken we toe naar een meer inhoudelijke ontsluiting van de collectie, met behulp van intern en extern onderzoek en (digitale) kennisdeling. Leidend voor de onderzoeksvragen zijn de onderwerpen van de herinrichting en de jaarthema's rondom welke we de tijdelijke tentoonstellingen en publieksactiviteiten (in de breedste zin des woords) programmeren. Hiervoor zet het museum in op samenwerking met onderzoeksinstituten en universiteiten en creëert het opleidingsplekken voor wetenschappelijk onderzoek. Niet alleen moet er onderzoek worden gedaan naar de brede thematiek uit het herinrichtingsconcept, met de daarmee samenhangende werving van externe bruiklenen, ook de depotruimtes vragen om uitbreiding en verbetering.

De inhoudelijke doelen die voor het nieuwe collectiebeleidsplan zijn geformuleerd, liggen met name in het vergroten van de verbinding ervan met Loevestein als fysieke plek én de zeven eeuwen verhalen ten behoeve van de doorontwikkeling van Loevestein en herinrichting van het ensemble. Het hoofddoel daarbinnen is het vergroten inzetbaarheid en toegankelijkheid van de collectie. Daarbinnen vallen:

- Toevoegen van context bij de collectie door onderzoek aan de collectie zelf en archiefonderzoek, liefst in samenwerking met universiteiten en het Ministerie van Defensie (Defensiemusea en het Nederlands Instituut voor Militaire Historie) (**Borgen en vergroten kennis en collectie geschiedenis Loevestein**).
- Verbeteren beheer en behoud, zowel administratief als fysiek. Uitbreiding depot en het verbeteren van de omstandigheden, ook binnen de publieksruimtes maken hiervan deel uit (**Verbeteren bewaaromstandigheden collectie**).
- Verbeteren van het informatiebeheer om te komen tot een relationele database, waarbij we herbezinnen op de indeling van de deelcollecties
- Verzamelbeleid aanscherpen ten behoeve van het vertellen van de verhalen, collectioneren en traceren bruiklenen (**Aanscherping verzamelbeleid**).

De uitgangspunten in het collectiebeleid van Loevestein sluiten aan op de Erfgoedwet en het in januari 2024 aangepaste Toetsingskader beheer collecties Erfgoedwet van de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed. Uit de fysieke inspectie die medio 2024 door de Inspectie is uitgevoerd, komt naar voren dat het beheer van de rijkscollectie door Rijksmuseum Slot Loevestein in het algemeen voldoet aan de normen die zijn gesteld in de Erfgoedwet; op enkele onderdelen zijn de beheerstaken voor verbetering vatbaar, waartoe de Inspectie een aantal aanbevelingen doet. Deze aanbevelingen nemen wij ter harte en zijn onderdeel van het door externe experts geleid traject naar het nieuwe collectieplan, dat wordt geschreven voor de volledige periode tot 2032.

Uiteraard volgen wij tevens nauwgezet de Museumnorm vanuit de Museumvereniging en de Ethische code voor musea, opgesteld door de ICOM. De Governance Code Cultuur wordt onderschreven en voor de procedures rond collectiebeheer wordt zowel de internationale standaard voor collectiemanagement Spectrum als de LAMO in geval van ontzaming toegepast.

Herinrichting

De historische sensatie van het kasteel en de vesting is sterk. Wel vraagt het om uitleg. Een bezoeker wordt bij binnenkomst in de vesting geconfronteerd met een palimpsest van bouwelementen uit verschillende tijdsperioden. Waarom zie je hier al deze onderdelen? Om welke reden zijn die hier ooit gebouwd en waarom precies op deze plek? En wat is hier gebeurd? In deze vragen zit het verhaal van Loevestein besloten. Want Loevestein is uiteraard niet alleen een middeleeuws kasteel. Het is een militaire vesting met zeventiende-eeuws soldatendorp, die bovendien als staatsgevangenis voor politiek en religieus andersdenkenden diende. Loevestein is onderdeel van de Hollandse Waterlinie, en daarmee UNESCO werelderfgoed. En, niet in de laatste plaats, is Loevestein het Hugo de Grootkasteel. De geschiedenis van Loevestein en het gedachtengoed van de gevangenen, in het bijzonder rechtsgeleerde Hugo de Groot, zijn direct van invloed geweest op onze vrede, vrijheid en persoonlijk en internationaal recht. Vanuit het verleden van in-, uit- en opsluiting kunnen bezoekers leren, nadenken en in gesprek kan gaan over het belang van deze thema's.

In de huidige vaste presentatie komt dit alles onvoldoende tot zijn recht. De huidige vaste expositie is verouderd en geeft onvoldoende antwoord op de vragen die de bezoeker zich stelt bij het betreden van de vesting en zelfs het gebied. Daarom ontwikkelt Loevestein een nieuw interpretatief totaalconcept dat de plek beter duidt aan de bezoekers en inspeelt op hun belevingswereld. In de nieuwe expositie moet de thematiek die de nieuwe missie van het museum met zich meebrengt de rode lijn worden. Niet alleen het slot en de gebouwen worden hiertoe breder opengesteld en heringericht, ook de betekenis van de vesting en het omliggende landschap worden meegenomen in een integraal plan, met als doel:

- Een herpositionering van Loevestein als Rijksmuseum van nationale allure.
- Het faciliteren van een hoogwaardiger bezoek (en daarmee een hoge publiekswaardering), waarin de betekenis en het belang van de locatie, de historische gebouwen en collecties worden geduid en geactualiseerd.
- Presentaties en (educatieve) programmering beter laten aansluiten op doelgroepen.
- Versterking van het merk Loevestein.
- Bezoekersgroei faciliteren en daarmee mogelijk maken.

In twee losse fasen vanaf 2022 is in samenwerking met conceptontwikkelaar Studio Louter een indrukwekkend plan tot stand gekomen, dat in 2025 en 2026 verder wordt uitgewerkt, ingevuld en gerealiseerd. In een integraal plan wordt de bezoekersreis van de verschillende doelgroepen aanzienlijk verbeterd. In het voorjaar van 2027 hopen wij vol trots het museum te heropenen en klaar te zijn voor de groei die in het Ambitieplan 2032 is beschreven. (Realiseren Soldatenstraatje met ruimte voor landingsplaats, Nieuwe vaste presentatie kasteel en Onderzoek naar haalbaarheid klimatiseren museale ruimtes)

3. Educatie

Educatie is een belangrijke pijler voor Loevestein. Met onze thema's passen we naadloos in het lescurriculum van het primair en voortgezet onderwijs. Hierbij zijn we voortdurend op zoek naar manieren hoe we inzicht in de rijke geschiedenis van Loevestein kunnen geven. Vanuit de erfenis van Loevestein duiden we de Nederlandse staat en identiteit, waarbij we aanzetten tot het nadenken over vrede, vrijheid en het belang van internationaal en persoonlijk recht.

Bij educatie wordt al snel gedacht aan aanbod voor het primair en voortgezet onderwijs. Ook bij Loevestein heeft hier tot nog toe de focus op gelegen. Maar het museum heeft een belangrijke educatieve functie en biedt een leeromgeving die voor iedereen geschikt is. Deze leeromgeving beperkt zich niet tot het onderwijs: dit is een plek waar iedere bezoeker kan 'leren', op verschillende manieren en in uiteenlopende vormen. Alle activiteiten die te maken hebben met de overdracht van onze museale verhalen en vervullen van de museale missie, beschouwen wij dan ook als onderdeel van onze educatieve taak.

Om de ambitie van het museum waar te kunnen maken en de zeer uiteenlopende doelgroepen goed te kunnen bedienen, is een breed en divers educatief aanbod nodig. Loevestein heeft een groot aantal sterktes en kansen die aan de basis liggen van een versterking van onze positionering. Daarbij valt te denken aan onze sterke identiteit en positie als canonmuseum, onderdeel van het UNESCO Werelderfgoed van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, maar ook de luxe van een zeer brede thematiek, die niet alleen aansluit op bijna 700 jaar geschiedenis, maar ook op bijvoorbeeld natuur- en klimaateducatie, geografie en aardrijkskunde en maatschappijleer.

De grootschalige museale vernieuwing biedt de kans om een groter en meer divers publiek te bereiken en een betere publieksbeleving te realiseren. In het Ambitieplan tot 2032 is een aanzienlijke groei in aantallen leerlingen voorzien, uit zowel primair en voortgezet onderwijs, alsook uit het MBO en op termijn HBO en WO (de twee laatste met name op projectbasis en gericht op onderzoek). De educatieve programmering voor de herinrichting zal inhoudelijk én logistiek als een integraal onderdeel van de uiteenlopende publieksruimtes, routes en tentoonstellingen worden meegenomen, waarbij we in nauwe samenwerking met het onderwijsveld willen kijken naar behoeftes en aansluiting op kerndoelen en curricula.

De komende beleidsperiode zal echter ook moeten worden gekeken naar zwaktes en bedreigingen. Om de plannen voor educatie binnen de nieuwe beleidsperiode te kunnen realiseren zal gekeken moeten worden naar uitbreiding van de afdeling Museale Zaken op gebied van Educatie. Met toevoeging van een educator kan dit programma verder geprofessionaliseerd worden.

Visie en missie op educatie

Rijksmuseum Slot Loevestein positioneert zich als een plek waar alle bezoekers, jong en oud, inzicht krijgen in de geschiedenis en thema's van Loevestein en specifiek het gedachtegoed van Hugo de Groot. Het verhaal van Loevestein is immers een verhaal van nationaal belang over vrede, vrijheid, recht en natievorming en illustreert belangrijke historische gebeurtenissen in de vorming van Nederland. Deze gebeurtenissen hebben een plek in de canon van Nederland en de gevolgen van deze gebeurtenissen zijn nog steeds relevant en actueel.

We willen de bezoekers echter ook uitdagen om zich kritisch te verhouden tot deze geschiedenis door hen aan te zetten tot het stellen van vragen, reflecteren, kritisch nadenken, leggen van verbanden en toevoegen van eigen en nieuwe perspectieven. Door vragen te stellen aan het verleden, kunnen we het heden beter begrijpen en ervan leren voor de toekomst.

Bezoekersbeleving

Bovenstaande educatieve visie en missie willen we bewerkstelligen door het bieden van een optimale bezoekersbeleving, gericht op zowel individuele bezoekers met verschillende achtergronden en behoeftes/verwachtingen, als groepen uit zowel zakelijke en andere volwassen (toeristische) groepsbezoekers als groepen uit het onderwijs. (Optimaliseren bezoekersbeleving)

Daarbinnen richten we ons op:

- *Historische sensatie*; bezoekers ervaren de verhalen op de plek waar het allemaal echt gebeurd is.
- *Maatschappelijke relevantie*; bezoekers ontdekken de verbanden tussen de verhalen uit het verleden en hun eigen leven in de tegenwoordige tijd, doordat we aansluiten bij actuele ontwikkelingen en onderwerpen.
- *Zinvolle beleving*; bezoekers hebben een leuk dagje uit, maar krijgen ook inzicht en verdieping doordat we de complexe geschiedenis op een toegankelijke en laagdrempelige manier vertellen.
- *Meervoudig perspectief op geschiedenis*; bezoekers krijgen verhalen vanuit verschillende perspectieven te ervaren, waardoor duidelijk is dat er meerdere kanten aan één verhaal zitten.
- *Open blik*; bezoekers kunnen met een open blik de verhalen ervaren en erop reflecteren, doordat ze zich welkom en veilig voelen door de sfeer, de tone of voice in de overdracht en de houding van medewerkers.
- *Kritische blik*; bezoekers worden uitgedaagd om te reflecteren op de verhalen door zelf te onderzoeken en zich af te vragen hoe ze zich verhouden tot deze verhalen.
- *Bereikbaar en toegankelijk*; bezoekers ervaren zo weinig mogelijk logistieke en fysieke beperkingen tijdens hun bezoek aan Loevestein.

Aanbod voor het primair onderwijs

De afgelopen jaren is het educatieve aanbod voor het primair onderwijs verbeterd en gestandaardiseerd. Rond de herinrichting zullen alle programma's weer tegen het licht worden gehouden, waarbij de insteek is om goedlopende programma's te behouden en nog beter aan te laten sluiten op zowel de kerndoelen uit het PO als de nieuwe vaste presentatie. Daarbij wordt educatie als integraal onderdeel van de herinrichting meegenomen, zodat programma's en lesmodules zowel inhoudelijk als fysiek aansluiten op de vaste expositie(onderdelen), uitgaande van de educatieve visie van Loevestein én de behoefte van het onderwijs zelf. In de regel zal dit betekenen dat programma's in samenwerking met het onderwijsveld zelf vakoverstijgend en in aansluiting op de kerndoelen worden vastgesteld. Dit zal verder gaan dan het maken en uitvoeren van museumlessen en rondleidingen zoals we tot nog toe werken. (Aanbod Primair Onderwijs vraaggericht en passend bij nieuwe museale herinrichting)

Aanbod voor het voortgezet onderwijs

Door de bijzondere ligging en geschiedenis van Loevestein, kunnen we binnen het voortgezet onderwijs (**Aanbod Voortgezet Onderwijs vraaggericht en passend bij nieuwe museale herinrichting**) aansluiten op vakken als mens & maatschappij (geschiedenis, aardrijkskunde, maatschappijleer), mens & natuur (biologie), Nederlands, filosofie en kunst & cultuur (ckv, kunstvakken, erfgoededucatie). We kunnen meerdere vakken in één programma aanbieden en vakoverstijgend werken, ook hier weer naar gelang daar behoefte ligt bij de verschillende doelgroepen uit het onderwijs. Educatie zal hierbinnen nauw optrekken met de afdeling Marketing & Communicatie, om het onderwijs te benaderen, behoeftes te peilen en (pilot)programma's te ontwikkelen en aanbieden aan de gehele breedte van het VO, van VMBO tot VWO. De thema's vrede, vrijheid en recht bieden veel mogelijkheden en kansen om betekenisvolle programma's aan te bieden aan leerlingen uit voortgezet onderwijs (en aan studenten uit het MBO, HBO en WO). Deze thema's sluiten naadloos aan bij de kern van het burgerschapsonderwijs, zoals beschreven in relevante literatuur:

“Democratie en diversiteit worden gezien als de inhoudelijke kern van burgerschap. De waarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit worden genoemd als de basis voor burgerschap”.³

Loevestein is de locatie waar deze geschiedenis ook echt heeft plaatsgevonden. Voor een geschiedenisles een prachtige toevoeging, die leerlingen meesleept in die tijd. Die een les een extra dimensie kan geven. Een historische plek die veel vertelt over onze democratie, over onze identiteit en diverse samenleving. Die je uitdaagt na te denken over vrijheid van meningsuiting, zelfbeschikking, waarden en normen en hoe we met elkaar omgaan in onze samenleving. Onderwerpen die nauw aansluiten bij lessen over burgerschap.

Om betekenisvol te kunnen zijn voor leerlingen is het belangrijk om de verhalen en feiten uit de geschiedenis te koppelen aan hun eigen leefwereld en hierover met hen in gesprek te gaan. Gebeurtenissen die zich voordoen in het leven van leerlingen en vragen die voortkomen uit de maatschappelijke actualiteit zijn daarnaast een goed vertrekpunt voor de overdracht van burgerschapsonderwijs. Door gebruik te maken van dialogische werkvormen leren leerlingen hun eigen standpunt te verwoorden, vragen te stellen aan anderen en met elkaar in gesprek te gaan. In onze programma's is er niet alleen aandacht voor kennis, maar ook voor vaardigheden en attitudes. Denk bijvoorbeeld aan vaardigheden als leren argumenteren en kritisch omgaan met bronnen en attitudes als openstaan voor andere meningen en het respectvol omgaan met erfgoed.

Aanbod voor het MBO

Een doelgroep binnen het onderwijs die het museum nog bijna niet bezoekt, zijn de MBO-scholen. Dat terwijl juist in hun verplichte curriculum onderdelen zitten waar Loevestein voor deze scholen een rol van betekenis in kan spelen, bijvoorbeeld binnen het burgerschapsonderwijs. Bij het evalueren en waar nodig vernieuwen van het educatief aanbod zal Loevestein dan ook eveneens deze doelgroep meenemen. Binnen een pilot voor het MBO, waarin burgerschap centraal staat, werken we in 2025 samen met het onderwijsveld en Erfgoed Gelderland, het Vrijheidsmuseum in Groesbeek, het Airborne Museum in Oosterbeek, het Nationaal Onderduikmuseum in Aalten en het Herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch/CODA aan een passend en vraaggericht aanbod binnen de leerlijn 'Burgerschap & Vrijheid'. Hiermee willen we MBO-educatie een structurele en betekenisvolle plek binnen ons huidige educatieve aanbod geven, waarbij we bewustwording beogen te stimuleren over de waarde van het brede begrip 'vrijheid'. (**Potentieel bij MBO onderzoeken**)

³ Handboek Burgerschapsonderwijs voor het voortgezet onderwijs – editie wereldburgerschap – Bram Eidhof, 2021

Educatie voor brede doelgroepen

Naast het bereiken van de verschillende onderwijsniveaus ligt de uitdaging voor Loevestein in het vinden van de juiste gelaagdheid en toegankelijkheid voor de diverse doelgroepen. Omdat Loevestein ook een dagje uit en een belevenis is, zullen speelse en animerende vormen gezocht moeten worden (edutainment). Naast de traditionele speurtocht, wordt rond de herinrichting en het educatieve aanbod daarbinnen bijvoorbeeld gekeken naar mogelijkheden voor een virtual reality game, gericht op de leeftijd van ca 13-18 jarigen.

Loevestein wil zich bovendien ook meer richten op het rechtstreekse debat en kennisuitwisseling door conferenties en lezingen te organiseren of faciliteren en middels andere leervormen zoals scriptie- en literatuurwedstrijden/-festivals, rap battles et cetera.

Waar in het verleden musea en erfgoedinstellingen vooral in éénrichtingsverkeer aan het zenden waren, worden deze instellingen toenemend culturele platforms en hubs. De instellingen organiseren niet meer alles zelf, maar werken samen en faciliteren. Dat geldt ook voor educatieve activiteiten en evenementen. Loevestein moet daarom, passend bij de eigen positionering, zoeken naar relevante partners. Op die manier kan Loevestein voor het brede publiek een platform worden voor culturele uitwisseling die past binnen de thema's van Loevestein. Daarbij vervult Loevestein ook de rol van vertaler van academische inzichten naar een breder publiek. (Educatief aanbod voor alle bezoekers ontwikkelen)

4. Publieksprogrammering

Het einde van de 'festivalisering' van het cultuurlandschap is nog niet voorbij. Het succes ligt onder andere in de interactie, het beleven, het ontmoeten. Wel is differentiatie, kwaliteit, continuïteit en goede organisatie nodig. Door evenementen kun je heel gericht verschillende doelgroepen bereiken en uitbreiden. Voor de groei van je bezoekersstroom is dit van wezenlijk belang. Dat betekent dat Loevestein vanuit zijn missie en visie heel gericht per doelgroep evenementen met regionale, nationale of zelfs internationale potentie zal ontwikkelen of faciliteren. Dit alles ondersteunt door een goed doordacht marketing en communicatieplan, zodat de diverse te onderscheiden doelgroepen ook daadwerkelijk bereikt worden en ze overgaan tot een bezoek of deelname aan (Communicatie- en Marketingplan). Loevestein en het maatschappelijk relevante verhaal van deze bijzondere plek dienen bij de evenementen als lieu de mémoire en inspiratiebron, maar ook als decor voor terugkerende reeksen van lezingen, conferenties, debatten, concerten, filmavonden, literaire evenementen en dergelijken.

Loevestein werkt met een meerjaren-evenementenplanning (Jaarlijkse programmeringscyclus), waarbij we inspelen op regionale en landelijke thema's én op eigen thema's, die passen bij Loevestein en de positionering van het rijksmuseum versterken. Een evenement wordt nooit uitsluitend opgezet ter vergroting van het bezoekersaantal, want een activiteit die niet past bij de missie en visie van Loevestein zou het museum zijn geloofwaardigheid doen verliezen.

Evenementen en activiteiten

Slot Loevestein biedt een verscheidenheid aan relevante en urgente tentoonstellingen en activiteiten die bezoekers een kijkje geven in de geschiedenis van het kasteel en de regio. Bezoekers van alle leeftijden kunnen het kasteel verkennen en leren over de verschillende perioden van zijn geschiedenis, van de middeleeuwen tot de modernere tijd. Met onze activiteiten maken we altijd de koppeling met actuele maatschappelijke thema's. Daarmee bouwen we aan het platform voor vrede, vrijheid en (internationaal) recht dat Loevestein is en wil zijn.

Tijdelijke tentoonstellingen

Naast een nieuwe vaste tentoonstelling moeten thema- en eventgerichte tentoonstellingen het diverse en internationale publiek meenemen door actuele ontwikkelingen.

Sinds 2020 programmeert het museum themajaren met een tentoonstelling en uitgebreide randprogrammering. Middels tijdelijke tentoonstelling kijken we met uiteenlopende relevante samenwerkingspartners (Amnesty International, Humanistisch Verbond) vanuit hedendaagse essentiële thema's terug naar het verleden om vandaag beter te begrijpen. De tentoonstellingen hebben daarnaast als doel herhaalbezoeken te genereren. Bovendien kan Loevestein via thema- en eventgerichte tentoonstellingen een meer gedifferentieerd aanbod bieden voor de diverse doelgroepen die het museum wil bereiken.

Voor deze beleidsperiode ziet de planning er echter anders uit vanwege de herinrichting:

- 2025 en 2026 wordt opgezet rond het thema Oorlogsrecht. We organiseren een tentoonstelling met AI-installatie rondom Hugo de Groot en het 400-jarig bestaan van De Iure Belli ac Pacis. Concept daartoe wordt ontwikkeld i.s.m. kunstenaarscollectief Superposition uit Arnhem. Doel is om actuele dilemma's en vragen rond oorlogsvoering en humanitaire consequenties daarvan aan de orde te stellen en de bezoekers daarover met elkaar en zichzelf in debat te laten gaan.
- 2027 en 2028 staan in teken van de opening na de herinrichting. In deze periode wordt geen apart thema geprogrammeerd, maar plukken we de vruchten van de vernieuwing, die op zichzelf meer dan voldoende handvaten biedt om bezoekers te trekken en een interessante programmering rondom te ontwikkelen. De brede en diepe thematiek die Loevestein dan aan haar bezoekers biedt, levert ontelbare aanknopingspunten en thema's om op aan te haken. Deze programmering wordt simultaan met de herinrichtingsplannen verder ontwikkeld.

Tevens werken we de komende jaren vooruit naar volgende beleidsperiode, waaronder ook de realisatie van een tijdelijke tentoonstellingsruimte valt, want na de herinrichting komen er geen tijdelijke tentoonstellingen meer in het slot zelf. Ook aan het opstellen van de thema's voor de volgende periode wordt in samenwerking met onze sociale partners gewerkt.

Programmering rondom tijdelijke tentoonstellingen

Binnen de publieks- en educatieve programmering zijn activiteiten opgenomen die de tijdelijke tentoonstelling of het jaarthema ondersteunen en verder inhoud geven. We onderzoeken welke activiteiten interessant zijn voor onze doelgroep zoals:

- **Workshops.** Doelgroep: de museumliefhebber, dagje uit-mensen.
- **Filmfestival.** Doelgroep: de stijlzoeker.
- **Lezingen+.** Doelgroep: de museumliefhebber.
- **Cultuurnacht.** Doelgroep: de jonge stijlzoeker.
- **Proevestein diners:** Zomeravondmaaltijden naar het concept van De Maaltuin. Doelgroep: stijlzoekers
- **Lumineuze nachten:** Samenwerking voor verlichte verhalen van Loevestein naar concept Lumineuze nachten bij Kasteel de Haar. Doelgroep: stijlzoekers, gezinnen, museumliefhebbers.
- **Inclusieprogrammering:** denk hierbij aan prikkelarme ochtenden of rondleidingen met doventolk. Doelgroepen: prikkelgevoelige mensen, doven en slechthorenden.

FACILITAIR MANAGEMENT

Volgens de missie en visie van Loevestein is het beheer en behoud van het erfgoed één van de kerntaken. Op de schaal van de geschiedenis van Loevestein zijn alle medewerkers passanten en zien we het als onze voornaamste taak om het materiele en immateriële erfgoed aan de toekomstige generatie door te geven.

1. Gebouwen

Het onderhoud binnen de vesting Loevestein is een doorlopend proces, waarbij de vastgestelde meerjarig-, onderhouds- en investeringsplan (MOIP) de basis vormt. Kader- en taakstellend hierbij is het beschikbare budget. Voor de dekking van deze uitgaven zijn de beschikbare subsidiebedragen van het ministerie van OCW leidend voor de in de tijd uitgezette uitgaven. Vanwege deze beperkte middelen beoordeelt Loevestein periodiek kritisch welk onderhoud verplicht is (bijvoorbeeld vanwege veiligheid), welk onderhoud op korte termijn wordt gepland en welk onderhoud op lange termijn voldoende is geborgd. Dit schema schuift periodiek op waarbij de voortgang van de diverse projecten wordt gemonitord.

Meerjarenonderhoudsplan

Het geactualiseerde Meerjaren Onderhoud en Investerings Plan (MOIP) is gemaakt voor de periode 2025-2045. Met de planning voor de Museale Herinrichting in het najaar 2026 (opening begin 2027) zal de vesting enkele maanden voor het publiek gesloten zijn. Dit moment is ook gepland om zoveel mogelijk bouwkundig en installatietechnisch onderhoud uit te voeren. Hierdoor zit de piek in besteding in de jaren 2026-2027, waarbij het MOIP is verdeeld in drie hoofdstukken:

- Onderhoud (bouwkundig en installatietechnisch onderhoud gebouwen en terreinen;
- Investerings (nieuwe gebouwen, terreinindeling, verbeteringen;
- Verduurzaming

We verwijzen u naar bijlage 4 voor de conclusie en gedetailleerde MOIP periode 2025-2045.

2. Terreinen en groenbeheer

We merken op dat het onderhoud van de terreinen met het gewijzigde huisvestingsstelsel per 2024 bekostigd moet worden vanuit de Publieksbijdrage. Deze is door het ministerie van OCW geïndexeerd vanaf 2024, waarbij we kritisch moeten blijven en de juiste keuzes maken om aan de standaard te kunnen blijven voldoen. Hiernaast is het onze opdracht om duurzaamheid te borgen in de vastgoedontwikkeling van de beleidsperiode 2025-2028. We werken hier met een specialistisch architectenbureau aan. We verwijzen u naar de bijlage 4C DuMo Advies - Verduurzamingsmaatregelen d.d. november 2024.

Samen met een adviesbureau op groenonderhoud en in samenspraak met de gemeente Zaltbommel werken we ook aan een duurzaam groenbeheer binnen en rondom de vesting passend bij de locatie. Hiertoe is in 2020 een Bomenbeheerplan opgesteld en zal eind 2024 een aanvullend Bomencompensatieplan opgesteld worden. (Groen in vesting aanpassen)

3. Investeringsen

Loevestein kunnen we alleen goed behouden als we zorgen voor ontwikkeling van het erfgoed. Professionalisering van het museumbedrijf is daarmee noodzakelijk. Dat vereist investeringen in de toekomst. Loevestein heeft de grootste 'in situ' (plaatselijke) collectie van Nederland. Het is onze taak om hier goed voor te zorgen. Loevestein beschikt niet over een volwaardig depot en wil deze binnen de nieuwe beleidsperiode dan ook gaan realiseren.

Om Loevestein in de toekomst duurzaam levensvatbaar te maken zijn investeringen nodig om de eigen inkomsten te verhogen. In het masterplan staat beschreven welke opgaven we in de komende tien jaar beogen te realiseren. Binnen de komende beleidsperiode wordt een genieloods binnen de vesting gebouwd en beogen we de huidige aanlegsteiger uit te breiden. De genieloods is naast een auditorium ook een locatie voor zakelijk verhuur (tot 250 personen). De riviercruise-sector heeft veel interesse in Loevestein. Met de uitbreiding van de huidige steiger kunnen we ook deze (internationale) bezoeker naar Loevestein trekken.

Afbeelding: huidige steiger

4. Verduurzaming

In de Erfgoedwetsubsidie 2025-2028 is bepaald dat vanaf 2025 de genomen verduurzamingsmaatregelen in het jaarverslag gereflecteerd moeten worden. Hierbij wordt bedoeld dat het inzichtelijk moet worden tot welke verbetering van de energieprestatie van onze gebouwen de verduurzamingsmaatregelen leiden.

De bedrijfsvoering dient gericht te zijn op duurzaamheid, om de doelen van het Klimaatakkoord van Parijs te halen binnen Europa. Afgesproken is dat EU-lidstaten in 2030 minimaal 55% minder CO2 moeten uitstoten. In 2050 wil de Europese Unie klimaatneutraal zijn. De vereiste verduurzaming vereist een inspanning die alle organisaties moeten doorvoeren. De keuzes die Loevestein maakt die impact hebben op een zo laag mogelijke voetprint dragen bij aan een betere toekomst.

In het MOIP 2025-2045 is het hoofdstuk Verduurzaming toegevoegd zodat een compleet en toekomstbestendig inzicht ontstaat. Zie hiervoor bijlage 4 (Meerjarenonderhouds- en Investeringsplan 2025 - 2045 (MOIP) – pagina 51. In het advies wat verwerkt is zijn de onderwerpen te verdelen in:

- Verminderen energievraag en energieverlies;
- Vervangen propaangasketels door warmtepompen, vesting wordt gasloos;
- Opwekking elektrische energie d.m.v. PV-zonnepanelen.

In het MOIP zijn deze onderwerpen vervolgens uitgewerkt voor de beleidsperiode, zoals dak- en glisolatie, verlichting, PV panelen (zonnecarports) parkeerterrein, vervanging pellet cv-ketel door elektrische warmtepomp, aanpassing WKO pompput en optimaliseren klimaatinstallatie. (Verduurzaming: Warmtepomp in gehele vesting (afkoppelen van propaangas))

De toegekende subsidie voor Verduurzaming is niet toereikend om alle bouwdelen te verduurzamen. We zullen hierom in de nieuwe beleidsperiode de meest efficiënte keuzes maken en nader onderzoeken of een aanvullend bedrag Verduurzamingssubsidie bereikt kan worden.

(Mogelijkheden verdere verduurzaming onderzoeken)

5. Projecten

Herstel gebrek aan stenen wallen

Uit gedegen onderzoek in de afgelopen beleidsperioden is gebleken dat de stabiliteit van de stenen wallen niet meer toereikend is. De gebreken zijn ruim voor de pilotperiode opgetreden, deze periode is overgegaan in het nieuwe Huisvestingsstelsel per 2024. In 2024 heeft Rijksvastgoedbedrijf (RVB) bevestigd dat zij de verantwoordelijkheid voor de gebreken aan de wallen erkent. Na afstemming met RVB zullen in de nieuwe beleidsperiode de projectkosten in beeld gebracht worden, zodat het herstel van de huidige schade door RVB kan worden vergoed via een lumpsum vergoeding. De verwachting is dat dit herstel in 2025-2026 plaatsvindt.

Herstel gebrek aan aarden wallen en preventie beverschade

Afgelopen jaren hebben enkele beschermde beverfamilies voor materiele schade gezorgd bij Loevestein. Hierom heeft het Ministerie van OCW aan Loevestein toegezegd, met de overgang naar het nieuwe Huisvestingsstelsel in 2024, dat een projectsubsidie beschikbaar wordt gesteld voor het herstel van de schade aan de aarden wallen. In 2025 wordt hiervoor een activiteitenplan en projectbegroting voorbereid, waarbij de subsidiebehoefte wordt benaderd. De uitvoering vindt naar verwachting plaats in 2025-2026.

OPERATIONEEL MANAGEMENT

1. Personeel

Na een periode van bezuinigingen tijdens de coronajaren is de organisatie vanaf 2024 weer versterkt. Voor de volgende beleidsperiode zullen we projectmatig verdere uitbreiding nodig achten gelet op de gewenste groei van educatie, museaal en vastgoedexpertise.

Intern zijn in de vorige beleidsperiode diverse werkprocessen verder geautomatiseerd. Deze ontwikkeling blijft onze aandacht hebben zodat de medewerkers zo efficiënt mogelijk kunnen werken volgens de huidige standaarden. Of hiervoor personele ontwikkeling nodig is, wordt op individuele basis beoordeeld en mogelijk gemaakt.

Voor 2025 zijn 33,7 fte begroot (2024: 31 fte), waarbij de huidige inlening via een payrollbedrijf begin 2025 wordt afgebouwd. We verwachten dat hierdoor gemiddeld 2 fte wordt aangesteld binnen Loevestein, en 0,7 fte volgt uit gewenste educatieve uitbreiding. Inhuur van derden blijft hiernaast nodig om in perioden van krapte voldoende capaciteit te kunnen waarborgen voor schoonmaak, horeca, en inhuur expertise op facilitaire zaken. Deze post neemt af met de aanstelling van meer horecamedewerkers.

Organisatieontwikkeling

De afgelopen beleidsperiode is gewerkt aan een bestendig, deskundig personeelsbestand gericht op de behoefte van de ontwikkelingen in de komende beleidsperiode. Hiervoor zijn de volgende ontwikkelingen te melden:

- Binnen de afdeling Horeca zullen we geleidelijk werken naar vaste dienstverbanden voor de medewerkers. Dit besluit is genomen om meer betrokkenheid te bieden. Hiernaast is dit een besparing op de inhuur. We houden oog voor de risico's en zullen een beperkte flexibele schil behouden voor 'ziek en piek'.
- Binnen de afdeling Facilitaire Zaken & Beheer is een doorontwikkeling van vastgoedexpertise noodzakelijk vanwege de omvangrijke uitdagingen op dit gebied. Naast een gespecialiseerd bureau zal mogelijk externe inhuur nodig zijn.
- Binnen de afdeling Museale Zaken is het noodzakelijk om naar aanleiding van de ambities voor hogere bezoekersaantallen en op basis van de museale herinrichtingsplannen extra educatieve medewerkers aan te stellen.
- Teamontwikkeling en scholing blijft onze aandacht hebben. Verdere automatisering wordt verkend in relatie tot benodigde scholing, naast de vaste arbo- en veiligheidsverplichtingen.
- Uiterlijk in 2026 wordt het nieuwe functiehandboek van de Museumvereniging geïmplementeerd binnen Loevestein waarbij de functies binnen Loevestein worden herijkt.

De verwachting is dat tijdens de komende beleidsperiode enige fte-stijging nodig is om onze doelstellingen te realiseren. Deze uitbreiding dient dan te worden gedekt uit een positief exploitatiesaldo.

Naast vaste medewerkers werkt Loevestein met de onmisbare inzet van vrijwilligers. Loevestein actualiseert in 2025 het vrijwilligersbeleid waarbij een verschil wordt gemaakt tussen:

- Organisatievrijwilligers (structurele vrijwilligers met vaste taken),
- Activiteitsvrijwilligers (specifieke taken, bijv. in een werkgroep),
- Dag-vrijwilligers (incidentele taken, zoals bij evenementen).

In het vrijwilligersbeleid wordt o.a. vastgelegd dat vrijwilligers aanvullende en geen vervangende functies vervullen. Ook vindt jaarlijks een evaluatie plaats en moeten rechten en plichten van vrijwilligers goed

vastgelegd worden. In het vrijwilligersbeleidsplan zal aandacht besteed worden aan de nieuwe manier van werving en de veranderende taken. (Nieuw vrijwilligersbeleid)

Personeelsbeleid

Om ervoor te zorgen dat de diverse rollen, taken en doelstellingen voor iedereen duidelijk zijn, zal in deze beleidsperiode een actualisatie plaatsvinden van het functiehandboek, de functionering- en beoordelingscyclus. (Functionering- en beoordelingsbeleid herzien) Persoonlijke ontwikkeling is daarin een belangrijk aandachtspunt. (Ontwikkelen persoonlijke ontwikkelingstrajecten medewerkers) Daarnaast zullen procedures en structuren worden vastgelegd in handboeken, om zo de flexibiliteit en effectiviteit van de organisatie te maximaliseren.

Te denken valt het actualiseren van:

- Het Functiehandboek
- Het Personeelshandboek
- Jaarplannen per afdeling
- een Saleshandboek en een Productenhandboek
- een Horecahandboek (of Banquetingboek)
- Factsheets (of Instructiesheets)
- een Vrijwilligershandboek

Deze handboeken sluiten aan op het bestaande Ambitieplan 2032, het Beleidsplan, het Activiteitenplannen en de bijbehorende begrotingen. (Loevesteinhandboeken herzien/opstellen)

Organiseren van middelen

Tijdens deze beleidsperiode zal planmatig worden gewerkt aan een overgang naar Microsoft-cloud. Het werken op de lokale server zal hiermee worden beëindigd.

Om te zorgen voor een goede digitale verbinding met 'buiten' is het absoluut noodzakelijk dat Loevestein in de loop van deze beleidsperiode middels glasvezel wordt aangesloten op het internet. (Glasvezel internet)

Inspraak, vertrouwenspersoon

Er worden jaarlijks minimaal drie informatieve interactieve en laagdrempelige overlegmomenten worden georganiseerd voor alle medewerkers (inclusief inhuur) en vrijwilligers.

In de komende beleidsperiode willen we een vrijwilligersvertegenwoordiger en een personeelsvertegenwoordiging (PVT) instellen. (Medezeggenschap opzetten) Een vertrouwenspersoon is zowel in- als extern aangesteld bij Loevestein. Ook treedt de voorzitter van de RvC op als vertrouwenspersoon. Een open, veilige cultuur dragen we dagelijks uit, waarbij de interne regels duidelijk zijn vastgelegd in het Personeels- en vrijwilligers handboek.

2. Hospitality

Horeca

De horeca binnen Loevestein is volledig in eigen beheer en is passend bij de museale activiteiten. Het horecateam bestaat uit het Taveernetteam en partijenteam, elk met een coördinator. Voor bezoekers bieden we momenteel een self-serviceresaurant de Taveerne en twee verkooppunten in het hoogseizoen, namelijk de Remise bij de kindervesting en de Barak bij de entree. We onderzoeken of in de nieuwe beleidsperiode overgegaan wordt op een full-service horecaconcept (met bediening). Voor de zakelijke verhuur wordt momenteel het paviljoen Brouwhuis en het Arsenaal ingezet. Het paviljoen Tuighuis wordt overdag ingezet voor educatieve doeleinden, en kan in de avonden en weekenden worden benut voor zakelijke verhuur. Tenslotte is er een aantal vergaderruimtes binnen de vesting en vier B&B-

kamers. Alle ruimtes lenen zich voor horeca op maat. De komende beleidsperiode worden ruimtes aangepast naar gelang de museale herinrichting vastere vorm krijgt. In de meerjarenbegroting is uitgegaan van een tijdelijke sluiting (najaar 2026) van diverse ruimtes t.b.v. de verbouwing. De financiële consequenties zijn hierbij begroot, waarbij de ontwikkeling en definitieve keuzes in de beleidsperiode 2025-2028 zijn definitieve beslag krijgt. (Uitbreiden van ruimtes door herbouw en Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.)

Cultureel ondernemerschap

Om de zakelijke inkomsten zo hoog mogelijk te houden, maar ook om grotere groepen te kunnen ontvangen wordt in deze beleidsperiode een Genieloods gerealiseerd mits hiervoor de financiële dekking is gevonden. Deze ruimte voor ca. 250 personen kan worden ingezet als auditorium voor museale activiteiten, maar ook voor grotere bijeenkomsten voor zakelijke verhuur. De ruimte kan door middel van een flexibele wand in tweeën gesplitst worden om meerdere kleinere groepen te ontvangen. (Genieloods inzetten voor zakelijke verhuur)

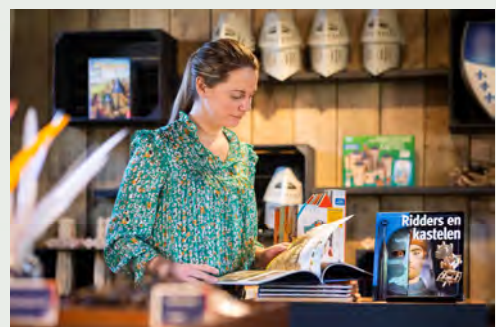
Loevestein werkt al vele jaren aan haar 'cultureel ondernemerschap'. De horeca-omzet is namelijk een belangrijke inkomstenbron die verder ontwikkelt zal worden vanuit strategisch horecamanagement. Met de herbouw van de Genieloods wordt in de nieuwe beleidsperiode een professionele locatie voor zakelijke verhuur toegevoegd. Om de museale bezoekersbeleving nog verder te optimaliseren zal deze nieuwe locatie buiten de routing van de dagelijkse bezoekers gerealiseerd worden.

Binnen het museum zetten we ons de komende beleidsperiode in voor een goede balans tussen de inhoudelijke museale activiteiten en de commerciële activiteiten. Dat vergt een goede communicatie tussen de verschillende afdelingen. Horeca zet zich ook in om een duurzaam inkoopbeleid voort te zetten. Daarbij houden we zoveel mogelijk rekening met een divers en duurzaam productaanbod (o.a. vega en vegan). Zoveel als mogelijk wordt er gewerkt met streekproducten. Hiernaast wordt de samenwerking binnen een inkooporganisatie met gelijkwaardige organisaties voortgezet, waarbij een gezamenlijk inkoopvoordeel behaald wordt.

In de beleidsperiode wordt onderzocht of de B&B-kamers (deels) nog een onderdeel van de zakelijke verhuur blijven of dat deze ruimtes ingezet worden voor de museale herinrichting. (Heroverwegen B&B)

Museumwinkel

Loevestein beschikt over een museumwinkel. Het assortiment is passend bij de huidige positionering. Binnen het inkoopbeleid wordt rekening gehouden met duurzame producten. Het plan is om het assortiment verder uit te breiden met producten die voor de internationale toerist interessant zijn.

Credit: Nadia ten Wolde

3. Digitalisering en IT

Het IT-plan wordt in 2025 geüpdatet. Dit plan vergt een continue actualisatie gelet op de snelle IT-veranderingen en de ontwikkelingen binnen cybersecurity, AVG en het risico op phishing mails die steeds moeilijker traceerbaar zijn. Het IT-onderhoud wordt uitgevoerd door een extern IT-dienstverlener, zodat deze deskundigheid is gewaarborgd voor een dagelijks efficiënt gebruik van de diverse applicaties.

Er is goede aandacht voor de internetverbinding en back-up mogelijkheid, zodat we altijd bereikbaar zijn voor bezoekers en gasten, en onze medewerkers binnen de vesting of vanuit huis kunnen werken. Ontwikkelingen voor de nieuwe beleidsperiode zijn de overgang naar Sharepoint, een goede vastlegging en gebruik van onze gezamenlijke bestanden, het uifaseren van de lokale server. (Voortzetten transitie naar SharePoint)

4. Mobiliteit

De bereikbaarheid van Loevestein is een grote uitdaging. Bezoekers kunnen alleen met eigen vervoer komen of met het voetveer vanuit Woudrichem. In het zomerseizoen is er een verbinding met Riveer vanaf Gorinchem. We werken aan de verbetering van de bereikbaarheid. Dat geldt zowel voor de faciliteiten als voor informatievoorziening. Te denken valt aan betere OV-verbindingen, bewegwijzering, uitbreiding van de parkeergelegenheid en uitbreiding/aanleg van een steiger.

Voor een groot deel van de benodigde maatregelen zullen we (deels) afhankelijk zijn van andere partijen.

(Afspraken regionale vervoerspartijen voor vergroting van het publieksbereik en Aansluiting OV-net voor vergroting toegankelijkheid en Verbeteren bereikbaarheid over water)

Credit: Studio Verheij

Onder mobiliteit valt ook de toegankelijkheid van Loevestein. Voor een betere toegankelijkheid voor minder validen en blinden/slechtzienden worden meerdere mogelijkheden onderzocht. Voor de museale herinrichting kijken we zoveel mogelijk naar het toegankelijk maken van de museale onderdelen. Dat is bij een eeuwenoud kasteel als Loevestein niet makkelijk. In 2024 hebben we de noodbrug kunnen aanpassen naar een brug voor bezoekers met een fysieke beperking. Zo kunnen bezoekers die slecht ter been zijn of aan een rolstoel gebonden zijn een groot deel van het slot bezoeken. De overige gebouwen binnen de vesting worden aangepast waar dat nog niet is gedaan. Voor de nieuw te bouwen uitbreidingen binnen de vesting en buiten de vesting (zie masterplan) houden we rekening met een betere toegankelijkheid van de nieuwbouw. (Verbeteren toegankelijkheid mindervaliden en slechtzienden)

Mobiliteit is ook de ruimte hebben om de verschillende bedrijfsactiviteiten te kunnen uitvoeren. Loevestein heeft veel ruimtes, maar deze zijn veelal te klein en/of niet eenvoudig bereikbaar. Binnen de museale herinrichting wordt gekeken naar een goede routing, waarbij meer ruimtes aan de museale beleving kunnen worden toegevoegd, bijvoorbeeld door een avontuurlijke route voor kinderen via de muurtrappen. Binnen de vesting beogen we een aantal ruimtes toe te voegen om aan de verschillende bedrijfsactiviteiten (educatie, ontvangst grotere toeristische groepen en zakelijke verhuur) ruimte te bieden. In deze beleidsperiode zal dit deels gerealiseerd worden door de toevoeging van museale ruimtes en door de bouw van een genieloods. (Uitbreiden van ruimtes door herbouw)

5. Veiligheid

Personeel en bezoekers

Ons beleid is gericht op zo goed mogelijke arbeids- en verblijfsomstandigheden. Daartoe beschikken we over een aantal deskundige werknemers op het gebied van preventie, bescherming en bedrijfshulpverlening (BHV). Eind 2024 is een nieuwe risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) uitgevoerd en nemen we waar nodig vanaf 2025 maatregelen om de arbeids- en verblijfsomstandigheden te verbeteren. Zo wordt er in 2025 een arbobeleidsplan opgesteld, specifieke werkinstructies voor (gevaarlijke dak) werkzaamheden vastgesteld en overige veiligheidsnormen gewaarborgd zoals 'vrije' vluchtroutes en blusmiddelen en actuele plattegronden.

Naast de fysieke veiligheid blijft de veiligheid van persoonsgegevens ook in deze beleidsperiode volgens AVG-wetgeving onze aandacht hebben.

FINANCIEEL MANAGEMENT

Loevestein wordt gefinancierd uit 1) diverse subsidies, 2) de rijksbijdrage uit de Erfgoedwet en Publieksactiviteiten via het ministerie van OCW, en 3) uit eigen inkomsten, zoals entreegelden, opbrengst uit zakelijke verhuur en overige activiteiten. Tot slot ontvangt Loevestein jaarlijks projectbijdragen van de Stichting Vrienden van Slot Loevestein (leenheren en -vrouwen) (4). Voor de komende jaren wordt op basis van geschatte inkomsten en uitgaven een duurzaam financieel kader opgesteld. Fondsenwerving voor separate projecten (zoals tijdelijke tentoonstellingen), vergt een jaarlijkse inspanning welke een verdere doorontwikkeling behoeft in het kader van grote aanvragen voor de Herinrichting als onderdeel van het Masterplan tot 2032.

1. Financieel beleid

Loevestein heeft in de afgelopen jaren een grote ontwikkeling doorgemaakt in de financiële verantwoording. Een actuele AO/IB-beschrijvingen overige interne werkprocessen zijn vastgelegd en worden periodiek geactualiseerd. Ook maken deze vast onderdeel uit van de uitvoering en controlemaatregelen op de financiële administratie. Jaarlijks vindt de interim- en eindcontrole door de controlerend accountant plaats, waarna adviezen uit het accountantsverslag worden doorgevoerd. De kaders van het financieel beleid worden opgenomen in de jaarplannen.

2. Meerjarenbegroting

De meerjarenbegroting is een afgeleide van het beleid voor de komende jaren en omvat de volgende bestanddelen: Een exploitatieoverzicht, een formatieplan en een investerings- en activiteitenplan.

Loevestein zal niet alleen binnen de beleidsperiode, maar ieder jaar minimaal vier jaar vooruitkijken om ondanks mogelijke wijzigingen in landelijk beleid te kunnen anticiperen op toekomstige ontwikkelingen.

De verwachtingen met betrekking tot de meerjarenbegroting 2025-2028 zijn:

- verhogen van de eigen inkomsten door (her)positionering als toeristisch-recreatieve trekpleister, een duidelijke profilering, een sterkere marketing en het inspelen op actuele ontwikkelingen;
- verder uitbouwen van een stabiele, betrokken organisatie, ondersteund door vastgelegde procedures en werkinstructies en de benodigde (personele) faciliteiten.
- vernieuwing van de museale inrichting, met daarin ruimte voor (wissel)tentoonstellingen en evenementen; de verwachting is dat in het voorjaar 2027 de museale herinrichting gereed is. Hiertoe worden gerichte marketingacties opgezet, gericht op het aantrekken van (nieuwe) doelgroepen en op herhaalbezoek. Tenslotte wordt een passend en vraaggericht educatief programma ontwikkeld.
- investeren in 'hardware' (onderhoud gebouwen, infrastructuur) voor zover de huisvestingssubsidie dit toelaat, en in 'software' (ontwikkeling sales/horeca op de vloer, personele ontwikkeling en assortiment- en menukeuze). De RvC ziet periodiek toe op directie- en bestuurlijke besluiten t Het Masterplan zal gefaseerd worden uitgevoerd naar gelang de dekkingsbijdrage hiervoor zeker is gesteld.

Medio mei 2024 is aan de staatssecretaris van het ministerie OCW een Masterplan aangeboden. De fase om tot verdere samenwerking met stakeholders te komen wordt in het nieuwe beleidsplan doorgevoerd. Hiernaast is gestart met de inventarisatie van de financieringsmogelijkheden om in 2025-2026 de eerste fase te kunnen realiseren.

Naast de jaarlijks stijgende bezoekersaantallen wordt in de meerjarenbegroting rekening gehouden met stijgende publieksinkomsten. Deze stijging wordt onderbouwd door divers onderzoek, de behoefte om de museale herinrichting te bezoeken, en verdere uitbreiding van het vesting gebied richting het Munnikenland. Hiernaast wordt rekening gehouden met marktconforme prijsstijgingen en een mogelijke btw-verhoging vanaf 2026.

Onze zakelijke inkomsten zijn eerder hard geraakt door de Covid19 pandemie. De voorgenomen uitbreidings- en onderhoudsinvesteringen voor de jaren 2021-2024 zijn hierdoor niet volledig gerealiseerd.

De opgenomen OCW-subsidies voor 2025-2028 worden structureel verleend voor het huisvestingsstelsel, collectiebeheer en publieke bijdrage. De gemeentelijke bijdragen vanaf 2025 worden einde elk voorafgaande jaar beschikt wat op dit moment een potentieel risico met zich meebrengt.

Er wordt reeds jaren een structureel fondsenwervingsbeleid gevoerd voor de dekking van de tijdelijke tentoonstellingen. In het Beleidsplan 2025-2028 zijn de fondsbijdragen voor te verwachte tentoonstellingen nog niet opgenomen. Gemiddeld kost een tentoonstelling jaarlijks € 200.000 waarbij Loevestein zelf € 50.000 bijdraagt.

In de beleidsperiode 2021-2024 is relatief veel geïnvesteerd in de personele organisatie, ook vanwege een hoog ziekteverzuim. Diverse wijzigingen hebben plaatsgevonden, wat zichtbaar is in toegenomen personeelslasten. In de beleidsperiode 2025-2028 wordt een beperkte uitbreiding van de personeelsformatie verwacht (educatie) met jaarlijks een indexering voor de verwachte kostenstijging op basis van de museum- en horeca cao.

In de huisvestingskosten zijn vanaf 2025 enkele wijzigingen aangebracht. Er is vanwege het nieuwe huisvestingsstelsel per 2024 geen huurlast aan het Rijksvastgoedbedrijf meer. Daarentegen draagt Loevestein zorg voor alle bijkomende lasten als 'goed huisvader'. Het onderhoud is een brede verantwoordelijkheid, van de goede staat van het erfgoed, gebouwen, terreinen met grachten tot een technisch goede staat van alle installaties.

De lasten zullen naar verwachting marktconform blijven stijgen, waarbij de OCW-subsidiebatens jaarlijks geïndexeerd worden. Gemeentelijke subsidies worden niet standaard geïndexeerd, zodat deze stabiel zijn opgenomen in de meerjarenbegroting. Het margeresultaat uit de commerciële activiteiten zijn hierdoor nodig voor de dekking van ontstane tekorten. Dit resulteert in een jaarlijks begroot resultaat van € nihil voor de jaren 2025 t/m 2027. Vanaf 2028 is een positief resultaat begroot van € 50.000.

3. Risico's en continuïteit

Voor een goed financieel beleid wordt jaarlijks een risicoanalyse met mitigerende maatregelen opgesteld die in samenspraak met de directie en MT-leden met de RvC wordt gedeeld. De risico's en de ontwikkelingen worden gemonitord aan de hand van de gerealiseerde maandresultaten en voortschrijdend inzicht. Er wordt tijdig met partijen geschakeld om risico's zoveel mogelijk uit te sluiten en continuïteit te garanderen. De financiële missie in deze beleidsperiode is om het weerstandsvermogen verder te laten toenemen door positieve resultaten te realiseren. Hierdoor zal meer financieel comfort en verdere stabiliteit ontstaan. (Jaarlijkse risicoanalyse)

Bezoekersraming tot 2032

Loevestein heeft haar ambities vastgelegd in het beleidsplan en een ambitieplan (tot 2032). Doel is te stijgen in het aantal betaalde bezoekers, van jong tot oud. Met een grotere aantrekkingskracht, wat wordt verwacht door de museale herinrichting en nieuwe tentoonstelling, zal het aantal bezoekers stijgen tot circa 150.000. Op diverse niveaus is een reële stijging doorgevoerd, tevens de basis voor de meerjarenbegroting 2025-2028. Op basis van gesprekken met belangrijke spelers binnen de recreatieve sector, wordt onderstaande tabel als 'voorzichtige' inschatting bestempeld.

	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Recreatieve bezoekers	89.672	91.655	105.224	102.782	100.296	98.870	97.562	98.515
Groepstoerist*	2.840	5.080	5.320	5.560	7.680	7.800	7.920	10.040
Onderwijs	7.740	8.940	10.230	11.490	12.540	13.440	14.340	15.090
Verhuur	10.997	14.391	17.115	19.356	21.531	23.598	25.240	27.012
TOTAAL	111.200	120.000	137.800	139.100	142.000	143.700	145.000	150.600

Toelichting:

Recreatieve bezoekers

Na het realiseren van de museale herinrichting is de verwachting dat er een sterke stijging van 170% t.o.v. het basisjaar 2019 te zien zal zijn, die daarna weer zal afnemen naar een normale stijging per jaar. Deze stijging is nu te zien in 2027, wanneer we in het voorjaar de herinrichting gepland hebben.

Groepstoerist

Deze aantallen zijn berekend op een financieel haalbaar scenario voor het realiseren van het Masterplan. De verwachting is dat we voor riviercruises alleen tussen de 26.000 – 64.000 bezoekers kunnen verwachten als de aanlegsteiger wordt uitgebreid.

Onderwijs

Het educatieve programma ziet toe op een gedegen ontwikkeling waardoor naar verwachting in 2032 zo'n 15.000 scholieren uit het primair en voortgezet onderwijs naar Loevestein komen voor de museumlessen, lessen geschiedenis en/of burgerschap en rondleidingen.

Verhuur

De zakelijke bezoekers (vergadering, bedrijfs- of familiefeest, bruiloft, diverse arrangementen) nemen toe bij meer mogelijkheden in de verhuurde ruimtes. In deze inschatting is de realisatie van meer nieuwbouw zoals de Genieloods in komende periode meegenomen.

GOVERNANCE

Raad van Commissarissen

De Raad van Commissarissen bestaat uit zes leden, inclusief de voorzitter. Statutair is bepaald dat binnen de Raad kennis en ervaring aanwezig is op de volgende gebieden:

- Museaal
- Bestuurlijk en juridisch
- (Cultureel) ondernemerschap, bedrijfsvoering en/of horeca
- Financieel
- Vastgoed- en onderhoudsmanagement

Eén van de regionale burgemeesters wordt uitgenodigd lid te zijn van de Raad van Commissarissen om de regionale inbedding van de Raad te waarborgen. Bij de selectie wordt gestreefd naar een diverse samenstelling en gendergelijkheid.

Daarnaast heeft de Raad een aantal commissies ingesteld, zij vergaderen op jaarlijks vaste momenten of extra in geval hier aanleiding toe is:

- Commissie Audit, Bedrijfsvoering en Vastgoed (ABV commissie)
- Museale commissie
- Remunratiecommissie

De Raad verricht zijn taken conform de bevoegdheden van de statuten en hanteert een reglement. . Jaarlijks wordt een zelfevaluatie uitgevoerd, de taken voor de raadsleden worden nagekomen en er wordt vergaderd volgens een vast vergaderschema. Notulen worden opgesteld door een managementassistente, deze worden achteraf vastgesteld. Het rooster van aftreden wordt jaarlijks geactualiseerd, termijnen worden gerespecteerd. Nevenactiviteiten van de leden worden in de vergadering besproken en goedgekeurd. De nevenactiviteiten worden openbaar gepubliceerd. De Raad is alert op (mogelijke) belangenverstrengeling en handelt daarnaar. In de statuten van Slot Loevestein is de hoorplicht van de minister van OCW bij benoeming van nieuwe leden vastgelegd.

Gedragcodes

De Raad van Commissarissen leeft de Gedragcodes na. Deze zijn terug te vinden op de website.

Zelfevaluatie en visitatie

In 2023 is Loevestein als één van de rijksmusea gevisiteerd. De commissie was lovend over de ingezette koers van Loevestein:

De commissie is positief over Slot Loevestein. Slot Loevestein heeft zichzelf de afgelopen jaren op een indrukwekkende manier heruitgevonden. Het museum heeft in volle overtuiging gekozen voor een museale koers gericht op Vrede, Vrijheid en Recht. ... De koers die het museum hiermee heeft gekozen kan op waardering rekenen van de commissie. Het thema Vrede, Vrijheid en Recht is een maatschappelijk relevant thema en past uitstekend bij de geschiedenis van het slot. ... Hiermee is Slot Loevestein een waardevol onderdeel van het rijksmuseale stelsel. (citaat visitatierapport)

De visitatiecommissie onderkent enkele knelpunten, zoals de uitdagingen in de moeilijke bereikbaarheid en de beperkte capaciteit en kwetsbaarheid van de organisatie. Loevestein is zich bewust van deze uitdagingen, maar is afhankelijk van verschillende overheden voor oplossingen. Er wordt ook gewezen op de gebiedsontwikkeling rondom het museum, wat een bestuurlijk complexe omgeving is en zwaar drukt

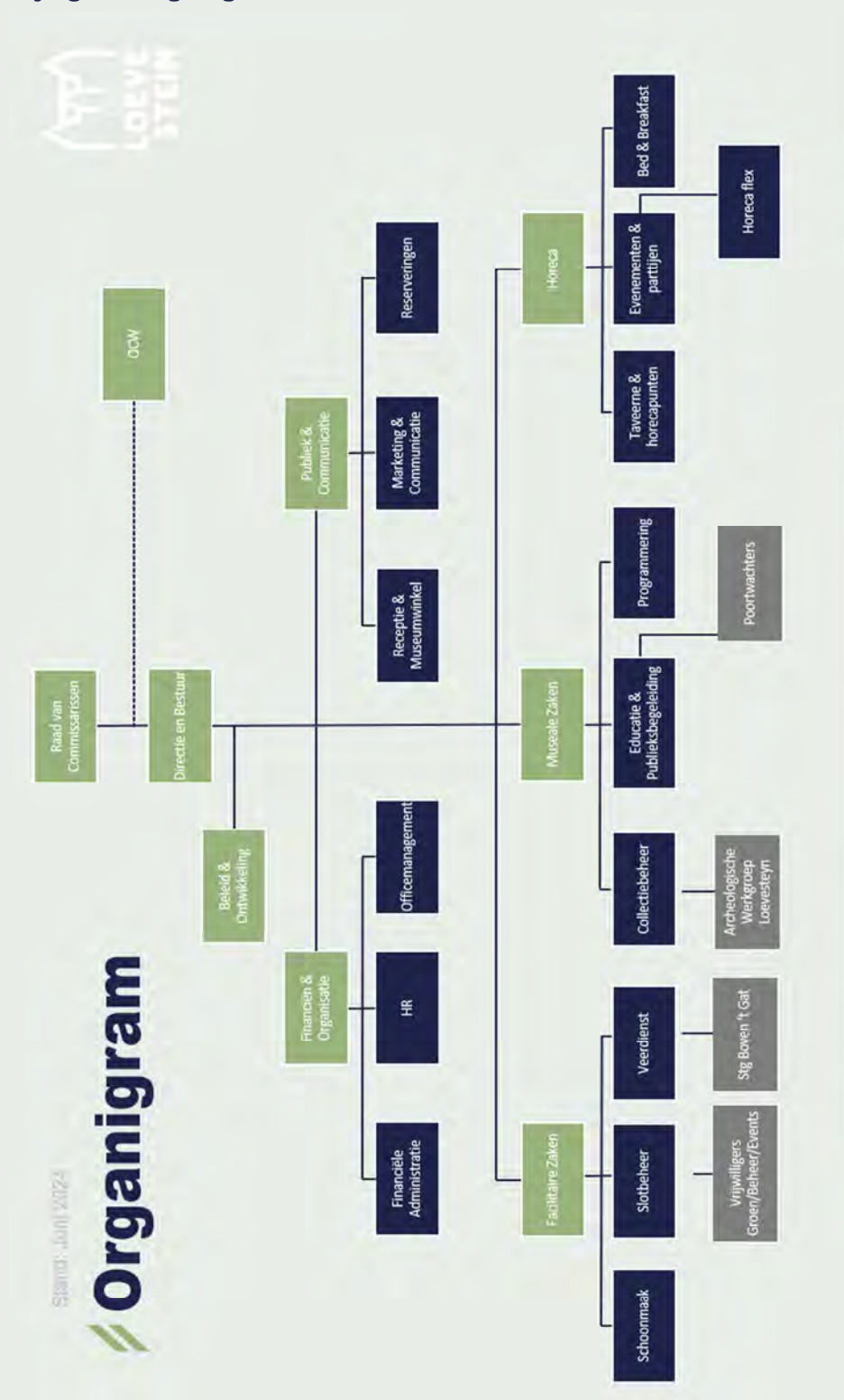
op de organisatie. Deze ontwikkeling is echter van vitaal belang voor de ontwikkeling van Loevestein en biedt tegelijkertijd een enorme kans, aangezien er weinig locaties in het land zijn die een vergelijkbare combinatie van natuur en cultuurhistorie met een (inter)nationaal relevant verhaal bieden. Hiervoor is de bestuurlijke steun van het ministerie van OCW onmisbaar. Aan het ministerie hebben we het verzoek gedaan om ons het benodigde mandaat en de bestuurlijke ondersteuning te willen bieden.

De commissie heeft ook een aantal kritische kanttekeningen gemaakt bij het ambitieniveau voor educatie en diversiteit. Educatie is voor Loevestein een kerntaak. Naar aanleiding van de opmerkingen hebben we onze ambitie binnen educatie bijgesteld naar 15.000 scholieren in 2032.

Met betrekking tot de diversiteit volgen we bewust de Code Diversiteit en Inclusie en laten we ons door de 4 P's (programma, partners, personeel en publiek) leiden. In de wisseltentoonstellingen van de afgelopen jaren heeft dit een vaste plaats bij de inrichting én randprogrammering. Bij het personeelsbeleid is dat een belangrijke speerpunt. De oproep tot nog meer creativiteit en aandacht voor meerstemmigheid en verschillende perspectieven nemen we zeker ter harte. Onze missie is om bij te dragen aan een vrije en vreedzame samenleving, waarin we respectvol met elkaar en de wereld omgaan. Voor ons is dat een absolute kernwaarde.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Organigram

Bijlage 2: Doelstellingen en fasering

Iedere **doelstelling** correspondeert met bijbehorende tekst in het beleidsplan.

Doelstelling	2025	2026	2027	2028	Opmerking
A. Positionering					
1. Realiseren Soldatenstraatje met ruimte voor landingsplaats					Onderdeel van herinrichting
2. Nieuwe vaste presentatie kasteel					Onderdeel van herinrichting
3. Borgen en vergroten kennis en collectie geschiedenis Loevestein					Past binnen inhoudelijk onderzoek tbv herinrichting en wordt daarna doorlopende taak binnen collectiebeleid.
4. Storende elementen in vesting aanpassen					Onderdeel van herinrichting
5. Uitbreiden van ruimtes door herbouw					Onderdeel museale herinrichting mbt ruimtes in het slot; onderdeel van verder ontwikkelingen in de vesting
6. Groen in vesting aanpassen					Opnemen in Groenplan; passend bij militaire vestingkarakter
7. Potentieel bij MBO onderzoeken					Loopt via pilot met Erfgoed Gelderland
B. Profileren					
1. Versterken van de individuele relaties met de leden van de Stichting Vrienden van Slot Loevestein en het bestuur in het bijzonder.					Opnemen in Plan publiek en communicatie
2. Optimaliseren bezoekersbeleving					
3. Educatief aanbod voor alle bezoekers ontwikkelen					
4. Aanbod Primair Onderwijs vraaggericht en passend bij nieuwe museale herinrichting					Onderdeel van herinrichting
5. Aanbod Voortgezet Onderwijs vraaggericht en passend bij nieuwe museale herinrichting					Onderdeel van herinrichting
6. Meertaligheid in de breedte					Opnemen in Plan publiek en communicatie; met name in communicatiemiddelen
7. Profileren als een toegankelijk en diverse organisatie					
8. Communicatie- en Marketingplan					Opnemen in Plan publiek en communicatie; plan laten aansluiten bij zowel de laatste museale ontwikkelingen als bij

					het cultureel ondernemerschap; opstellen in de breedte toegepast op de USP's van Slot Loevestein
9. Optimalisatie en inzet van alle marketing communicatiemiddelen					Opnemen in Plan publiek en communicatie; op algemene communicatiemiddelen, zowel online als offline
10. Afspraken regionale vervoerspartijen voor vergroting van het publieksbereik					
11. Aansluiting OV-net voor vergroting toegankelijkheid					Verzoek is neergelegd bij gemeente en provincie.
12. Verbeteren bereikbaarheid over water					
C. Programmering					
1. Bezoekersgroei van de omschreven doelgroepen	111.000	120.000	137.000	139.000	Opnemen in Plan publiek en communicatie; door brede aandacht te vestigen op vernieuwde programmering
2. Groter bereik internationaal toerisme					Opnemen in Plan publiek en communicatie; door activiteiten af te stemmen op behoeften van de toerist
3. Behoud hoge waardering					Opnemen in Plan publiek en communicatie; van kwalitatief aanbod en belevingswaarde
4. Jaarlijkse programmeringscyclus					Proces opgenomen in Handboek Producten en diensten
D. Beheer en behoud erfgoed (en exploitatie)					
1. Optimaliseren van de collectieregistratie					96% geregistreerd, 95-99% van geregistreerde objecten is gefotografeerd. Doorlopend proces.
2. Aanscherping verzamelbeleid					Onderdeel van Collectieplan 25-28
3. Onderzoek naar haalbaarheid klimatiseren museale ruimtes					In slot zelf zal gekeken worden naar geklimatiseerde vitrines waar nodig; tijdelijke expositieruimte wel als geheel onderzoeken ivm bruiklenen

4. Verbeteren bewaaromstandigheden collectie					Realiseren depotdoos in 2026/2027, moet gereed zijn ten tijde van de realisatie van de herinrichting
5. Onderzoek borging collectiebeheer- en behoud; WG Loevesteyn in organisatie					Wordt opgenomen in nieuw Collectieplan (waarbinnen het informatieplan wordt opgenomen)
6. Verbeteren toegankelijkheid mindervaliden en slechtzienden					Onderdeel van de museale herinrichting
7. Fondsenwerving verder ontwikkelen					Fondsenwerving gericht op herinrichting, doorontwikkeling en jaarlijkse thema's
8. Verbeteringen in financiële administratie					Op termijn BI-tools bezien. Voor 2025-2028 jaarlijks monitoren.
9. Jaarlijkse risicoanalyse					Borgen van periodiek proces
10. Opgestelde Salesplan (2024) implementeren					Opnemen in Plan publiek en communicatie
11. Heroverwegen B&B					
12. Nieuw vrijwilligersbeleid					Opnemen in Loevestein Personeelshandboek
13. Functionering- en beoordelingsbeleid herzien					Opnemen in Loevestein Personeelshandboek
14. Loevesteinhandboeken herzien/opstellen					Doorlopend proces PDO-overleg
15. Voortzetten transitie naar SharePoint					ICT-plan
16. Glasvezel internet					ICT-plan
17. Medezeggenschap opzetten					Opnemen in Loevestein Functiehandboek
18. Gedragscodes implementeren en borgen					Opnemen in Loevestein Personeelshandboek
19. Mogelijkheden verdere verduurzaming onderzoeken					Gestart in 2023, doorlopend naar nieuw BP.
20. Ontwikkelen persoonlijke ontwikkelingstrajecten medewerkers					Opnemen in Loevestein Personeelshandboek, en jaarlijks in FV melden.
21. Genieloods inzetten voor zakelijke verhuur					
22. Verduurzaming: Warmtepomp in gehele vesting (afkoppelen van propaangas)					

Bijlage 3: Meerjarenbegroting

- = bate

Rijlabels	Begroting 2025	Meerjaren- begroting 2026	Meerjaren- begroting 2027	Meerjaren- begroting 2028
Baten	-4.102.254	-3.809.623	-4.422.944	-4.573.972
02. Publieksinkomsten binnenland Kaartverkoop	-948.717	-792.109	-1.182.464	-1.202.126
01. Opbrengst entreegelden	-738.355	-633.306	-951.697	-971.516
02. Opbrengst museumkaarten	-210.362	-158.803	-230.767	-230.611
03. Overige publieksinkomsten binnenland	-567.075	-464.537	-668.198	-672.987
03. Opbrengst taveerne	-451.143	-364.354	-531.857	-530.140
04. Opbrengst winkelverkoop	-85.932	-72.183	-108.341	-110.847
05. Opbrengst rondleidingen	-30.000	-28.000	-28.000	-32.000
08. Overige directe inkomsten	-8.600	-8.600	-8.600	-8.600
02. Vrijval investeringsbijdrage project Verlichting vesting	-8.600	-8.600	-8.600	-8.600
11. Indirecte inkomsten	-1.036.372	-987.650	-972.421	-1.068.873
01. Inkomsten uit zakelijke activiteiten	-917.048	-884.670	-856.390	-937.425
02. Inkomsten uit Bed & Breakfast	-102.825	-86.480	-99.531	-114.947
03. Inkomsten uit media (fotoreportages)	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500
04. Bijzondere activiteiten (workshops en evenementen)	-15.000	-15.000	-15.000	-15.000
20. OCW: Regeling specifiek cultuurbeleid (publieksactiviteit)	-256.174	-261.297	-266.523	-271.854
	-256.174	-261.297	-266.523	-271.854
21. OCW: Erfgoedwet onderdeel huisvesting	-1.057.916	-1.079.074	-1.100.656	-1.122.669
	-1.057.916	-1.079.074	-1.100.656	-1.122.669
22. OCW: Erfgoedwet onderdeel collectiebeheer	-133.681	-136.355	-139.082	-141.863
	-133.681	-136.355	-139.082	-141.863
25. Structurele publieke subsidies: gemeenten	-93.719	-80.000	-85.000	-85.000
	-93.719	-80.000	-85.000	-85.000
Lasten	4.102.254	3.809.623	4.422.944	4.573.972
01. Personeelslasten	2.050.372	2.111.912	2.173.603	2.217.876
01. Loon- salarislasteren	1.456.300	1.520.996	1.570.771	1.598.386
02. Werkgeverslasten	285.000	290.700	297.968	303.927
03. Pensioenlasten	171.000	174.420	178.781	182.356
04. Inhuur derden	138.072	125.796	126.084	133.207
02. Huisvestingskosten	897.478	608.970	834.334	826.447
01. Huur en energielasteren	100.000	102.000	104.040	106.121
02. Dotatie voorziening groot onderhoud	507.000	210.682	429.085	415.593
03. Reparatie- en onderhoud	250.228	255.233	259.333	262.019
04. Overige huisvestingskosten	40.250	41.055	41.876	42.714
03. Afschrijvingen	83.200	72.608	262.871	320.738
01. Inrichting en inventaris	83.200	72.608	67.121	59.738
02. Museale Herinrichting	0	0	195.750	261.000
05. Overige lasten	1.065.204	955.407	1.092.386	1.101.211
01. Overige personeelslasten	200.855	190.849	195.055	198.956
02. Organisatielasteren	182.105	178.558	197.131	204.004
03. Collectie- /wetenschappelijke functie	20.000	7.750	12.750	7.750
05. Dienstverlening & voorlichting, Werving & PR	105.000	107.100	109.242	111.427
06. Bijzondere activiteiten / tentoonstellingen	118.500	64.400	93.900	89.900
07. Inkoopkosten horeca	282.012	258.245	313.385	315.705
08. Inkoopkosten winkel	51.559	42.588	62.838	63.183
10. Inkoopkosten Tauck	81.782	83.417	85.086	86.787
11. Inkoopkosten entreegelden	23.391	22.500	23.000	23.500
07. Financiële baten en lasten	6.000	60.727	59.750	57.700
02. Bankkosten	6.000	6.727	5.750	5.500
01. Rentekosten lening OCW	0	54.000	54.000	52.200
Eindtotaal	0	0	0	-50.000

Bijlage 4: Meerjarenonderhouds- en Investeringsplan 2025 - 2045 (MOIP)

A. Rijksmuseum Slot Loevestein	-	Conclusie MOIP 2025-2045
B. Rijksmuseum Slot Loevestein	-	Specificatie MOIP 2025-2045
C. DuMo Advies	-	Verduurzamingsmaatregelen d.d. november 2024

Meerjaren Onderhouds en Investerings Plan (MOIP)

Slot Loevestein

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	3
EVALUATIE 2022-2024	4
PLAN 2025-2045	5
CONCLUSIE	6
BIJLAGE - MOIP meerjarenbegroting 2025-2045	

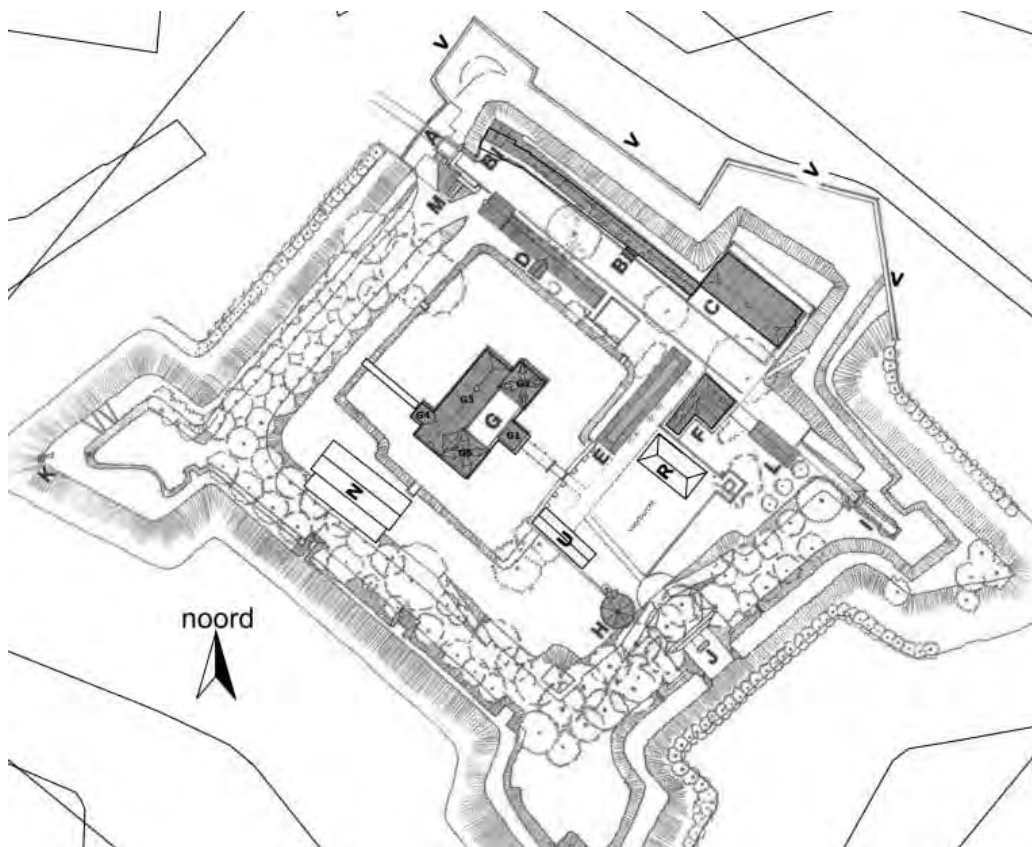
In opdracht van de Stichting Rijksmuseum Slot Loevestein is er door TPAHG architecten een update gemaakt van het Instandhoudingsplan 2022 tot een Meerjaren Onderhoud en Investerings Plan (MOIP) 2025-2045 en bijgesteld en aangepast waar nodig naar aanleiding van een evaluatie van de gedane onderhoud van de afgelopen 3 jaar. Het MOIP 2024-2025, wat een levend document is, dient later afhankelijk van het beschikbare budget nog aangepast te worden.

Belangrijke wijziging ten opzichte van de vorige versie is de toevoeging en indeling in 3 hoofdstukken; te weten Onderhoud (de gebouwen incl. installaties en het terrein), Investerings (gebouwen, terrein en functionaliteit) en Verduurzaming.

Het doel van dit document is om Rijksmuseum Slot Loevestein inzicht te geven in de huidige onderhoudssituatie en wat voor gevolgen een voorstel voor een nieuwe scope van 5 jaar gaat hebben op de langere termijn.

In het MOIP is onderscheid gemaakt tussen de onderstaande bouwdelen. Het onderhoud kan hierdoor per bouwdeel en geveldeel qua kosten inzichtelijk worden gemaakt, wat het sturen op basis van het beschikbaar onderhoudsbudget mogelijk maakt.

1. Bouwdeel A	Brug en Toegangspoort
2. Bouwdeel B1	Beheerderswoning
3. Bouwdeel B2	Barakken
4. Bouwdeel C	Commandeurswoning
5. Bouwdeel D	Hoofdwacht (receptie en winkel) en Horeca (restaurant)
6. Bouwdeel E	Arsenaal
7. Bouwdeel F	Schoolmeesterswoning
8. Bouwdeel G	Slot Loevestein (opgedeeld in 5 delen: G1 t/m G5)
9. Bouwdeel H	Kruittoren
10. Bouwdeel I	Koepelbunker
11. Bouwdeel J	Kazemat
12. Bouwdeel K	Arkeltoren
13. Bouwdeel L	Energiegebouw en Loods
14. Bouwdeel M	Vloedbalkenhuisje
15. Bouwdeel N	Genieloods (te realiseren nieuwbouw)
16. Bouwdeel U	Tuighuis (tentgebouw)
17. Bouwdeel R	Brouwhuis (tentgebouw)
18. Bouwdeel V	Vestingmuur
19. Bouwdeel T	Terrein
20. Bouwdeel S	Aanlegsteigers cruiseschepen (te realiseren nieuwbouw, niet op onderstaande tekening weergegeven)

EVALUATIE STAND ONDERHOUD 2022-2024

In de versie van het Instandhoudingsplan 2022 waren, behalve het reguliere onderhoud, ook opgenomen het terrein onderhoud (waaronder ook uitbaggeren grachten), herstel vestingmuur en onderhouds- en investeringskosten voor de installaties. De te verwachten kosten m.b.t. de installaties waren door Dijkoraad | Raadgevend Ingenieursbureau inzichtelijk gemaakt. De te verwachten kosten m.b.t. het terrein waren door Brink | bouw, infra en vastgoed advies inzichtelijk gemaakt.

Qua urgentie en planning zou aan de gehele Vesting (alle bouwdelen) bouwkundig en installatietechnisch onderhoud en onderhoud en verbeteringen aan het terrein in de jaren 2022, 2023, 2024 uitgevoerd moeten worden. Hiervoor was een bedrag van € 1.857.269,= excl. BTW voor de gebouwen en € 2.030.231,= voor het terrein in het Instandhoudingsplan 2022 opgenomen. Echter, hiervoor kon niet voldoende budget vrijgemaakt worden. Het wel beschikbare budget is besteed aan het reguliere onderhoud en urgente reparaties waar nodig, aan de gebouwen, de installaties en het terrein.

In 2024 is wel een grote schilderbeurt uitgevoerd, incl. daaruit volgend divers bouwkundig onderhoud en reparaties aan het houtwerk. Dit betreft de gebouwen/bouwdelen:

- A, hoofdboorddeuren: geheel.
- B1, B2, C en H: geheel.
- G (Slot binnenplaats): geheel.
- D, E, F, I, J: liggende delen, incl. geheel waar nodig n.a.v. het houtherstel.
- G1 t/m G4: liggende delen.

Ook is in 2024 een nieuwe brug (vervanging van de bestaande pontonburg) t.b.v. de mindervalide toegang tot het Slot gerealiseerd.

Vanaf januari 2024 is er nog steeds sprake van een onderhoudsachterstand, welke is opgelopen in de voorgaande jaren en ook al aanwezig was bij de start van de pilot in 2017 door een tekort aan toegekend budget. Deze onderhoudsachterstand, op basis van het Instandhoudingsplan 2022, bedraagt na het uitvoeren schilderwerk en bouwkundig onderhoud in 2024:

- € 1.750.998,= voor de gebouwen incl. installaties (bedrag excl. projectmanagementkosten)
- € 2.030.231,= voor het terrein (onderhoud groen en terreinverhardingen, incl. terreinbouwwerken (vestingwal-muur, bruggen etc.) en incl. onderhoud grachten).

In augustus 2024 is door Volantis de onderhoudsstand van de installaties geïnventariseerd en is een rapportage met meerjaren onderhoudsbegroting hiervan opgesteld. Deze begroting is toegevoegd aan het totaal MOIP 2025-2045. Voor de onderhoudskosten aan het terrein, zowel het groen, het water, de terreinbouwwerken zoals de bruggen en het onderhoud van de grachten is de begroting van BRINK in het totaal MOIP 2025-2045 opgenomen.

Constructief herstel van de vestingmuur en aarden wallen zijn niet opgenomen, wel is het reguliere onderhoud hiervoor opgenomen. Voor het constructief herstel is Slot Loevestein in gesprek met het Rijksvastgoedbedrijf.

In de afgelopen 3 jaar (2022, 2023, 2024) is voornamelijk gestuurd op het beschikbare onderhoudsbudget. Naast de kosten uit het Instandhoudingsplan 2022 zijn er ook nog andere reguliere onderhoudskosten en advies- en personeelskosten welke niet waren opgenomen in dit plan. Er is gekeken naar een zo goed mogelijke invulling van het onderhoudsbudget, zoals het grootonderhoud van het schilderwerk. Ander groot onderhoud, zoals het resterende metselwerk- en dakonderhoud van de bouwdelen G1, G3 en G5 van het Slot, alsmede van bouwdeel H (Kruittoren) is nog niet aan bod gekomen.

Met name de werkzaamheden aan het Slot hebben impact op de bedrijfsvoering van Rijksmuseum Slot Loevestein. De werkzaamheden aan de overige bouwdelen zijn kleinschaliger en kunnen veelal in goed overleg tussen de bedrijven door uitgevoerd worden. Voor een volgende onderhoudsfase aan het Slot is daarom zaak om dit tijdig in te plannen en hiervan ook de impact met elkaar te bespreken.

PLAN 2025-2045

Het Instandhoudingsplan 2022 is nu aangepast naar het nieuwe Meerjaren Onderhoud en Investerings Plan (MOIP). Er is een grote piek voorzien in de jaren 2026 en 2027. Dit komt omdat Rijksmuseum Slot Loevestein in de winterperiode 2026-2027 een herinrichting functionaliteit binnen de gehele Vesting wil realiseren. De Vesting zal gedurende deze periode voor publiek gesloten zijn. Dat is dan ook het moment om zoveel mogelijk het bouwkundig en installatietechnisch onderhoud en terrein onderhoud uit te voeren.

De eenheidsprijzen in de begroting zijn waar nodig aangepast naar de huidige marktstandaard. Met name bij het uurtarief, steigerwerk en metselwerk zien we een stijging in de kosten, wanneer wij deze vergelijken met begrotingen van nu met soortgelijke werkzaamheden. Als jaarlijkse indexering is 3% gehanteerd, conform wettelijk vastgesteld voor instandhoudingsplannen.

Ten opzichte van het Instandhoudingsplan 2022 is dit nieuwe MOIP 2025-2045 op verzoek van Rijksmuseum Slot Loevestein en het Ministerie van OCW in drie hoofdstukken ingedeeld, te weten:

- 1^e Onderhoud (bouwkundig en installatietechnisch onderhoud aan de gebouwen en het terreinonderhoud),
- 2^e Investerings (nieuwe gebouwen, nieuwe terreinindeling-/verharding, herinrichting en verbeteren functionaliteit en de toekomstvisie nieuwe gebouwen conform het Masterplan 2020 met bijlage 2 Business-case 2023),
- 3^e Verduurzaming (conform het DuMo advies).

In het MOIP 2025-2045 is te zien dat er voor het onderhoud in jaren 2025 t/m 2028 voor in totaal € 5.316.800,- aan kosten zijn opgenomen. Dit is gemiddeld € 1.329.215,- per jaar aan onderhoudskosten (€ 834.562,- voor de gebouwen en installaties + € 494.653,00 voor terreinonderhoud). Vrijwel zeker is dit niet haalbaar binnen het jaarlijks beschikbare budget. Hier ligt een grote uitdaging om het MOIP nog nader bijsturen op basis van de urgentie van het benodigde onderhoud.

Bij de kosten voor het bouwkundig onderhoud zetten wij wel als kanttekening bij het metselwerk, wat een flinke post is in de komende jaren, dat deze mogelijk lager of hoger kan uitvallen. In de begroting zijn namelijk dezelfde aantallen opgenomen over een periode van 20 jaar als bij de inspectie van destijds. Het aantal vierkante meters voegwerk komt elke 12 jaar terug, dit heeft te maken met het opofferende karakter van de voeg. Er is bewust gekozen om deze niet met een cementgebonden maar een kalkgebonden voeg te werken. Hierdoor zal het inboeten van het metselwerk, wat kostbaarder is dan voegwerk, uiteindelijk nauwelijks meer nodig zijn.

De werkzaamheden zoals deze zijn opgenomen in het MOIP 2025-2045 moeten vooraf bekeken worden op basis urgentie. Zoals eerder aangegeven is het een levend document, waarin de werkzaamheden kunnen evalueren in zowel de aantallen als de bedragen. Wel blijkt uit de uitgevoerde werkzaamheden in de afgelopen jaar dat er weinig afwijking zit in de directiebegroting en de daadwerkelijke kosten.

Een forse kostenpost zijn de eerder beschreven onderdelen Investerings en Verduurzaming. Door toevoeging hiervan is het MOIP 2025-2045 zoveel mogelijk compleet en toekomstbestendig.

Voor de Verduurzaming is een DuMo advies opgesteld, een plan van aanpak voor de verduurzamingsambities van musea en gelet op de wettelijke verduurzamingseisen die in de komende jaren gaan gelden. De kosten uit het DuMo advies zijn opgenomen in het MOIP 2025-2045.

De onderwerpen in het DuMo advies zijn in 3 hoofdstukken in te delen:

- verminderen van energievraag en energieverlies door het compartimenteren van zones waarin verschillende klimaatwensen en eisen aanwezig zijn en het energetisch verbeteren van de bouwkundige schil (isoleren).
- de aanwezige verwarming middels propaangasketels vervangen door warmtepompen, gehele Vesting gasloos.
- opwekking elektrische energie d.m.v. PV-zonnepanelen.

Het rapport 23031 objectgebonden duurzaamheidsadvies (DuMo) Slot Loevestein d.d. november 2024 is als bijlage hierbij gevoegd.

CONCLUSIE

De onderhoudsachterstand aan het begin van de pilot is nog grotendeels aanwezig en de afgelopen 3 jaren iets verder opgelopen. We zien door de toename in de kosten van het onderhoud opzich, de toegenomen prijzen van aannemers en installateurs en door het inzichtelijk maken van de installatiekosten, dat er een toename is op de gemiddelde kosten per jaar.

De toegekende subsidie voor de verduurzamingsmaatregelen zijn te laag om alle bouwdelen te verduurzamen. Er is een keuze gemaakt waar de verduurzamingsmaatregelen het meest efficiënt toegepast kunnen worden. Om de toegezegde subsidie te verhogen wordt onderzocht hoeveel zonnepanelen er geplaatst kunnen worden. Hier kan dan een aanvullende subsidie voor beschikbaar gesteld worden.

De gesprekken met OCW hebben niet geleidt tot extra financiële middelen om de onderhoudsachterstand in te lopen. Daarom blijft het de aankomende jaren een uitdaging om te voorkomen dat de achterstand verder vergroot wordt. Belangrijk is om voor de toekomst zodanig te sturen dat de onderhoudscyclus voor het schilderwerk in stand kan worden houden. Dit is noodzakelijk om te voorkomen dat er schade aan het houtwerk gaat ontstaan, waardoor extra kosten voor het herstel ontstaan.

Op basis van de nu beschikbare gegevens zouden wij adviseren om in 2025-2026 de werkzaamheden aan de laatste bouwdelen G1, G3 en G5 van het Slot te laten uitvoeren. Het onderhoud van de Kruittoren, dit betreft hoofdzakelijk metselwerk herstel, was opgenomen in het jaar 2024 maar is uitgesteld en nu voorzien in 2026. Echter, omdat er geen extra middelen beschikbaar zijn toegezegd door OCW, moet bekeken worden of dit haalbaar is en of de werkzaamheden aan de Kruittoren wel of niet in de aankomende 5 jaar uitgevoerd kunnen worden.

[illegible]

TPAHG	MEERJAREN ONDERHOUD en INVESTERINGS PLAN																							
	SLOT LOEVESTEIN LOEVESTEIN 1 TE POEDEROIJEN																							
						bedragen: euro's																		
						datum opmaak: 13-04-2022																		
						datum gewijzigd: 19-11-2024																		
						uurloon: 57,50																		
		0				indexering: 3,0%																		
Totaalblad 2 - INVESTERINGEN																								
code	omschrijving onderwerp		UITVOERINGSJAREN																					
			2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045	
	INVESTERINGEN - GEBOUWEN, INSTALLATIES EN TERREIN		962.748,54	1.102.539,26	1.380.833,04	3.492.602,97	11.514.694,07	2.038.233,06	1.104.490,50	1.065.053,73	845.766,90	377.826,64	18.356,67	18.907,37	15.579,67	28.082,36	20.660,60	21.280,41	21.918,83	31.606,95	27.904,42	28.741,55	24.669,83	
	subtotaal 1	(netto)	962.748,54	1.102.539,26	1.380.833,04	3.492.602,97	11.514.694,07	2.038.233,06	1.104.490,50	1.065.053,73	845.766,90	377.826,64	18.356,67	18.907,37	15.579,67	28.082,36	20.660,60	21.280,41	21.918,83	31.606,95	27.904,42	28.741,55	24.669,83	
	staartkosten	6,5%																						
	Onvoorzien	5,0%	48.137,43	55.126,96	69.041,65	174.630,15	575.734,70	101.911,65	55.224,53	53.252,69	42.288,34	18.891,33	917,83	945,37	778,98	1.404,12	1.033,03	1.064,02	1.095,94	1.580,35	1.395,22	1.437,08	1.233,49	
	* Bouwplaatskosten	0,0%	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
	* Algemene bedrijfskosten	0,0%	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
	* Winst en risico	0,0%	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
	* CAR-verzekering	0,0%	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
	Leges	1,5%	15.163,29	17.364,99	21.748,12	55.008,50	181.356,43	32.102,17	17.395,73	16.774,60	13.320,83	5.950,77	289,12	297,79	245,38	442,30	325,40	335,17	345,22	497,81	439,49	452,68	388,55	
	* deze kosten zijn reeds opgenomen in de bedragen als vermeld																							
	subtotaal 2		1.026.049,26	1.175.031,22	1.471.622,81	3.722.241,61	12.271.785,20	2.172.246,88	1.177.110,75	1.135.081,01	901.376,07	402.668,74	19.563,62	20.150,53	16.604,04	29.928,78	22.019,03	22.679,60	23.359,99	33.685,10	29.739,13	30.631,31	26.291,87	
	Projectmanagement Investeringsen	15,0%	153.907,39	176.254,68	220.743,42	558.336,24	1.840.767,78	325.837,03	176.566,61	170.262,15	135.206,41	60.400,31	2.934,54	3.022,58	2.490,61	4.489,32	3.302,85	3.401,94	3.504,00	5.052,77	4.460,87	4.594,70	3.943,78	
TOTAAL 3 - INVESTERINGEN - per jaar - excl. BTW			€	1.179.957,00	1.351.286,00	1.692.366,00	4.280.578,00	14.112.553,00	2.498.084,00	1.353.677,00	1.305.343,00	1.036.582,00	463.069,00	22.498,00	23.173,00	19.095,00	34.418,00	25.322,00	26.082,00	26.864,00	38.738,00	34.200,00	35.226,00	30.236,00

TPAHG	MEERJAREN ONDERHOUD en INVESTERINGS PLAN																													
	SLOT LOEVESTEIN																													
	LOEVESTEIN 1 TE POEDEROIJEN																													
																			datum opmaak:		13-04-2022									
																		datum gewijzigd:		19-11-2024										
																		uurloon:		57,50										
																		indexering:		3,0%										
ONDERHOUD																														
SPECIFICATIE WERKZAAMHEDEN										UITVOERINGSPROGRAMMA																				
code	omschrijving	toelichting	bd	hvhd	ehd.	pr/ehd.	prijs	startj.	cyc	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045
05	BOUWPLAATSVOORZIENINGEN																													
	inschatting kosten werkzaamheden aan Bouwdeel K - Arkeltoren		K	1	pst	1750,00	1750,00	2018	10				2089,59										2808,24							
	inschatting kosten werkzaamheden aan Bouwdeel L - Loods		L	1	pst	5750,00	5750,00	2021	10							7502,45										10082,66				
	inschatting kosten werkzaamheden aan Bouwdeel M Vloedbalkenhuisje		M	1	pst	5750,00	5750,00	2028	10				6865,80										9227,06							
	jaarlijkse onderhoudskosten aan het overstort-sluisje		T	1	pst	500,00	500,00	2025	1	500,00	562,75	579,64	597,03	614,94	633,39	652,39	671,96	692,12	712,88	734,27	756,29	778,98	802,35	826,42	851,22	876,75	903,06	930,15	958,05	986,79
	inschatting diverse bouwplaats-kosten tbv onderhoudwerkzaamheden aan het terrein etc.	zie verder hfst. 17.2	T	1	pst	12750,00	12750,00	2022	4		14350,24				16151,32				18178,45				20460,01				23027,92			
05	-	BOUWPLAATSVOORZIENINGEN	TOTALEN							500,00	69.774,79	130.565,56	9.552,42	614,94	34.519,48	8.154,83	278.602,60	38.274,07	18.891,33	13.407,71	756,29	778,98	114.325,71	152.057,02	20.003,59	10.959,41	23.930,97	16.984,49	423.586,27	54.569,67

TPAHG	MEERJAREN ONDERHOUD en INVESTERINGS PLAN																										
	SLOT LOEVESTEIN																										
	LOEVESTEIN 1 TE POEDEROIJEN																										
</																											

TPAHG	MEERJAREN ONDERHOUD en INVESTERINGS PLAN																								
	SLOT LOEVESTEIN																								
	LOEVESTEIN 1 TE POEDEROIJEN																								

A	onder				
G	SLOT LOEVESTEIN				
	LOEVESTEIN 1 TE POEDEROIJEN				

datum opmaak:	13-04-2022
peildatum begroting:	13-04-2022
uurloon:	57,50
indexering:	3,0%

ONDERHOUD

SPECIFICATIE WERKZAAMHEDEN					UITVOERINGPROGRAMMA																							
code	omschrijving	materiaal	bd	pr/ehd.	prijs	startj.	cyc	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045
17.2	Onderhoudsprognose TERREIN, begroting BRINK + aanvulling door TPAHG																											
	wegen en parkeren				0,00	0,00																						
	parkeerplaatsen personeel en publiek		T		51,75	449604,00	2015	20										660.258,63										
	wegen en nieuwe parkeerplaats		-		51,75	862517,25																						
	wandel- of fietspaden - kleine herstellingen en onderhoud tbv verkeersveiligheid		T		1,00	6618,00	2025	2	7.231,67		7.672,08		8.139,31		8.634,99		9.160,86		9.718,76		10.310,63		10.938,55		11.604,70		12.311,43	12.311,43
	wandel- of fietspaden		-		51,75	171706,50																						
	verkeersveiligheid (verlichting, schoonmaak, winterdienst, onderhoud wegen en parkeren etc.)		T		1,00	8688,00	2022	3	9.493,61		10.373,93			11.335,87			12.387,01			13.535,62			14.790,74		16.162,24			
	idem, toeslag (nieuwe parkeer-terrein) vanaf 2031		T		1,00	27000,00	2031	3						35.228,88			38.495,54			42.065,12			45.965,69		50.227,95			
	binnenplaats, bestrating terrein - herstellingen		T		3,00	7302,00	2022	4		8.218,47							10.410,91			11.717,57			13.188,22					
	binnenplaats, bestrating terrein - renovatie		T		70,00	170380,00	2030	25					215.832,29															
	grachten en vestingswallen				0,00	0,00																						
	divers onderhoud grachten (incl. oevers klepelen etc.)	Slotgracht	T		5,00	15125,00	2015	3			17.534,02		19.159,90			20.936,54			22.877,92			24.999,32		27.317,43			28.136,96	
	uitbaggeren	Buitengracht Vesting	T		5,00	174440,00	2032	12						234.432,77											334.245,08			
	uitbaggeren	Slotgracht	T		15,00	45375,00	2007	12						59.204,08										84.410,87				
	contrescarpgracht (gracht die verland is) terugbrengen als gracht	is in 2016 uitgevoerd	T		420000,00	420000,00	2016	99																				
	onderhoud contrescarpgracht				5000,00	5000,00	2016	12															8.512,17					
	onderhoud aanlegsteiger, loopplanken en palen		X		10000,00	10000,00	2025	5	10.927,27				12.667,70				14.685,34					17.024,33				18.602,95		
	aarde wallen onderhouden / ophogen		W		2,30	15410,00	2027	10			17.864,41								24.008,28									
	metselwerk Vestingwalmuren																											
	onderzoek oorzaak en opstellen constructief herstelplan Vestingmuur		V		0,00	0,00	2025	99	13625,00																			
	uitvoering constructief herstel Vestingwalmuur	schatting	-	#####	0,00	0,00	2026	99		0,00																		
	metselwerk + voegwerk Vestingwalmuur herstellen	(regulier onderhoud)	V		460,00	640320,00	2026	40			720.685,80																	
	vestingwal hardstenen afdekplaten renoveren		V		316,25	73370,00	2026	40			82.578,58																	

TPAHG	MEERJAREN ONDERHOUD en INVESTERINGS PLAN																													
	SLOT LOEVESTEIN																													
	LOEVESTEIN 1 TE POEDEROIJEN																													
	datum opmaak: 13-04-2022 datum gewijzigd: 19-11-2024 uurloon: 57,50 indexering: 3,0%																													
ONDERHOUD																														
SPECIFICATIE WERKZAAMHEDEN										UITVOERINGPROGRAMMA																				
code	omschrijving	toelichting	bd	hvh	ehd	pr/ehd	prijs	startj	cyc	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045
22	METSELWERK																													
	scheurherstel 2E		G3	13	m1	115,63	1503,13	2028	99				1794,81																	
	steen inboeten 2E		G3	16	st	33,00	528,00	2028	99				630,46																	
	voegwerk negge vervangen 2E		G3	2	m2	171,25	342,50	2028	99				408,96																	
	voegwerk vervangen 2E		G3	2,5	m2	171,25	428,13	2028	99				511,20																	
	bovenste deel voegwerk vervangen 2E		G3	15	m2	171,25	2568,75	2028	99				3067,22																	
	scheuren in dagkanten; voegen 2E		G4	2	m1	115,63	231,25	2028	99				276,12																	
	zwart rvs gaas aanbrengen onderzijde afsmeren stenen in dagkant inboeten 10st. 2E		G4	1	pst	505,00	505,00	2028	99				603,00																	
	voegwerk vervangen 2E		G5	0,7	m2	171,25	119,88	2028	99				143,14																	
	steen inboeten 2E		G5	8	st	33,00	264,00	2028	99				315,23																	
	metselwerk boven kozijn aanvullen en aankauwen 2E		G5	1	pst	150,00	150,00	2028	99				179,11																	
	scheurherstel 2E		G5	4	m1	115,63	462,50	2028	99				552,25																	
	scheurherstel KAP		G3	2	m1	115,63	231,25	2028	99				276,12																	
	voegwerk vervangen KAP		G3	1	m2	171,25	171,25	2028	99				204,48																	
						0,00	0,00																							
	diverse gaatjes in voegwerk; nalopen wanden (4u + € 35,-)		H	1	pst	265,00	265,00	2026	99		298,26																			
	gemetselde trede herstellen/deels opnieuw opmetselen		H	7	st	276,25	1933,75	2027	99			2241,75																		
	onvoorzien gemetselde trede herstellen/deels opnieuw opmetselen		H	5	st	276,25	1381,25	2027	99			1601,25																		
	steen afvoegen		H	2	st	22,25	44,50	2027	99			51,59																		
	diverse scheuren en los metselwerk en voegwerk tpv traptreden herstellen		H	19	m1	181,25	3393,91	2027	99			3934,47																		
	scheur 0,6m1 in gewelf herstellen; klinkt hol		H	0,6	m1	115,63	69,38	2027	99			80,42																		
	1m2 voegwerk binnen verv.		H	1	m2	171,25	171,25	2027	99			198,53																		
	speciezoom binnen verv. H.N2		H	1	st	65,00	65,00	2027	99			75,35																		
	herstel metselwerk en voegwerk van de kade-/tuinmuur tpv Voorburcht		T	1	pst	#####	22500,00	2027	99			26083,67																		
	herstelplan incl. uitvoering constructief herstel Vestingmuur, zie tabblad 17.2			0		0,00	0,00	2016	99																					
22	-	METSELWERK	TOTALEN							670,66	256.625,37	255.729,57	136.851,53	2.452,13	24.282,56	1.304,77	117.733,29	346,06	2.842,69	5.335,18	1.512,59	389,49	131.130,99	88.172,20	654.757,89	1.753,51	46.073,35	6.758,45	709.589,86	820,40

TPAHG	MEERJAREN ONDERHOUD en INVESTERING										datum opmaak: 13-04-2022																				
	SLOT LOEVESTEIN										datum gewijzigd: 19-11-2024																				
	LOEVESTEIN 1 TE POEDEROIJEN										uurloon: 57,50																				
											indexering: 3,0%																				
ONDERHOUD																															
SPECIFICATIE WERKZAAMHEDEN										UITVOERINGSPROGRAMMA																					
code	omschrijving	materiaal	bd	hvh	ehd	pr/ehd	prijs	startj.	cyc	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045	
32	TRAPPEN EN BALUSTRADEN																														
	c/constructief houtherstel buitentrapp + bordes + balustrade	uitv. in regie door Konkl. Woudenberg	G5	1	pst	0,00	0,00	2024																							
	post periodiek onderhoud / herstelwerk		G5	1	pst	610,00	610,00	2024	8								819,79								1038,48						
	post periodiek onderhoud / herstelwerk diversen trappen binnen in het Slot		G	1	pst	940,00	940,00	2026	8		1057,98								1340,22								1697,74				
32	-	TRAPPEN EN BALUSTRADEN	TOTALEN							0,00	1.057,98	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	819,79	0,00	1.340,22	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.038,48	0,00	1.697,74	0,00	0,00	0,00

T P A H G	MEERJAREN ONDERHOUD en INVESTERINGS PLAN																													
	SLOT LOEVESTEIN																													
	LOEVESTEIN 1 TE POEDEROIJEN																													
										datum opmaak:		13-04-2022																		
										datum gewijzigd:		19-11-2024																		
										uurloon:		57,50																		
										indexering:		3,0%																		
ONDERHOUD																														
SPECIFICATIE WERKZAAMHEDEN										UITVOERINGPROGRAMMA																				
code	omschrijving	toelichting	bd	hvh	ehd	pr/ehd	prijs	startj	cycl	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045
34	BEGLAZING																													
		post tbv onderhoud glas:					0,00	0,00																						
	bouwdeel B1		B1	1	pst	150,00	150,00	2020	3					184,48			201,59			220,28			240,71			263,03			287,42	
	bouwdeel B2		B2	1	pst	500,00	500,00	2020	3					562,75			614,94			734,27			802,35			876,75			958,05	
	bouwdeel C		C	1	pst	450,00	450,00	2020	3					506,48			604,76			660,84			722,12			789,08			862,25	
	bouwdeel D		D	1	pst	500,00	500,00	2020	3					562,75			614,94			734,27			802,35			876,75			958,05	
	bouwdeel E		E	1	pst	450,00	450,00	2020	3					506,48			604,76			660,84			722,12			789,08			862,25	
	bouwdeel F		F	1	pst	350,00	350,00	2020	3					393,93			430,46			513,99			561,65			613,73			670,64	
				0		0,00	0,00																							
	jaarlijks glasbewassing en spinnen- bestrijding	offerte Beenen Dienstverlening	alle	1	off	2400,00	2400,00	2025	1	2622,54	2701,22	2782,26	2865,73	2951,70	3040,25	3131,46	3225,40	3322,16	3421,83	3524,48	3630,22	3739,12	3851,30	3966,83	4085,84	4208,41	4334,67	4464,71	4598,65	4736,61
			-	0		0,00	0,00																							
34	-	BEGLAZING	TOTALEN							9.985,20	9.832,73	3.624,41	2.865,73	5.903,39	4.470,15	5.023,38	11.584,56	4.327,74	3.421,83	7.048,96	5.337,60	5.998,17	13.832,57	5.167,55	38.910,17	8.416,83	7.621,84	7.162,13	22.164,77	6.954,82

TPAHG	MEERJAREN ONDERHOUD en INVESTERINGS PLAN																													
	SLOT LOEVESTEIN LOEVESTEIN 1 TE POEDEROIJEN										datum opmaak:		13-04-2022																	
											datum gewijzigd:		19-11-2024																	
											uurloon:		57,50																	
								indexering:		3,0%																				
ONDERHOUD																														
SPECIFICATIE WERKZAAMHEDEN										UITVOERINGSPROGRAMMA																				
code	omschrijving	toelichting	bd	hvhd	ehd.	pr/ehd.	prijs	startj.	cyc	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045
41 TEGELWERK																														
	plinttegel vervangen gang 2a		C	1	st	19,50	19,50	2025	12	21,31												30,38								
	tegels vervangen ruimte 11		C	1	st	19,38	19,38	2025	12	21,17												30,19								
	kitvoeg vervangen		C	1	st	166,25	166,25	2025	12	181,67												259,01								
	divers herstel tegelvloer; losliggende tegels uithalen, her- bevestigen en opnieuw afvoegen kalkmortel	Ridderzaal + Grote Caemer (50% opp. gerekend)	G3	123	m2	110,00	13475,00	2025	16	14724,50																23628,49				
	divers herstel tegelvloer; losliggende voegen uithalen en opnieuw afvoegen kalkmortel	Ridderzaal + Grote Caemer (25% opp. gerekend)	G3	61	m2	55,00	3368,75	2025	16	3681,12																5907,12				
	idem, periodieke inspectie en terstond herstellen	Ridderzaal + Grote Caemer	G3	245	m2	7,88	1929,38	2027	2			2236,67		2372,89		2517,40		2670,71		2833,35		3005,90		3188,96		3383,17		3589,21		3807,79
41	-	TEGELWERK	TOTALEN							18.629,77	0,00	2.236,67	0,00	2.372,89	0,00	2.517,40	0,00	2.670,71	0,00	2.833,35	0,00	3.325,48	0,00	3.188,96	0,00	32.918,79	0,00	3.589,21	0,00	3.807,79

TPAHG	MEERJAREN ONDERHOUD en INVESTERINGS PLAN										datum opmaak: 13-04-2022																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
-------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

[illegible]

SPECIFICATIE WERKZAAMHEDEN

SPECIFICATIE WERKZAAMHEDEN										UITVOERINGSPROGRAMMA																					
code	omschrijving	materiaal	bd	hvh	ehd	pr/ehd	prijs	starti.	cyc	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045	
	INVESTERINGEN - GEBOUWEN, INSTALLATIES EN TERREIN																														
	Aansluiting op glasvezelnetwerk (kabel)		T	0		0,00	0,00																								
	verplichte bijdrage in aansluitkosten	inschatting	T	1	pst	2500,00	2500,00	2025	99	2.500,00																					
	omzetting internet/data aansluiting van schotel naar glasvezel, incl. randapp. etc.	inschatting	T	1	pst	5000,00	5000,00	2025	99	5.000,00																					
	Overig																														
	nwe. steiger + aanlegvoorziening t.b.v. cruiseschepen	1 st.	R	50	m1	12000,00	600000,00	2025	99	600.000,00																					
	Aanpassing / upgraden bestaande aanlegsteiger t.b.v. cruiseschepen	1 st.	R	1	pst	250000,00	250000,00	2025	99	250.000,00																					
	inschatting divers onderhoudskosten	2-jaarlijks	R	2	pst	5000,00	10000,00	2027	2			11.592,74		12.298,74		13.047,73		13.842,34		14.685,34		15.579,67		16.528,48		17.535,06		18.602,95		19.735,87	
	nwe. steiger + aanlegvoorziening t.b.v. cruiseschepen, op termijn	2 st.	R	100	m1	12000,00	1200000,00	2030	99						1.520.124,10																
	inschatting divers onderhoudskosten	2-jaarlijks	R	2	pst	5000,00	10000,00	2032	2								13.439,16		14.257,61		15.125,90		16.047,06		17.024,33		18.061,11		19.161,03		
0	- INVESTERINGEN - GEBOUWEN, INSTALLATIES EN TERREIN	TOTALEN				19.574.797,85				962.748,54	1.102.539,26	1.380.833,04	3.492.602,97	11.514.694,07	2.038.233,06	1.104.490,50	1.065.053,73	845.766,90	377.826,64	18.356,67	18.907,37	15.579,67	28.082,36	20.660,60	21.280,41	21.918,83	31.606,95	27.904,42	28.741,55	24.669,83	

objectgebonden duurzaamheidsadvies

DuMo advies

Concept

Slot Loevestein

23031 | november 2024

colofon

Opdrachtgever	Slot Loevestein t.n.v. E. Dumrese
Adres	Loevestein 1 5307 TG Poederoijen
Telefoonnummer	-
E-mailadres	eddumrese@ slotloevestein.nl
Object	Slot Loevestein
Datum opname	06 juni 2023
Opsteller	D. Gunther
Gecontroleerd door	B.S.J. van Langen

TPAHG architecten
Schuijteskade 13
1621 DE Hoorn
Nederland

T 0229- 212 919
E info@tpahga.nl
W www.tpahga.nl

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
1.1 Restauratievisie	6
1.2 Achtergrondinformatie	8
1.3 Gebouwtyping	9
1.4 Beeldrapportage	10
1.5 Bestaande toestand	20
2. Monumentale waarden	34
2.1 Waardering	34
2.2 Veranderingsgeschiedenis	35
3. Technische en bouwfysische condities	37
3.1 Voorstel verduurzamingsmaatregelen	37
3.2 Bouwkundig	41
3.3 Installatietechniek en energetische situatie	42
3.4 Thermografische beelden	43
3.5 Onderbouwing maatregelen	54
3.6 Locaties zonnepanelen	58
3.7 Kostenraming	62
4. Conclusie	64
Bijlage I - Verduurzamingsadvies CFP Green Buildings	66

1. Inleiding

Voor u ligt een onderzoek naar de verduurzamingsmogelijkheden van het rijksmonument Slot Loevestein in Poederloijen.

Het onderzoek is gebaseerd op een niveau 3 onderzoek. Vanwege het beperkte subsidiebedrag dat door het OCW voor de verduurzaming beschikbaar is gesteld, is gekozen voor een vereenvoudigde aanpak in plaats van de uitvoeringsrichtlijnen URL 2001, Bouwkundig advies monumenten.

Het objectgebonden duurzaamheidsadvies voor monumenten is opgesteld conform de normen van het Nationaal Restauratiefonds en de stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM).

Dit onderzoek laat de maatregelen zien die binnen de historische, monumentale mogelijkheden liggen van dit unieke gebouwcomplex. Het advies is een 'maatpak'. Niet alleen de technische mogelijkheden maar ook de wensen van de opdrachtgever zijn hierbij leidend.

Dit onderzoek is opgebouwd uit verschillende onderdelen waarin monumentale waarden, technische en bouwfysische condities en het gebruik is meegenomen om vervolgens een energieadvies op te stellen.

Slot Loevestein met de toegangsbrug naar het kasteel

1.1 Restauratievisie

Restauratievisie

Onze restauratievisie als bureau is gericht op het behoud, herstellen, en verbeteren van historische (monumentale) gebouwen door middel van zorgvuldige restauratie en renovatie. Ons doel is om gebouwen te verbeteren op zowel functioneel als energetisch vlak, terwijl we de kenmerken en karakteristieken van het gebouw behouden en versterken. Uitgangspunt bij verduurzaming is om het pand energetisch te verbeteren en in stand te houden. Het verdiepen in de historie en de gelaagdheid van het monument vormt de inspiratie voor de verdere planvorming. De bestudering van het programma van eisen en het uitgebreid onderzoeken van de bedoelingen van de opdrachtgever met het behoud van het gebouw is de eerste stap die gezet dient te worden.

Ingrepen in het kader van verduurzaming van bestaande gebouwen vormen een ontwerp-opgave, waarbij met inpassing van de bestaande waarden afwegingen gemaakt dienen te worden. Een verduurzamingsadvies is daarom altijd een advies op maat, niet alleen afgestemd op het gebouw, maar ook op de ambities en visie van de opdrachtgever. Wat is de achterliggende reden voor deze verduurzamingsvraag? Deze doelstelling vormt de basis voor de voorgestelde verduurzamingsmaatregelen. De reden kan puur economisch zijn; het verlagen van de stookkosten, maar kan ook juist gaan over een klimaatvisie; gasloos verwarmen. Daarmee kan ook worden vastgesteld of de focus ligt op laagdrempelige maatregelen, op een maatregelenpakket voor de lange termijn, of beide.

Omschrijving van de opdracht

Deze verduurzamingsrapportage is opgesteld in opdracht van Slot Loevestein.

Gezien het beperkte toegekende budget voor de verduurzaming van de panden heeft de directie gevraagd om een minder uitgebreid onderzoek te doen. Wij hebben dit onderzoek in samenwerking met CFP Green Building opgesteld. CFP heeft onderzoek naar de installatietechnische onderdelen uitgevoerd. De conclusies van dit onderzoek zijn verwerkt in deze rapportage. Ter informatie is het onderzoek van CFP als bijlage toegevoegd.

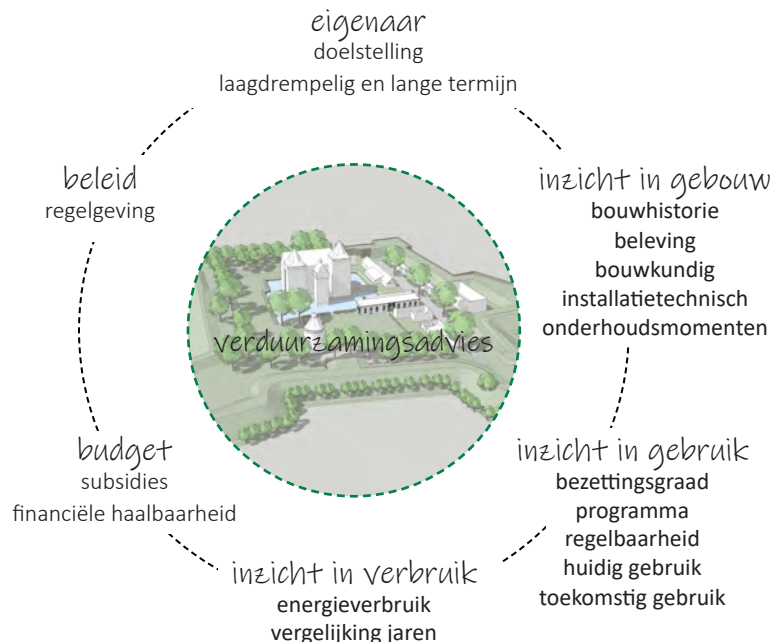
TPAHG architecten heeft zich met name gericht op een aantal bouwdelen waarbij in de huidige situatie propaangas wordt gebruikt voor de opwekking van warmte. Uitgangspunt is om deze bouwdelen in de toekomst te gaan verwarmen met warmtepompen. We hebben onderzocht welke maatregelen toepasbaar en wenselijk zijn om het energiegebruik te verlagen. Hierna is doorgerekend wat de benodigde vermogens zijn om de warmte op te wekken.

Plan van aanpak

Na het vaststellen van de randvoorwaarden, is inzicht in het gebouw essentieel. Middels tekeningen en een locatiebezoek worden eerst de bouwkundige en installatietechnische onderdelen in kaart gebracht. Omdat geen bouwhistorische onderzoeken van de panden zijn uitgevoerd, wordt de historie aan de hand van archiefonderzoek inzichtelijk gemaakt. Daarbij kunnen in het verleden ontworpen elementen of wijzigingen aanleiding geven tot aanpassingen. Uitgangspunt vormt daarbij de restauratieladder: kunnen we de elementen conserveren, is repareren noodzakelijk of zijn hier zwaarwegende argumenten tot vernieuwen. Natuurlijke onderhoudsmomenten worden meegenomen in de afweging van de verduurzamingsmaatregelen.

Afwegingskaders verduurzamingsadvies

Bij het opstellen van een verduurzamingsadvies spelen meerdere afwegingskaders een belangrijke rol. In de omschrijving van de opgave zijn de ambities en intenties van de eigenaar beschreven. Hierna worden de andere afwegingskaders besproken.

restauratievisie verduurzamingsadvies met daarbij de afwegingskaders

Inzicht in gebouw

Het slot bestaat uit één bouwvolume. De torens bestaan uit een tentdak en de overige daken zijn opgebouwd uit een zadeldak. Het slot is omsloten door een gracht.

Op het terrein zijn meerdere panden aanwezig, die functioneel met elkaar verbonden zijn. Daarom wordt in het rapport naar het gehele complex gekeken en de daarbijbehorende toekomstplannen.

Inzicht in gebruik

Naast inzicht in het gebouw, is inzicht in de gebruiker en het gebruik van het kasteel essentieel. De bezettingsgraad van het pand, het programma en de regeltechniek waarmee installaties worden aangestuurd, allen onderdeel van het gedrag van de gebruiker, vormen belangrijke kaders bij het toepassen van maatregelen.

Inzicht in verbruik

Verbruiksgegevens van de afgelopen jaren vormen, naast de andere afwegingskader, belangrijke informatie om te bepalen waar de focus voor de verduurzaming op ligt.

Budget

Voor veel rijksmusea speelt de financiële haalbaarheid een belangrijk rol om over te gaan tot verduurzaming. Voor Slot Loevestein is de toegekende subsidie voor verduurzaming slechts 25 % van de door Royal Haskoning DHV voorgestelde maatregelen. Voor de planvorming gaan wij uit van het budget van de bouwkundige maatregelen. Ook het aanbrengen van zonnepanelen lijkt ons inziens kansrijk in de huidige en toekomstige situatie. Wij hopen dat de benodigde middelen voor de realisatie van de zonnepanelen alsnog gesubsidieerd kan worden.

Beleid

De verduurzamingsmogelijkheden worden getoetst aan het beleid vanuit de gemeente, provincie en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Wanneer voor de werkzaamheden een vergunning nodig is, wordt dit aangegeven.

Verduurzamingsadvies

Bovenstaande aspecten vormen tezamen de kaders waarbinnen afwegingen gemaakt worden voor de verduurzaming. Hierin worden alle mogelijke verduurzamingsmaatregelen doorlopen en worden ook bewust de maatregelen uitgesloten die niet toegepast kunnen worden. De gekozen maatregelen worden in hoofdstuk 3.5 onderbouwd, waarin een duidelijk afweging wordt gemaakt tussen de gestelde kaders, waaronder de monumentale waarden. Vervolgens worden op basis hiervan concrete maatregelpakketten voorgesteld en doorgerekend. Aan de hand van deze pakketten kan de eigenaar de volgende stap zetten in de uitvoering van de verduurzaming. Wanneer er voor de uitvoering een vergunning benodigd is, wordt dit aangegeven en kunnen wij de eigenaar zowel hierbij als bij het proces van de uitvoering begeleiden.

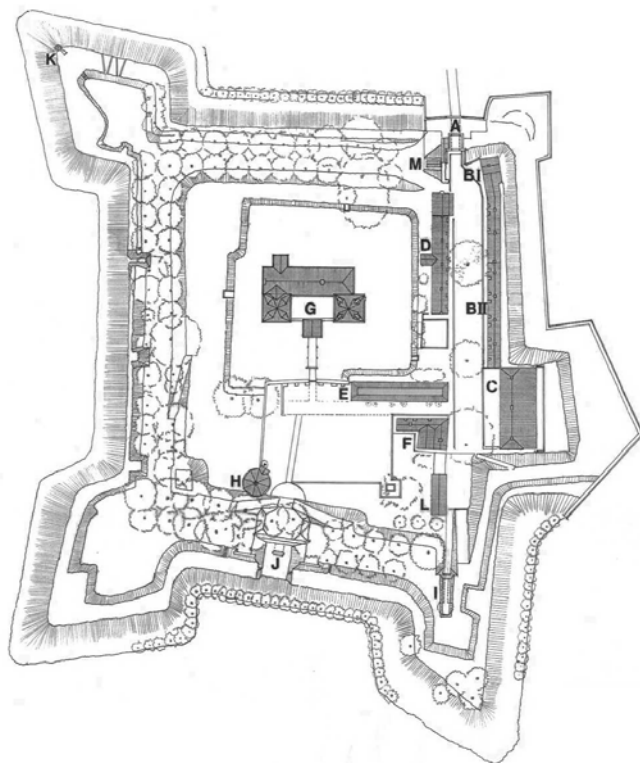
1.2 Achtergrondinformatie

In juli 2021 is in opdracht van de Museumvereniging de Routekaart Verduurzaming Musea door Royal HaskoningDHV opgeleverd. Aan dit project, het opstellen van de routekaart verduurzaming naar 2030 en 2040 om te voldoen aan de klimaatwet, hebben 21 (rijks)musea deelgenomen waaronder Slot Loevestein. De studie geeft voor het museum inzicht welke maatregelen nodig zijn om het doel van een CO2-besparing van 40% in 2030 en 60% in 2040 te behalen. Volgens de berekeningen in de rapportage van Royal HaskoningDHV, wordt ten opzichte van 1990 een CO2-reductie behaald van 124% in 2030 en 116% in 2040. Hieruit kan worden opgemaakt dat de doelstellingen ruimschoots worden gehaald.

Door middel van een rekenmodel zijn de theoretische energiebesparing en de daarbij behorende kosten berekend. Voor Slot Loevestein zijn maatregelen om energie te besparen opgesteld. Het overzicht van deze maatregelen uit het rapport van Royal HaskoningDHV is hieronder aangegeven.

De eerste stap is het naar beneden brengen van de energiebehoefte door te isoleren en zuinigere installaties toe te passen. Aan de hand van de uitkomsten van deze routekaart en de gekozen maatregelen heeft Slot Loevestein van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) budget gekregen om de verduurzaming uit te voeren. Voor Slot Loevestein is het opmerkelijk dat de jaarlijkse subsidie geen relatie heeft met het voorgestelde maatregelenpakket. Het bedrag dekt over 27 jaar gezien slechts 25% van de door Royal Haskoning berekende kosten.

Slot Loevestein bestaat uit een aantal bouwdelen. Hieronder is een overzicht van de bouwdelen zichtbaar, waarbij bouwdeel G het slot is. In dit rapport ligt de focus op de bouwdelen B en C.

Overzicht bouwdelen
Slot Loevestein

Bouwdelen

- A. Toegangspoort/ brug
- B(1-2) Woning & barakken
- C. Commandeurswoning
- D. Museumwinkel/ Taveerne
- E. Arsenaal
- F. Schoolmeesterwoning
- G. Slot Loevestein
- H. Kruittoren
- I&J. Koepelbunker & Kazemat
- L. Energiegebouw & toiletten

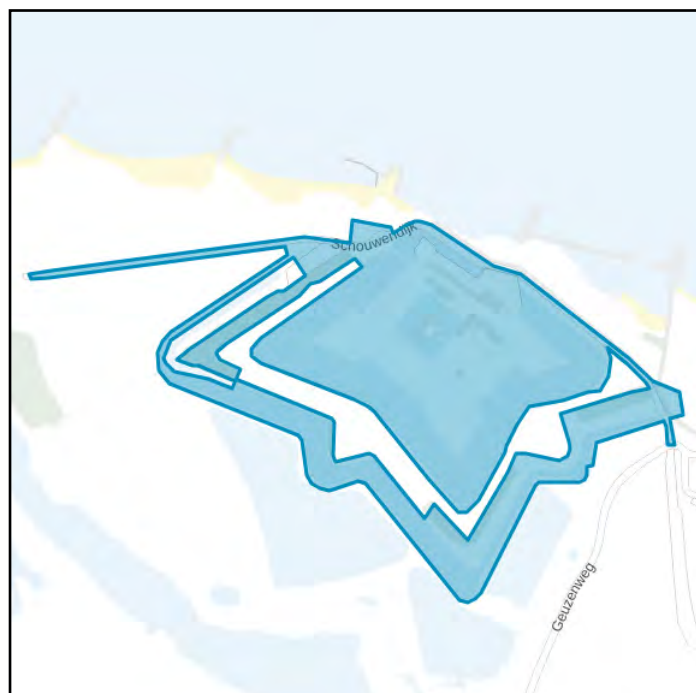
Slot Loevestein - Maatregelenpakket 2020-2050					
Maatregel	Code	Type	Toegepast	#	Potentiele En. Reductie
Dak isoleren: naisoleren naar Rc 3,5	M1	BOUWKUNDIG	Ja	2	-12.800 kWh
Dak isoleren: naisoleren naar Rc 6,0	M2		Nee	0	0 kWh
Gevel isoleren: naisoleren naar Rc 3,5	M3		Nee	0	0 kWh
Gevel isoleren: naisoleren naar Rc 6,0	M4		Nee	0	0 kWh
Vloer isoleren: naisoleren naar Rc 3,5	M5		Nee	0	0 kWh
Vloer isoleren: naisoleren naar Rc 6,0	M6		Nee	0	0 kWh
Enkelglas: toepassen achterzetramen	M7		Ja	1	-9.600 kWh
Enkelglas: vervangen voor HR++ glas	M8		Nee	0	0 kWh
Dubbel glas: vervangen voor HR++ glas	M9		Nee	0	0 kWh
Dubbel glas: vervangen voor triple HR++ glas	M10		Nee	0	0 kWh
HR glas vervangen voor HR++ glas	M11		Nee	0	0 kWh
HR glas vervangen voor triple HR++ glas	M12		Nee	0	0 kWh
Verlichting (C-TLD/5 naar LED 7 W/m2)	M13	INSTALLATIE	Ja	2	-12.500 kWh
Aanwezigheidsdetectie	M14		Ja	2	-4.100 kWh
Doorstroom boilers vervangen door zonne-boilers	M15		Nee	0	0 kWh
WTW: Twincoil	M16		Nee	0	0 kWh
WTW: Platenwisselaar	M17		Nee	0	0 kWh
WTW: Warmtewiel	M18		Nee	0	0 kWh
Toerengeregelde ventilatoren	M19		Nee	0	0 kWh
Bedrijfstijden LBK aanpassen/ optimaliseren	M20		Nee	0	0 kWh
Lucht WP (warmte)	M21		Ja	1	0 kWh
WKO + WP	M22		Nee	0	0 kWh
HTV naar LTV	M23		Nee	0	0 kWh
Van gasketel naar stadsverwarming	M24		Nee	0	0 kWh
Buitenzonwering	M25		Nee	0	0 kWh
Van mechanische koeling naar stadskoeling	M26		Nee	0	0 kWh
Hoog rendement koelmachine	M27		Nee	0	0 kWh
Smart building technieken	M28		Nee	0	0 kWh
Bandbreedte temperatuur en RV optimaliseren	M29		Nee	0	0 kWh
Nieuwbouw	M30		Nee	0	0 kWh
Totaal Maatregelenpakket					-39.000 kWh
PV cellen Dak	PVD	PV	Ja	1	805.800 kWh
PV cellen Gevel	PVG		Nee	0	0 kWh
Totaal Duurzame Opwekking					805.800 kWh
					2.970.000 €

Tabel van het totaaloverzicht van Slot Loevestein (Royal HaskoningDHV)

1.3 Gebouwtyping

Aanduiding gebouwcategorie:

Object:	Slot Loevestein
Adres:	Loevestein 1 5307 TG Poederoijen
Kadaster:	Brakel M12
Categorie:	Kastelen, landhuizen en parken Verdedigingswerken en militaire gebouwen
Subcategorie	Kasteel, buitenplaats Fort, vesting en -onderdelen
Functie:	Riviervesting
Monumenttype:	Rijksmonument
Monumentnummer:	10081
Bouwjaar:	Omstreeks 1360
Dakvorm:	Zadeldaken en tentdaken
Hoogte:	5 bouwlagen
Bruto vloeroppervlak:	2585 m ²
Bijgebouwen:	Ja, zie hoofdstuk 1.2
Eigen grond:	Nee, 123.090 m ²
Oppervlakte water:	Ja, gracht rondom het kasteel
Energielabel:	N.v.t.

Kadastrale kaart (PDOK)

Luchtfoto perceel, 2023 (Topotijdreis)

1.4 Beeldrapportage

Exterieur

Noord-westgevel

Westgevel met nieuwe miva toegankelijke brug
(gerealiseerd in 2024)

Zuid-oostgevel met toegangsbrug

Interieur

Keuken

Ridderzaal

Bed & Breakfast ruimte "Het Soldatenhuisje"

Bouwdeel C

Exterieur B1

Voorgevel van de woning

Achtergevel (rechter gedeelte)

Linker zijgevel

Achtergevel (linker gedeelte)

Exterieur B2

Voorgevel grenzend aan de Commandeurswoning

Achtergevel grenzend aan de Commandeurswoning Achtergevel richting de woning

Exterieur C

Voorgevel van de Commandeurswoning

Linker zijgevel

Achtergevel

Rechter zijgevel

Globaal overzicht overige panden

Het arsenaal

De kruittoren

Museumwinkel/ taveerne

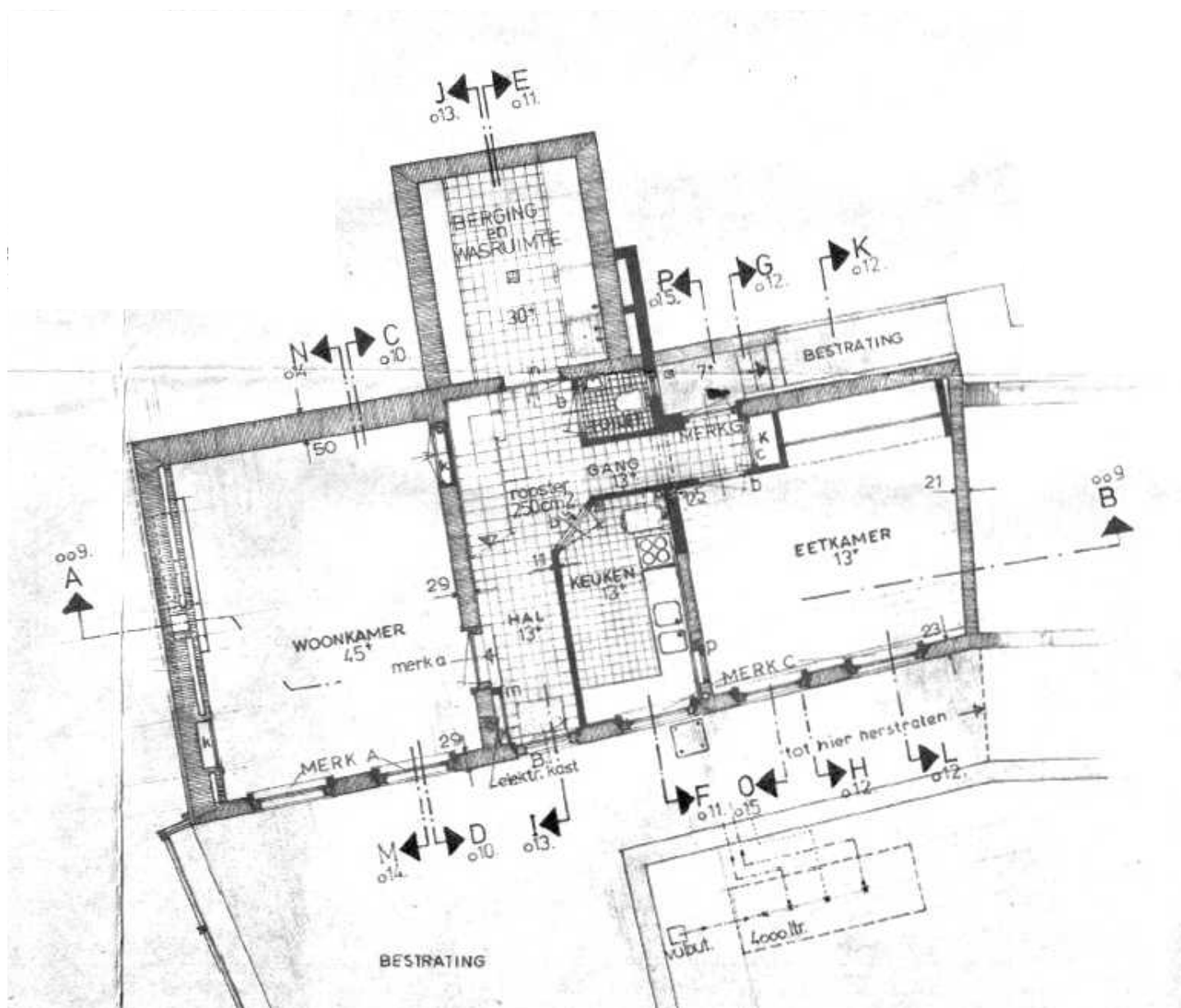
1.5 Bestaande toestand B1

Woning

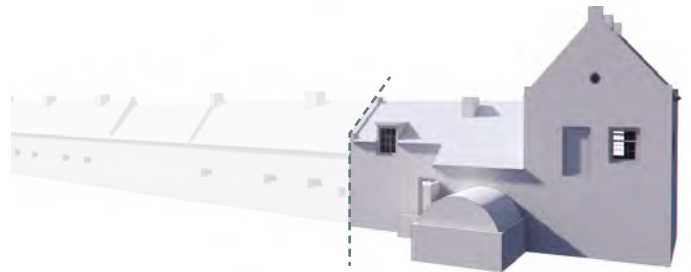
Op het terrein van Slot Loevestein is naast de toegangspoort de beheerderswoning gevestigd. Op dit moment wordt de woning ook nog bewoond. De bewoner(s) openen 's morgens het museum, organiseren riddertoernooien, workshops, 5 mei-activiteiten en zijn het aanspreekpunt voor alles en iedereen. De woning ligt tegen de vestingwal aan, waardoor het maaiveld aan de voorgevel een verdieping lager ligt ten opzichte van de achtergevel.

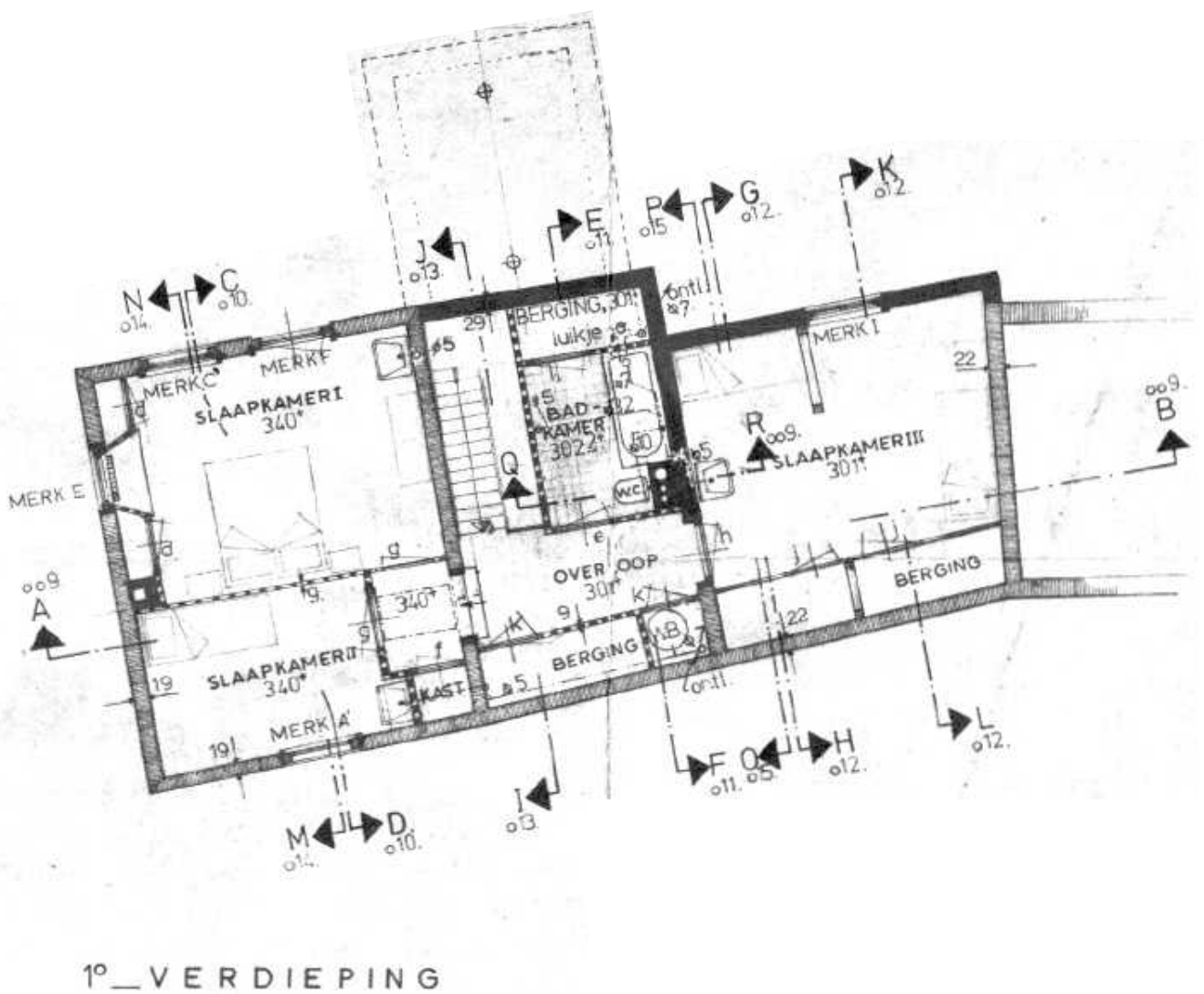
Voorgevel van de woning

Bestaande toestand I begane grond I bouwdeel B1 woning

Achtergevel van de woning

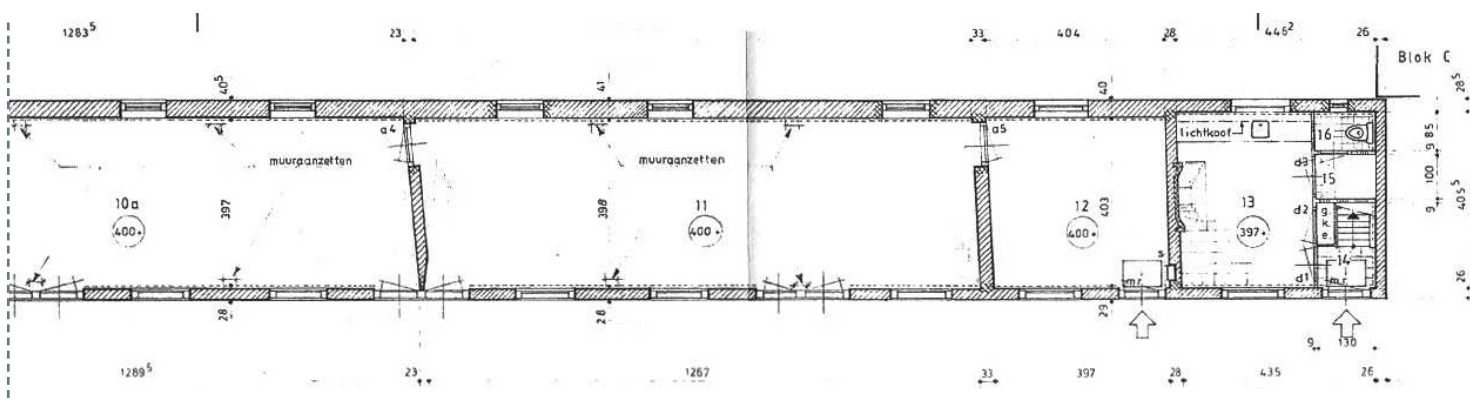
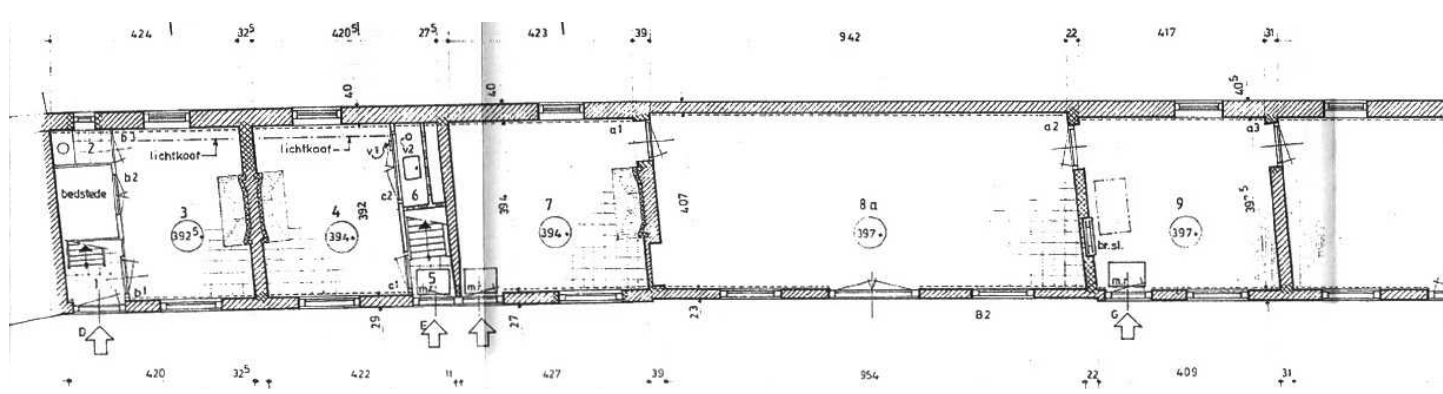
Bestaande toestand B2

Grenzend aan de beheerderswoning ligt bouwdeel B2. In dit bouwdeel bevinden zich B&B kamers en een gedeelte van het museum.

Barakken

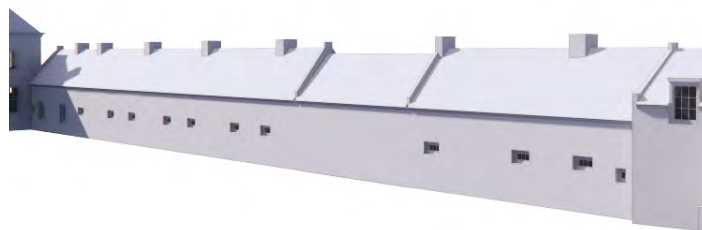
Voorgevel van bouwdeel B2

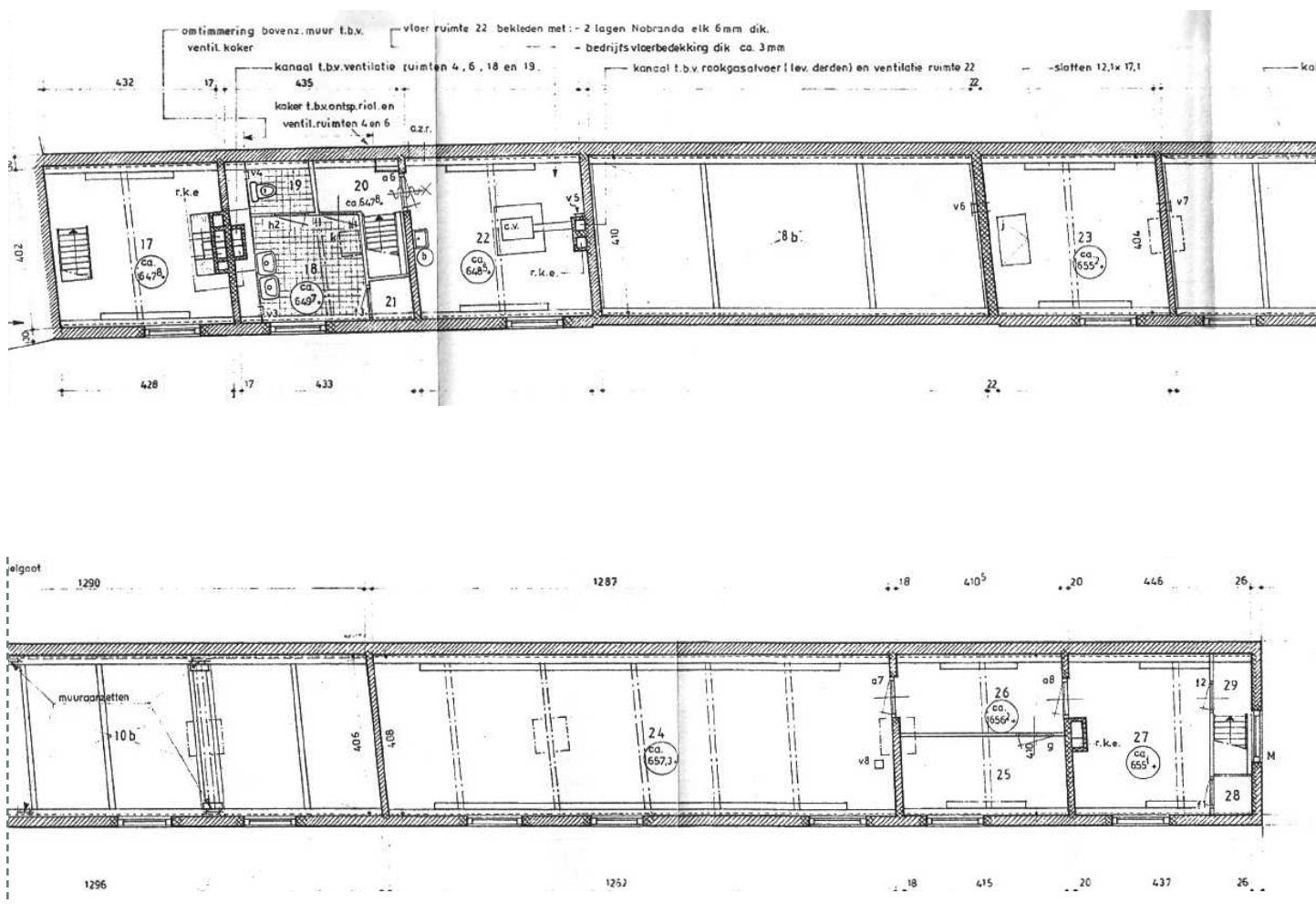
Bestaande toestand I begane grond I bouwdeel B2 barakken

In bouwdeel B2 kun je overnachten in een “soldatenhuisje”. In dat soldatenhuisje woonden vroeger twee hele gezinnen. Nu is het comfortabel ingericht voor een verblijf met z’n tweeën en daarvoor staan twee verdiepingen tot de beschikking. Met een toilet op de begane grond en douche en slaapkamer op de eerste verdieping en vanuit elke verdieping uitzicht op het kasteel.

bron: erfgoedlogies.nl

Achtergevel van bouwdeel B2

Bestaande toestand I zolder verdieping I bouwdeel B2 barakken

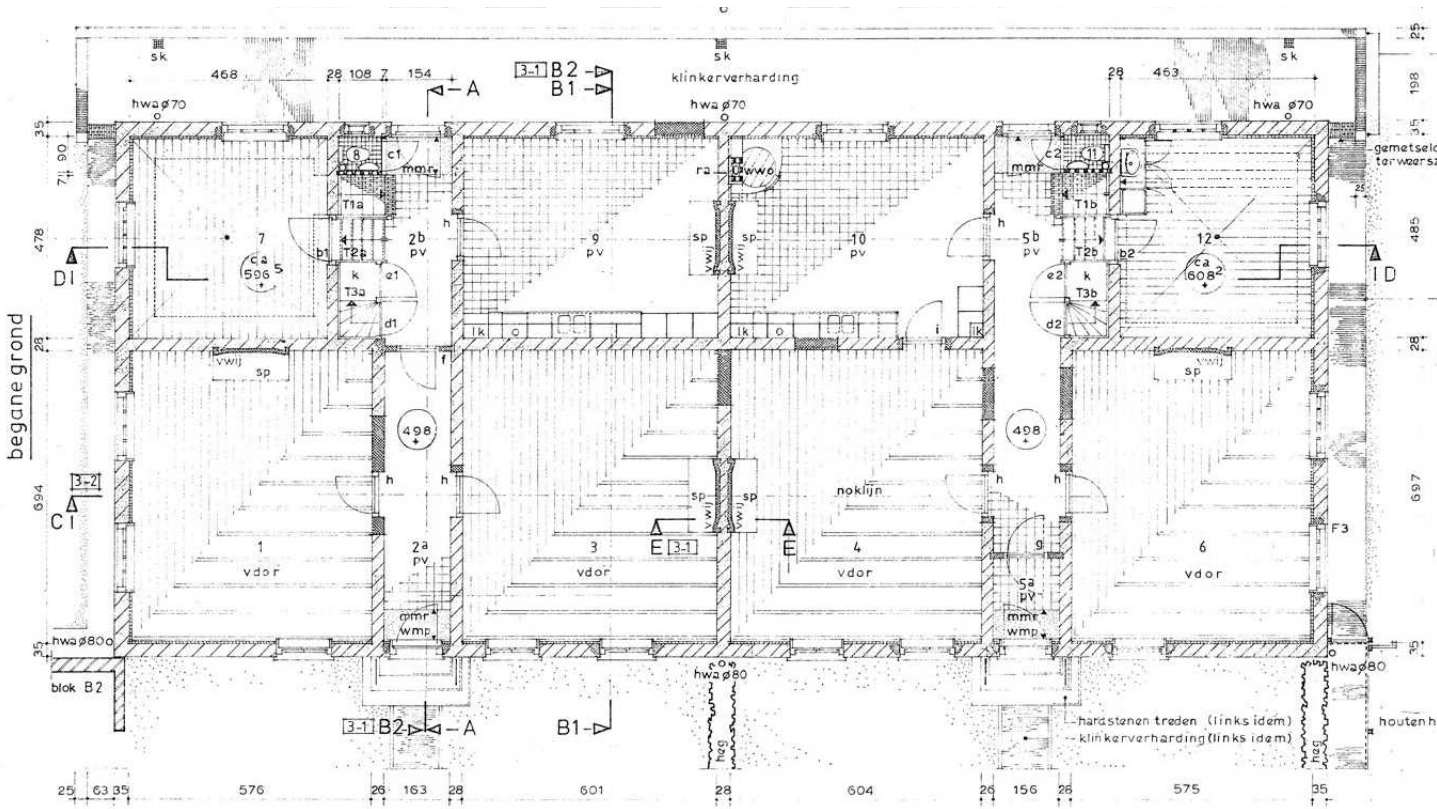
Bestaande toestand C

Commandeurswoning

Op het terrein van Slot Loevestein is in bouwdeel C een Commandeurswoning te vinden. In de commandeurswoning is in de huidige toestand een B&B met kantoorruimtes gesitueerd.

Voorgevel van de Commandeurswoning

Bestaande toestand I begane grond I bouwdeel C Commandeurswoning

Bestaande toestand C

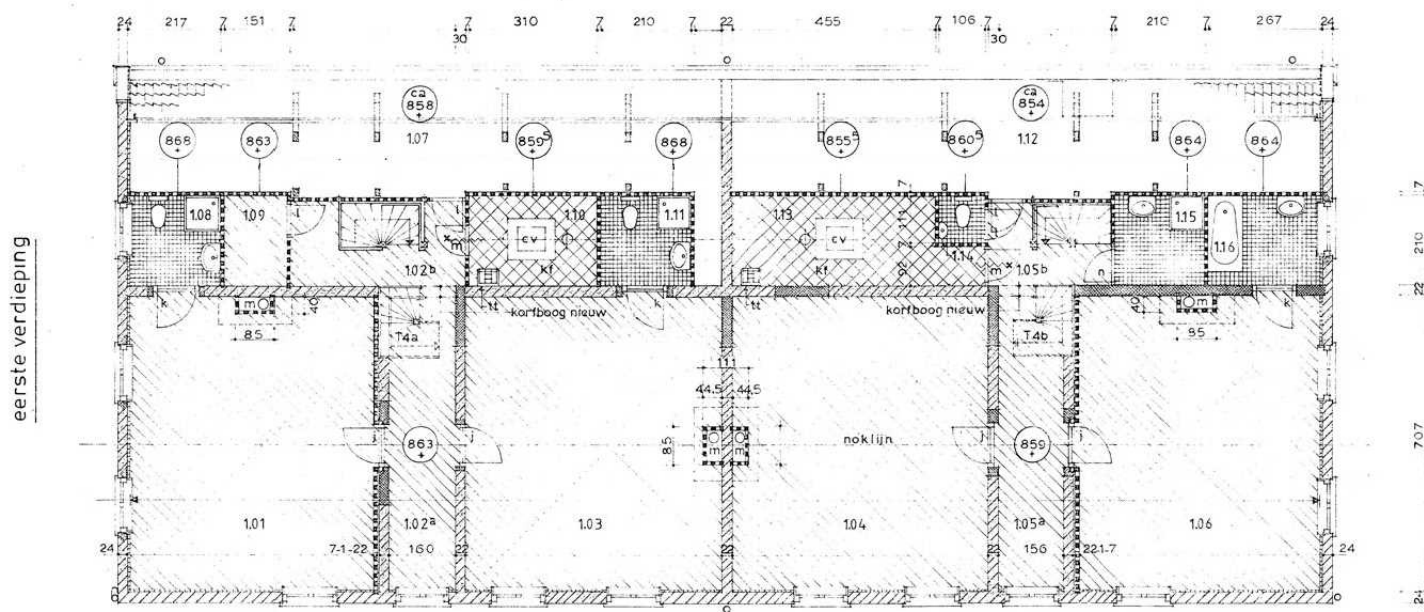
In de voormalige Commandeurswoning zijn drie b&b ruimten gerealiseerd.

Twee B&B vertrekken zijn voorzien van een eigen badkamer met bad, douche en toilet. Eén kamer is voorzien van een douche met een privé toilet op de gezamenlijke gang.

Commandeurswoning

Linker zijgevel/ achtergevel van de Commandeurswoning

Bestaande toestand | eerste verdieping | bouwdeel C Commandeurswoning

Gang op de eerste verdieping

De Commandeurskamer

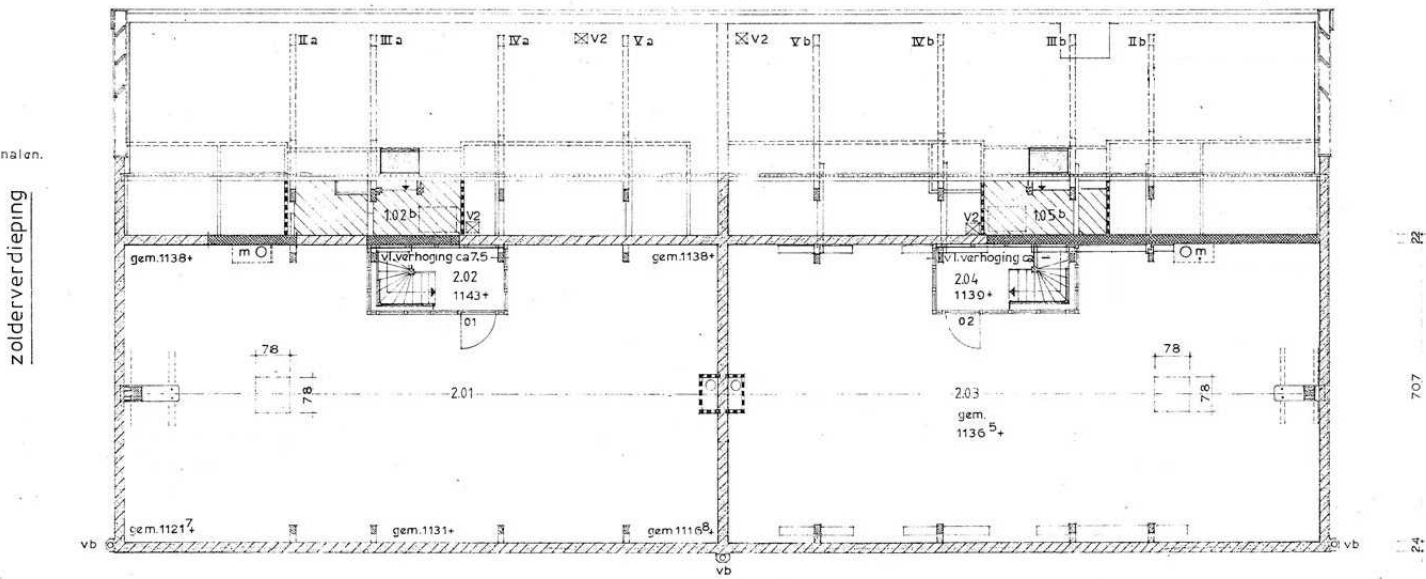
De Officierskamer

De Commieskamer

Bestaande toestand C

Commandeurswoning

Bestaande toestand I zolder verdieping I bouwdeel C Commandeurswoning

2. Monumentale waarden

2.1 Waardering

Er zijn geen bouwhistorische verkenningen of onderzoeken van Slot Loevestein ontvangen. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft een omschrijving beschikbaar gesteld, die hieronder is omschreven.

“Omstreeks 1360 bij het punt, waar Maas en Waal samenkomen gesticht omgracht kasteel, waarvan de woonvleugel aan de oostzijde twee vierkante torens bezit, in de 15e eeuw door een lagere vleugel met de poorttoren verbonden. Tegen de westgevel van het hoofdgebouw een vierkante traptoren. Inwendig zalen en kamers met moerbalken op korbelen; in de grote zaal muurschilderingen, omstreeks 1420 (?) en in de z.g. Kemenade een schoorsteenboezem, beschilderd met de wapens van Albrecht van Saksen en Philips de Schone, omstreeks 1500. Van de voorburcht is de zware, op cirkelvormige grondslag opgetrokken z.g. “kruittoren” bewaard gebleven. Rond het kasteel een gebastioneerde wal, aangelegd in het laatste kwart der 16e eeuw, verbeterd omstreeks 1700. Ten noorden van het kasteel een drietal lage, langgerekte gebouwen onder schild- en zadeldaken, omstreeks 1800 opgetrokken als militaire onderkomens en stallen ten behoeve van de vesting Loevestein.”

bron: RCE monumentenregister

Overzicht ingangszijde (Beeldbank RCE, 1975)

Interieur, grote zaal hoofdverdieping richting het noorden (Beeldbank RCE, 1930)

2.2 Veranderingsgeschiedenis

De geschiedenis van Loevestein kan worden verdeeld in drie periodes, die hier kort worden samengevat.

Middeleeuwen

Omstreeks 1358 laat ridder Dirc Loef van Horne een blokhuis bouwen op een strategische locatie waar de Maas en de Waal samenkomen. Wat begint als een eenvoudige toren groeit binnen tien jaar uit tot een kasteel; het stenen huis van Loef. Voor de financiering richt Dirc een illegale riviertol op, maar wanneer de graaf van Holland hiervan lucht krijgt, verliest Dirc zijn kasteel.

Staatsgevangenis

In 1572 wordt Loevestein overgenomen door de Geuzen en komt het in Staatse handen. Willem van Oranje laat het kasteel versterken en bouwt rondom vestingswallen en een gracht. In deze periode fungeert het kasteel als gevangenis, waarbij bijna alle kamers als cellen worden gebruikt. Binnen de vesting wonen de soldaten, aanvankelijk in houten barakken en later in stenen varianten. De gevangenen zijn geen zware criminelen, maar politieke en religieuze andersdenkenden. De bekendste onder hen is Hugo de Groot, die bekend staat door zijn wereldberoemde ontsnapping via de boekenkist.

Hollandse Waterlinie

Aan het eind van 1589 wordt een vijfhoekige omwalling met drie bastions, een half bastion en een rondeel aangelegd. In 1651 vervangt een bastion het middeleeuwse rondeel. Sindsdien is de vorm van de vesting nauwelijks veranderd.

In het rampjaar 1672 wordt een verdedigingslinie opgericht om Franse troepen tegen te houden. Een jaar later wordt deze linie permanent en staat bekend als de Hollandse Waterlinie, die loopt van de Zuiderzee tot de Biesbosch. In geval van dreiging kunnen delen van het gebied onder water worden gezet om de vijand op afstand te houden.

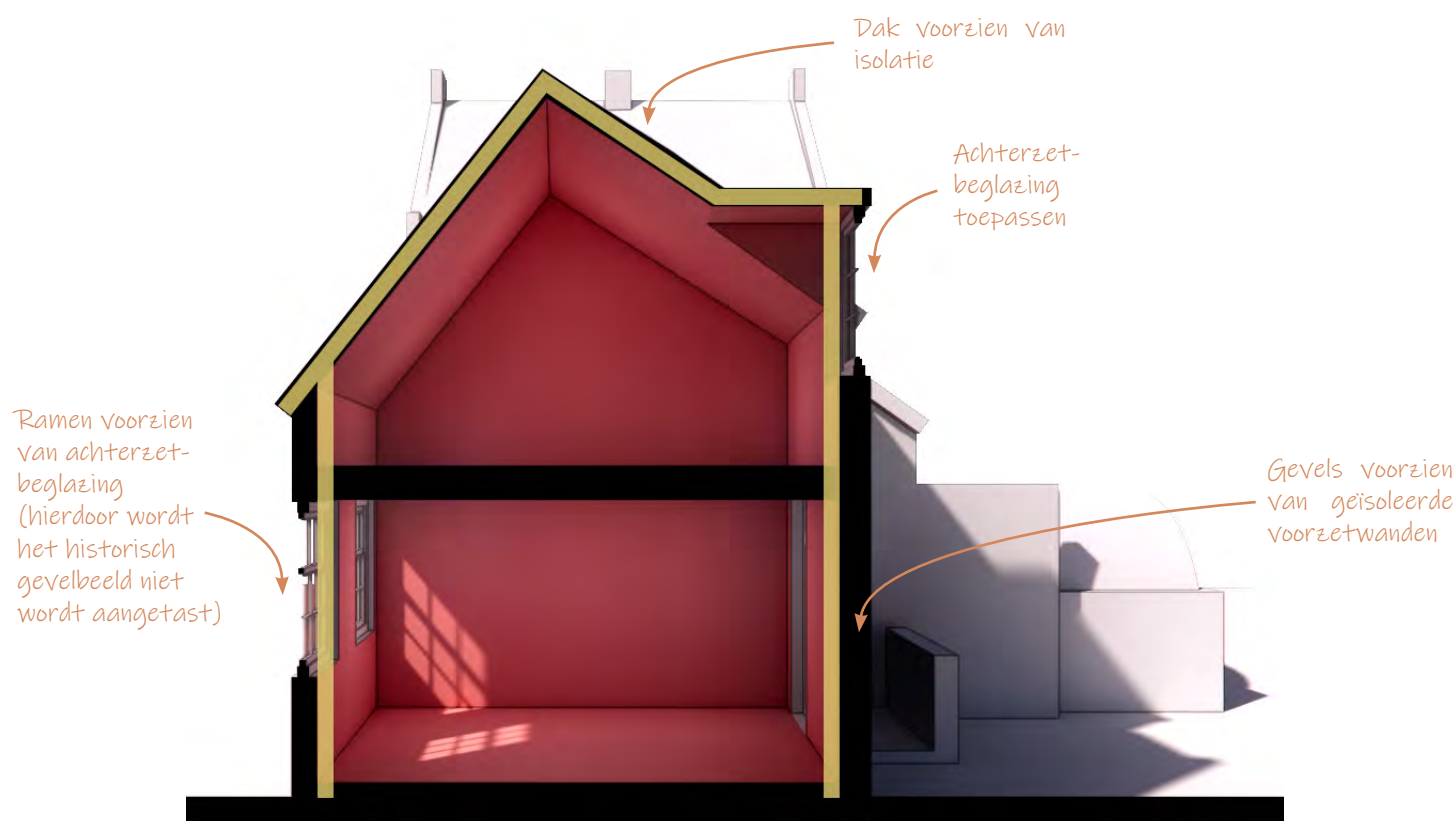
De waterlinie is drie keer ingezet: tijdens de Frans-Duitse oorlog in 1870, de Eerste Wereldoorlog in 1914 en aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog. Helaas bood de waterlinie geen bescherming tegen vliegtuigen, die er eenvoudig overheen vlogen.

bron: slotloevestein.nl

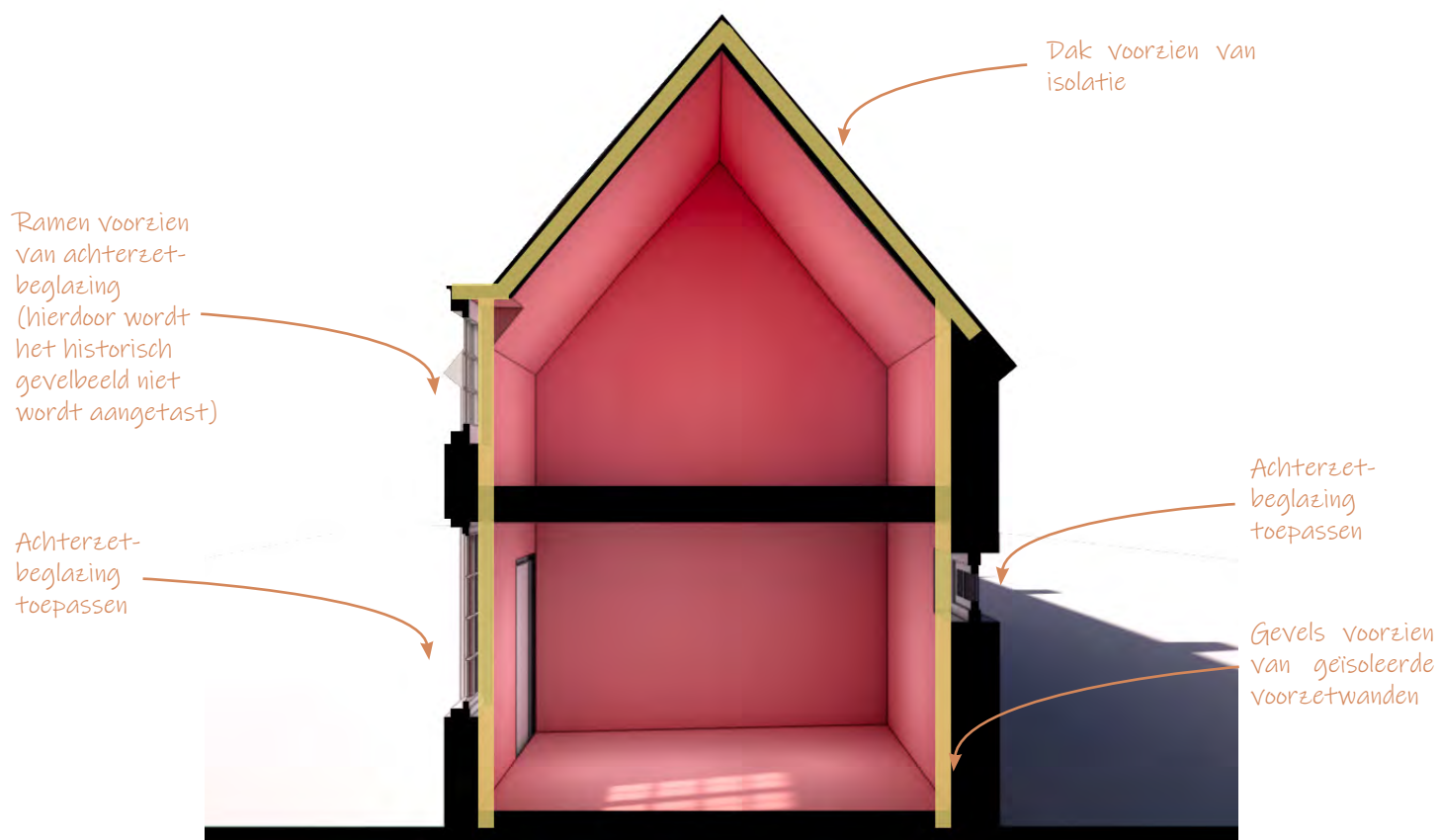
3. Technische en bouwfysische condities

3.1 Voorstel verduurzamingsmaatregelen

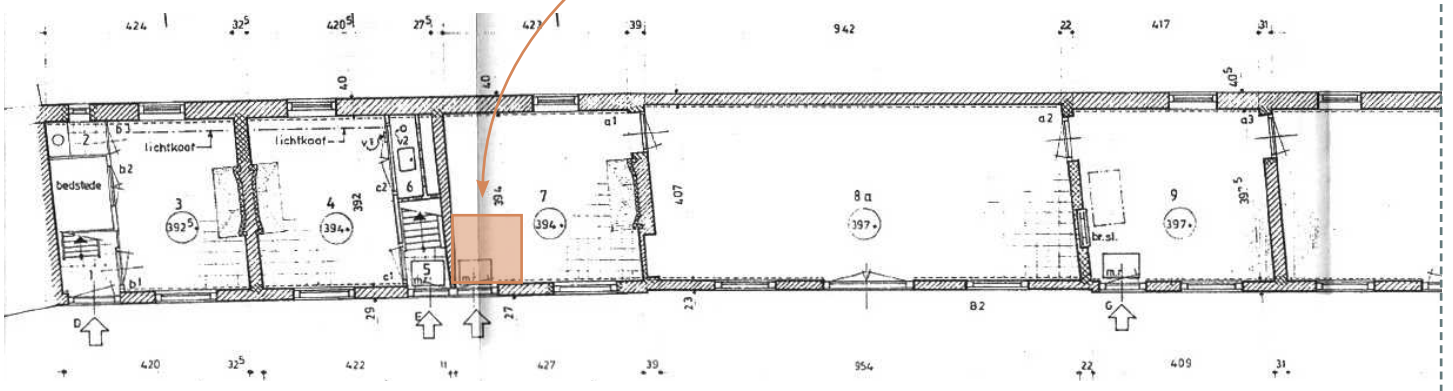
Doorsnede van bouwdeel B1 (de woning)

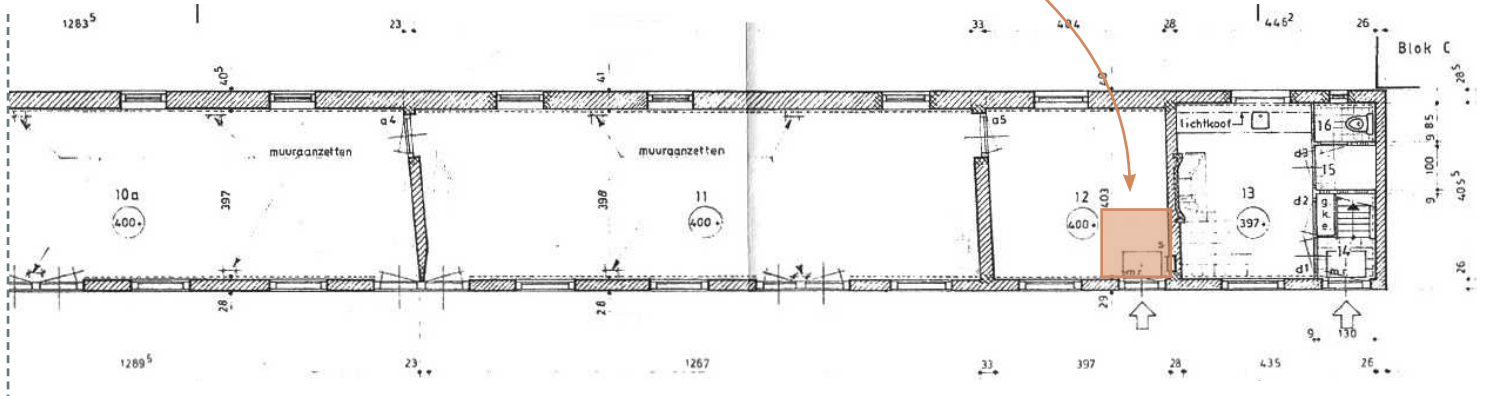
Doorsnede van bouwdeel B2 (de barakken)

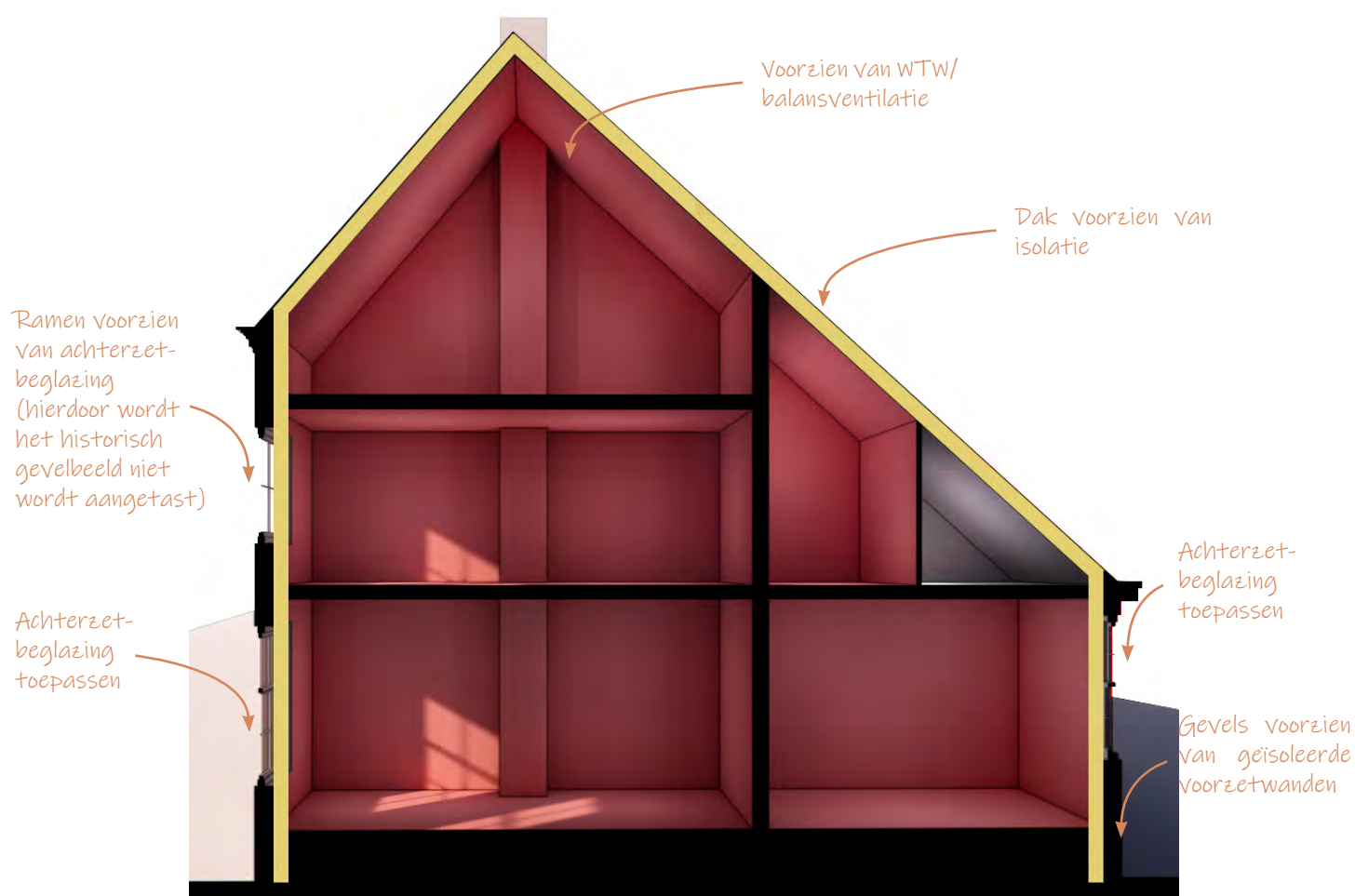
Tochtportalen bij de
toegangsdeuren van
de museumrouting
aanbrengen

Tochtportalen bij de
toegangsdeuren van
de museumrouting
aanbrengen

Doorsnede van bouwdeel C (de Commandeurswoning)

3.2 Bouwkundig

De buitengebouwen worden intensief gebruikt en zijn op diverse plaatsen nog voorzien van enkel glas. Ter verbetering kan er achterzetbeglazing toegepast worden, aan de binnenzijde van het originele kozijn met enkel glas.

In de huidige toestand veroorzaakt het enkel glas nu het belangrijkste warmteverlies. Dit is ook zichtbaar in de thermografische beelden (hoofdstuk 3.4). Door het toepassen van achterzetbeglazing zal het comfort verhogend werken in de ruimtes.

De bouwdelen B1 en B2 en C worden momenteel verwarmd door middel van een cv-systeem met radiatoren. De warmteopwekking geschiedt door middel van propaan gestookte cv-ketels (totaal 6 stuks van opgeteld 202 kWth). Deze kunnen vervangen worden door (Hoog Temperatuur) warmtepompen (lucht-water). Echter wel pas nadat er extra geïsoleerd is via de achterzetbeglazing. Door te isoleren zal ook het aansluitvermogen van 202 kW lager uit vallen. De aansluit vermogens van elektra zullen onder de 40 kWe blijven. Op het totaal van de huidige 200 kWe beschikbaarheid is dat geen probleem.

In de kantoren van bouwdeel C wordt een WTW-installatie aangebracht.

3.3 Installatietechniek en energetische situatie

In samenwerking met CFP Green Buildings is een verduurzamingsadvies opgesteld gericht op de technische installaties. De rapportage is als bijlage toegevoegd.

Warmte afgifte

De bouwdelen B1, B2 en C worden momenteel verwarmd via een cv-systeem met radiatoren. Tijdens de inspectie viel op dat er veel warm water op voorraad wordt gehouden, vooral in de vorm van elektrisch verwarmde boilers. Een aantal van deze boilers kan ontkoppeld worden.

Warmte en koude opwekking

Er is geen aardgas aansluiting op het terrein aanwezig. De verwarming wordt momenteel opgewekt via een warmte-/koudeopslagsysteem met warmtepompen. Dit systeem wordt aangevuld met een ketel die op houtpellets werkt. De woning in bouwdeel B1 en de bouwdelen B2 en C, worden verwarmd door cv-ketels die op propaangas uit een tank draaien.

Om de CO₂-uitstoot op de locatie te verminderen, moet het gebruik van propaangas en pellets worden vermeden. Er is een elektriciteitsaansluiting die verzaamd zal worden, waardoor er mogelijkheden ontstaan voor zowel eigen energieopwekking met zonnepanelen en teruglevering naar het net. Ook kunnen de warmtepompen worden aangesloten op die elektriciteitsaansluiting.

Regeltechniek

Er zijn momenteel verschillende defecten en gebreken in de regeltechniek, waardoor de werking van de WKO-installatie niet optimaal is. Deze regeltechnische aanpassingen zullen tevens leiden tot een besparing. Ook een controle van de pompen zal hieraan bijdragen.

De pelletketel, met een vermogen van 250 kW, kan bijstoken als de WKO-installatie te weinig kan opbrengen. De verduurzaming van dit gedeelte van de verwarming vraagt om een nader onderzoek. Het is aan te bevelen om hiervoor al data te verzamelen met energietussenmeters en om diverse data trendlijnen op te gaan bouwen in de historie functie van de (Priva) regeltechniek. Elektrificeren vraagt ca 75- 150 kWe en dat samen met de B en C warmtepompen en het bestaande vermogen is de grens van 200kWe van het gecontracteerde leveringsvermogen al snel bereikt.

Ventilatie

Bouwdeel C heeft nog geen warmteterugwinning op het ventilatiesysteem. Het is raadzaam om bij de doorvoering van de warmtepompen voor die ruimten ook de ventilatie met warmteterugwinning toe te passen.

Verlichting

Het museum is voor het grootste gedeelte voorzien van LED verlichting. Dit kan nog worden verbeterd door aanwezigheidsdetectie toe te passen.

Opwekking

Naast het verminderen van de uitstoot van CO₂ in de vesting is er ook het plan om bezoekers ook met de elektrische veerbotsen te laten aankomen. Deze kunnen dan vervolgens geladen worden met elektriciteit van de zonnepanelen met eventuele accu's. Door deze aanpak wordt de CO₂ uitstoot op de locatie, maar ook van de bezoekersreizen flink verlaagd.

Nr	Maatregel	kWh besparing	propaan besparing	kg CO ₂ besparing	Financiële besparing	Investing	TVT
1	Optimalisatie boilers warm water op voorraad beperken	3.400	0	1.150	€ 560	€ 2.000	3,6
2	Energiemanagement en energiezorg	11.730	290	4.540	€ 2.400	€ 6.500	2,7
3	Zonnecarports PV cellen pergola 400 stuks (campers)	146.270	0	49.290	€ 23.920	€ 135.000	5,6
4	Bezoekerscentrum zonnepanelen (128 panelen)	46.810	0	15.770	€ 7.650	€ 42.000	5,5
5	Aanwezigheidsdetectie verlichting	24.370	0	8.210	€ 3.980	€ 33.000	8,3
6	Hoog Temperatuur Warmtepomp elektrisch ipv pellet kachel	-22.120	0	3.670	€ 5.520	€ 123.000	22,3
7	Pompen instellingen check	5.480	0	1.850	€ 900	€ 8.000	8,9
8	Ventilatie bouwdeel C WTW	0	1.140	2.370	€ 1.950	€ 60.000	30,8
9	Elekt HT warmtepomp lucht-water ipv CV ketels geb B+C *	-24.370	9.340	4.190	€ 5.070	€ 165.000	32,5
10	Enkel glas vervangen door achterzetramen (50 m2) geb B+C	0	2.160	3.600	€ 2.960	€ 120.000	40,5
11	Regeltechniek WKO en pompput en Optimalisatie	8.550	210	3.310	€ 1.750	€ 75.000	42,9
12	TL LED verlichting TLD5 naar LED 7 W/m2 (RHDHV raming)	12.830	0	4.320	€ 2.100	€ 112.500	53,6
	Totaal	212.950	13.140	102.270	€ 58.760	€ 882.000	15,0
	Huidig	318.946	13.140	149.158	€ 74.591		
	Nieuw	105.996	0	46.888	€ 15.831		

* De elektra aansluiting van de warmtepompen is nog niet met een elektra adviseur of installateur begroot.

Quick wins:

- Instellen cv-ketels op lage temperaturen, zodat HR effect maximaal optreedt. Dit kan door installateur of handy man.
- Afschakelen (legionella technische verantwoord) van elektrische boiler met warmwater voorraad. In gebouw C (niet B&B deel) en boven de keuken.

bron: CFP Green Buildings

3.4 Thermografische beelden

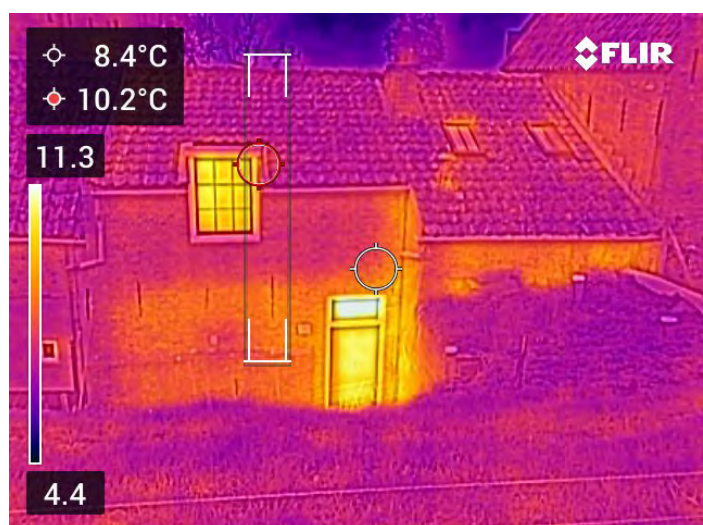
Uit de thermografische opnamen komt naar voren dat er energieverliezen zijn bij de verschillende gevelopeningen met beglazing, met name bij de constructieaansluitingen en luchtdichting. Ook is er op de beelden zichtbaar dat er energieverliezen onder de goot plaatsvinden. De belangrijkste onderdelen zijn weergegeven in het rapport.

De temperatuurverschillen tussen alle verschillende plekken en materialen worden door de camera omgezet in een afbeelding. De blauwe kleur geeft de koude plekken aan en de rode kleur de warme plekken.

Bouwdeel B1 - Woning

Voorgevel - warmteverliezen bij de gevelopeningen van de woning zichtbaar

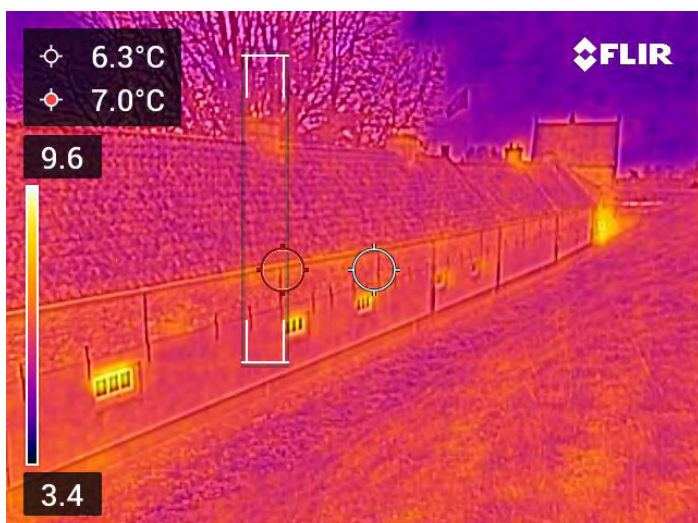

Achtergevel - warmteverliezen bij de gevelopeningen van de woning zichtbaar

Bouwdeel B2 - Barakken

Voorgevel - warmteverliezen in de gevel, bij de gevelopeningen en schoorstenen van de barakken zichtbaar

Achtergevel - warmteverliezen bij de gevelopeningen en schoorstenen van de barakken zichtbaar

Bouwdeel C - Commandeurswoning

Voorgevel - warmteverliezen bij de gevelopeningen, schoorstenen en onder de goot van de Commandeurswoning zichtbaar

Linker zijgevel - warmteverliezen bij de gevelopeningen, schoorsteen en onder de goot van de Commandeurswoning zichtbaar

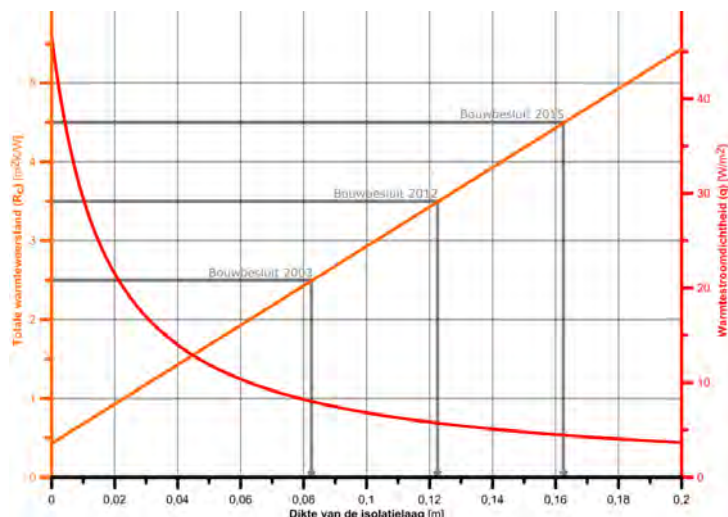
3.5 Onderbouwing maatregelen

In dit hoofdstuk wordt de onderbouwing omschreven voor de meest relevante maatregelen die gelden voor het kasteel. Maatregelen en oplossingen worden geboden vanuit het “Trias Energetica” principe. Rekening wordt gehouden met de technische en bouwfysische condities, functie, gebruiksintensiteit en financiële ruimte. Nadruk bij de geschetste maatregelen ligt op de realisatiekansen.

Algemene aandachtspunten

- De eerste 8cm isolatie zorgt voor een grote reductie van de energiestroom. Elke extra centimeter isolatie wordt minder effectief om een merkbare besparing te realiseren, zie afbeelding 01.
- Vanwege monumentalewaarde en detaillering is een isolatiepakket van circa 5 centimeter vaak het uitgangspunt.
- Bij na-isolatie dient de gebouwschil dampdicht te zijn, de thermische isolatie dient correct uitgevoerd te worden en er dient gecontroleerde bouwventilatie aanwezig te zijn.
- Er dient rekening te worden gehouden met het hygrothermisch evenwicht bij diverse aansluitingen, houten of stalen balken in wanden die de isolatieschil doorbreken.

afbeelding 01 | na-isolatie van historische woonhuizen (RCE, 2019)

Eenvoudige maatregelen

Er zijn veel eenvoudige maatregelen die het energiegebruik beperken, zonder dat de monumentale waarden worden aangetast. Dergelijk eenvoudige toepassingen hebben een relatief lage investering en een duidelijk effect. Daarnaast valt veel energie te besparen met gedrag.

Lokaal verwarmen

Volgens het Trias Energetica principe is de eerste stap van verduurzaming het verminderen van de energievraag. Voor de panden van Slot Loevestein is dit niet anders.

De energievraag kan verminderd worden door een ander inzicht in klimaat te handhaven. Alleen verwarmen voor beheersing collectie en het gebouw in plaats van verwarmen voor de bezoeker.

Inzicht in gebruik

Een energieverbruiksmanager registreert het energieverbruik, inclusief het sluipverbruik van stand-by-apparaten. Omdat het directe effect van het aanpassen van het energiegebruik zichtbaar is, maakt dit het besparen van energie inzichtelijker, eenvoudiger en leuker. Deze systemen omvatten websites en apps, evenals eenvoudige muurschermjes. Vaak is in gelijk zichtbaar hoeveel energie er wordt verbruikt wanneer bijvoorbeeld de verwarming of de verlichting wordt uitgeschakeld. Een energieverbruiksmanager kan tot vijf tot tien procent besparen op het totale energieverbruik.

Energiezuinige apparaten

Door bij inkoop van energieverbruikende apparaten te letten op labels en/of verbruik kan eenvoudig bespaard worden. Vooral in keukenapparatuur zijn de verschillen groot.

Kierdichting

Om tocht effectief te voorkomen, is het verstandig om de aansluitingen tussen de wanden en de kozijnen te controleren en indien nodig te voorzien van kierafdichting. Ook is het aan te raden om bestaande kierafdichtingen te vervangen indien deze versleten zijn. Bovendien wordt geadviseerd om binnendeuren rondom de toegangsdeuren en tochtportalen ook te voorzien van kierafdichting. Wanneer de kierafdichting wordt aangebracht is het belangrijk om extra aandacht te besteden aan de ventilatie om een goede luchtkwaliteit te waarborgen.

Omvangrijke maatregelen

Het implementeren van omvangrijke duurzaamheidsmaatregelen in het monumentale kasteel kan een complexe uitdaging zijn op technisch en financieel vlak (grotere investeringen). Het is belangrijk om zowel de energie-efficiëntie te verbeteren als de monumentale waarde van het kasteel te behouden.

Zonering

Een belangrijke beperking van energie is het compartimenteren van zones waarin verschillende klimaatwensen en eisen aanwezig zijn. Voor bouwdeel B1 en B2 wordt geadviseerd om een extra compartimentering aan te brengen aangezien de voordeuren ten behoeve van de herkenbaarheid voor de bezoekers veelal geopend zijn.

Verwarming en duurzame opwekking

De bouwdelen B1, B2 en C worden op dit moment verwarmd met een propaangasketel. Het uitgangspunt voor de verduurzaming en vermindering van CO₂ is om deze bouwdelen te verwarmen met een (hoge) temperatuur warmtepomp. Hiervoor is het ook nodig om de bouwkundige schil energetisch te verbeteren.

Gevelisolatie

Vanwege de overstap naar een (hoge temperatuur) warmtepomp is het noodzakelijk om de energetische schil te verbeteren. Hiervoor wordt geadviseerd om de gevels van de bouwdelen B1, B2 en C te isoleren door middel van voorzetwanden. De voorzetwanden tasten het historische gevelbeeld niet aan, maar dragen wel bij aan een comfortabel binnenklimaat.

Raamisolatie

Voor de bouwdelen B1, B2 en C is het nodig om de energetische schil te verbeteren. Vanwege de historische ramen en het gevelbeeld wordt geadviseerd om achterzetbeglazing aan te brengen. Hierdoor verandert het gevelbeeld niet en zal het comfort in de binnenruimten verbeteren.

Dakisolatie

Bij het verbeteren van de energetische schil wordt het dak ook meegenomen. Er wordt geadviseerd om het dak aan de binnenzijde te isoleren, of ter plaatse van onverwarmde zolders over de zoldervloeren waardoor het gevelbeeld ongewijzigd blijft. Voor de isolatie van het dak en de zoldervloeren is een Rc-waarde van 3.5 m²K/W als uitgangspunt opgenomen.

Ventilatie

In de kantoren van bouwdeel C wordt een WTW-installatie aangebracht.

PV-panelen

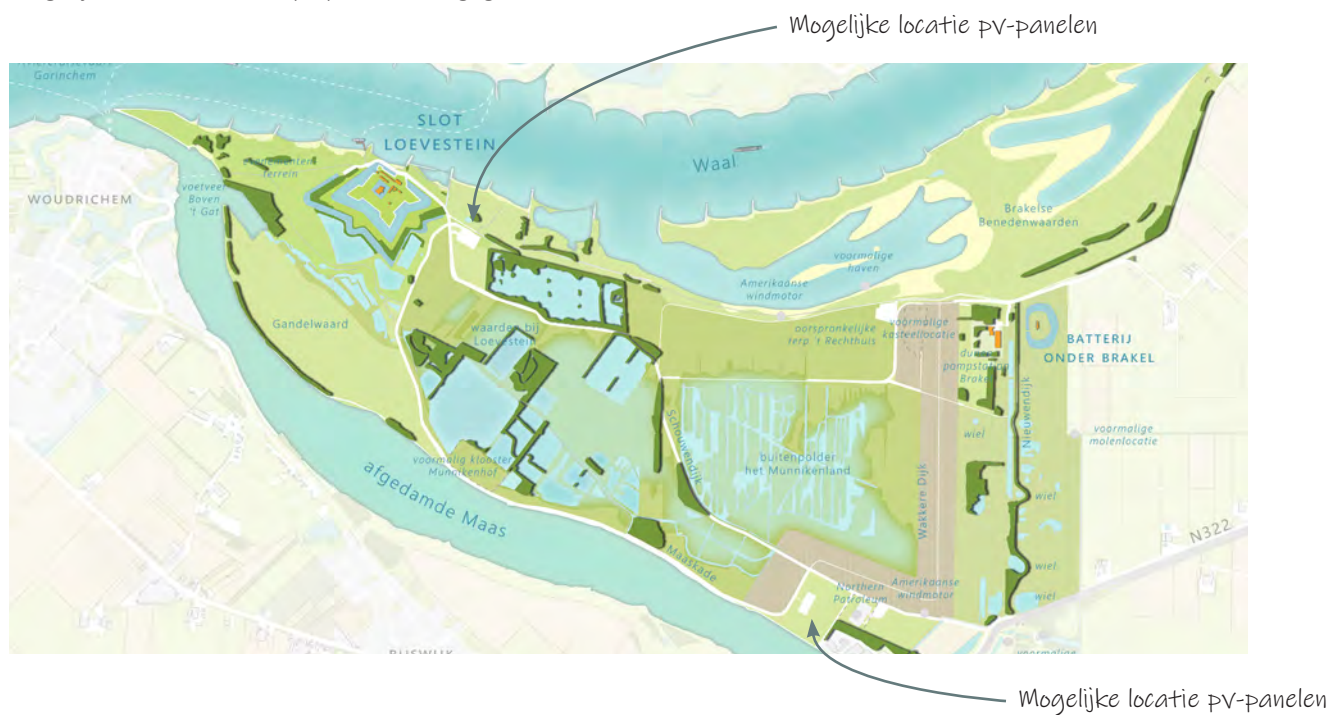
In de toekomstplannen zijn nieuwe gebouwen opgenomen waarvan het uitgangspunt is deze ook gasloos te verwarmen. Het toekomstig elektra verbruik zal hierdoor gaan toenemen. Daarnaast zal ook voor de aanlegvoorzieningen van cruiseschepen een grotere stroomcapaciteit nodig zijn. Een verzwaring in de toekomst naar 600 kW of zelfs 1000kW zal hiervoor benodigd zijn.

De huidige aansluiting is 200kW uitgaande van een paneel met een opbrengst van ca. 420 Wpiek en een eigen gebruik van 30 kW kunnen 548 zonnepanelen geplaatst worden. De locatie is hiervoor niet van belang. De jaaropbrengst van 548 panelen is 202.000 kWh per jaar. Het huidige gebruik is 320.000 kWh. Met de 548 panelen wordt ten opzichte van het huidige gebruik 63% van de energie duurzaam opgewekt.

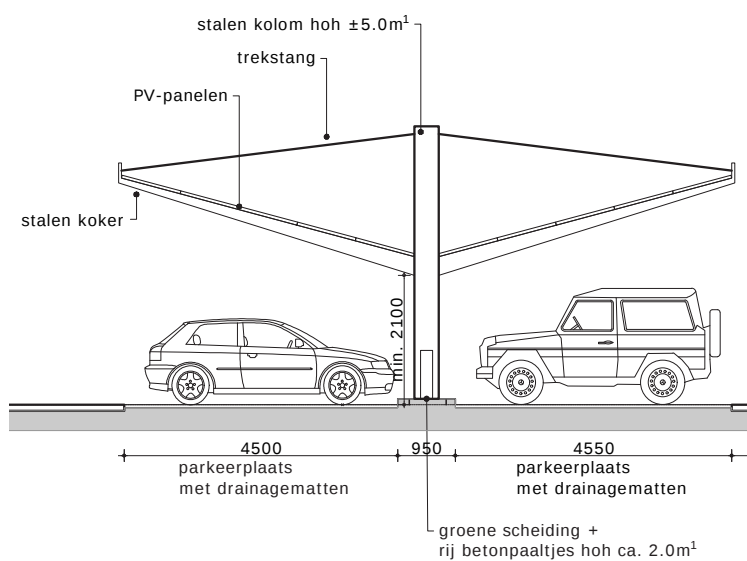
Gezien de bovengenoemde toekomstige ontwikkelingen is de verwachting dat de aankomende jaren ook extra pv-panelen geplaatst kunnen worden. Wij adviseren stapsgewijs het aantal panelen de komende jaren uit te breiden naar gelang het elektra verbruik en het geleverde elektra vermogen toeneemt. De uiteindelijk berekende 805.800 kWh die Royal Haskoning DHV heeft opgenomen in de routekaart zal hierdoor geheel aangelegd kunnen worden. De geraamde kosten hiervoor zijn ca. €3.000.000,- en zullen de aankomende jaren gefaseerd uitgevoerd worden.

3.6 Locaties zonnepanelen

Op de parkeerterreinen van slot Loevestein zijn mogelijkheden om pv-panelen te plaatsen. In het overzicht hieronder worden de mogelijke locaties voor de pv-panelen aangegeven.

Referentietekening en impressie van de pv-panelen op de parkeerterreinen.

Er zijn ca. 548 Zonnepanelen van 420 Wattpiek te plaatsen op de huidige aansluiting van 200 kW. Dit is afgegeven voor levering. Voor mogelijke terug levering is nog een nadere check nodig.

In de toekomst zal er naast het verbruik voor het kasteel en fort ook nog meer stroom nodig zijn om een bezoekerscentrum, camperplaatsen en laadvoorzieningen voor elektrische auto's en elektrische veerboten. Hiervoor is verder uitbreiding van de elektra-aansluiting en gecontracteerd en teruglever vermogen nodig.

Afhankelijk van de het aantal producerende zonnepanelen en verwachte verbruik van het slot en de elektrische veerboten, zal een analyse gemaakt moeten gaan worden van welke accu-opslag ter zijner tijd passend is.

Doorrekening van de aansluiting en mogelijk aantal panelen		
Huidige aansluiting	200 kW	Dit is afgegeven voor levering en teruglevering, hiervoor is een nadere check nodig.
Zonnepaneel anno 2024 doet ca. 420 Wp	0,42 kWp	
Aantal panelen	476 stuks	Maximale panelen mogelijk om terug te leveren.
Eigen gebruik (inschatting ca. 30 kW)	71 stuks	Panelen voor eigen gebruik.
Totaal aantal panelen te plaatsen	548,00	
Opbrengstfactor	De aansluiting heeft deze capaciteit, dus de plaats waar de panelen komen maakt in principe niet uit.	
	0,88	
Jaaropbrengst	202.071	kWH per jaar
Huidig verbruik 2023 (exclusief maatregelen na 2023)	320.00	Huidig jaarverbruik
	63%	Duurzame energie opgewekt

Doorrekening van de aansluiting en mogelijk aantal panelen - CFP Green Buildings

bron: CFP Green Buildings

3.7 Kostenraming

Op basis van de eerder beschreven mogelijke maatregelen is een maatregelpakket samengesteld die zal bijdragen aan het comfort van de panden. In het pakket worden uitsluitend bouwkundige en installatietechnische voorzieningen genoemd, waarbij geen rekening is gehouden met het gebruiksgedrag.

Het pakket bevat maatregelen die direct effect hebben uitgaande van de bestaande situatie. Deze maatregelen zijn gemakkelijk te implementeren, omdat ze verenigbaar zijn met diverse toekomstige scenario's. Verdere uitwerking van de compartimentering zal wel noodzakelijk zijn. Een aantal van de maatregelen ten behoeve van de compartimentering zijn vergunningsplichtig.

Maatregelen die niet goed verenigbaar zijn met de kenmerken van het kasteel en/ of onvoldoende rendement opleveren, zijn niet opgenomen in de beschreven pakketten.

De kostenraming is gebaseerd op:

- een gemiddeld investeringsniveau;
- exclusief BTW;
- exclusief kosten voor advies, ontwerp, exploitatie, management en indexering;
- exclusief (periodieke) onderhoudskosten;
- exclusief losse/vaste interieur onderdelen.

Verduurzamingskosten maatregelen Loevestein				
Bouwkundige maatregelen				
Bouwdeel B1 - woning	hvh.	ehd.	pr/ehd.	investering kosten
Achterzetbeglazing toevoegen	10.14	m2	€ 633.75	€ 6.426.23
Dakisolatie aanbrengen	130.05	m2	€ 220.00	€ 28.611.00
Geïsoleerde voorzetwanden aanbrengen	120.38	m2	€ 138.50	€ 16.672.63
Bouwdeel B2 - barakken				
Achterzetbeglazing toevoegen	27.10	m2	€ 633.75	€ 17.174.63
Dakisolatie aanbrengen	456.69	m2	€ 220.00	€ 100.471.80
Geïsoleerde voorzetwanden aanbrengen	387.00	m2	€ 138.50	€ 53.599.50
Bouwkundige compartimentering toevoegen bij de toegangsdeuren van de	1.00	pst	€ 17.500.00	€ 17.500.00
Bouwdeel C - commandeurswoning				
Achterzetbeglazing toevoegen	49.66	m2	€ 633.75	€ 31.472.03
Dakisolatie aanbrengen	516.26	m2	€ 220.00	€ 113.577.20
Geïsoleerde voorzetwanden aanbrengen	251.34	m2	€ 138.50	€ 34.810.59
Bouwkundige maatregelen WTW	1.00	pst	€ 15.000.00	€ 15.000.00
Installatietechnische maatregelen				
Optimalisatie boilers warm water op voorraad beperken	1.00	post	€ 2.000.00	€ 2.000.00
Energiemanagement en energiezorg	1.00	post	€ 6.500.00	€ 6.500.00
Zonnecarports pv-cellen pergola 400 stuks (campers)	1.00	post	€ 135.000.00	€ 135.000.00
Bezoekerscentrum zonnepanelen (128 panelen)	1.00	post	€ 42.000.00	€ 42.000.00
Aanwezigheidsdetectie verlichting	1.00	post	€ 33.000.00	€ 33.000.00
Hoog temperatuur warmtepomp elektrisch i.p.v. pellet kachel (zie CFP)	1.00	post	€ 123.000.00	€ -
Pompen instellingen check	1.00	post	€ 8.000.00	€ 8.000.00
Ventilatie bouwdeel C WTW	1.00	post	€ 60.000.00	€ 60.000.00
Elekt. HT warmtepomp lucht-water i.p.v. cv-ketels gebouw B+C	1.00	post	€ 165.000.00	€ 165.000.00
Enkelglas vervangen doorachterzetramen (50m2) geb B+C (meegenomen in bouwkundige maatregelen)				
Regeltechniek WKO en pompput en optimalisatie	1.00	post	€ 75.000.00	€ 75.000.00
TL-verlichting TLD5 naar LED 7 W/m2 (RHDHV raming)	1.00	post	€ 112.000.00	€ 112.000.00
Subtotaal				€ 1.073.815.60
Staatkosten				
Post onvoorzien	5.0%			€ 53.690.78
Bouwplaatskosten	9.0%			€ 101.475.57
Algemene kosten	10.0%			€ 122.898.19
Winst & risico	5.0%			€ 67.594.01
CAR-verzekering	0.4%			€ 5.677.90
Leges	1.5%			€ 21.377.28
Projectmanagement	10.0%			€ 144.652.93
Totaal verduurzamingskosten verduurzaming (excl. BTW)				€ 1.591.182.26

tabel 01 | overzicht verduurzamingsmaatregelen en kostenraming

4. Conclusie

Van het gas af

Gezien de beperkte financiële middelen voor de verduurzamings maatregelen heeft het onderzoek zich gericht op de mogelijkheden binnen het beschikbare budget. Bouwkundige maatregelen zijn met name opgenomen in de panden van de bouwdelen B1, B2 en C waar in de huidige situatie propaangas gebruikt wordt voor de opwekking van warmte. Hier worden de verduurzamingsmaatregelen zoals compartimentering, kierdichting, isoleren van het dak, aanbregen van voorzetwanden en achterzetbeglazing uitgevoerd.

De bouwdelen B1, B2 en C verbruiken het grootste deel van het totale energieverbruik van het Slot, ook daar is de grootste verduurzamingswinst te halen omdat er met (propan) gas wordt gestookt. Op de korte termijn kan Loevestein van het (propan) gas af door voor verwarming over te stappen op elektrische warmtepompen. De pelletkachel is ook nog een bron van CO₂ uitstoot. Deze zou vervangen kunnen worden door een elektrische warmtepomp alleen is de huidige elektra aansluiting hier niet toereikend voor. Daarnaast zijn verbeteringen door te voeren in de bestaande installaties en regeltechniek.

Elektrificeren kan nu en in de toekomst ook met eigen opwek in behoefte voorzien

Ook is gekeken naar de mogelijkheden wat er kan binnen de elektra-aansluiting voor de kortere en langere termijn. Op de korte termijn is de elektra aansluiting voldoende om nu van het propan gas afscheid te gaan nemen.

Door in de toekomst eigen energieopwekking te creëren met zonnepanelen kan een groot deel van het jaar volledig in eigen energie worden voorzien en ook nog voor elektrisch veerpont vervoer. Om de onbalans in opwekking en verbruik op te vangen is een voldoende grote aansluiting op het net nodig en kunnen accu's ook helpen om de veerboten snel op te laden. Hiervoor is in de toekomst nog verdere engineering nodig, wat aansluit bij de bouwplannen.

In de rapportage van RHDHV is opgenomen om zonnepanelen te plaatsen met een vermogen van 805.800 kWh. Dit is op de huidige elektra aansluiting nog niet te plaatsen. Er is gerekend aan het maximaal te plaatsen panelen op de huidige aansluiting. Aankomende jaren zal het elektraverbruik toenemen, ook zullen er verzwaren van de elektravoorzieningen worden gerealiseerd. Het streven is om de aankomende jaren voldoende capaciteit beschikbaar te hebben om de 805.800 kWh aan zonnepanelen te plaatsen.

(in reflectie noemen dat de subsidie verhoogd moet worden met het bedrag)

Bijlage I - Verduurzamingsadvies CFP Green Buildings

Status verduurzaming slot Loevestein

Slot Loevestein is een kasteel en fort wat tegenwoordig een rijksmuseum is. Naast het slot en de kruittoren zijn er nog diverse kantoren in oude woningen en horeca gelegenheden in de oude taveerne en arsenaal. Natuur en milieu zijn kernbegrippen in de exploitatie van Slot Loevestein. Er is reeds een Warmte/Koude opslag in de vesting. Loevestein heeft ook een systeem voor zelfzuivering van afvalwater, bijvoorbeeld om de toiletten door te spoelen. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van energiezuinige verlichting en wordt het gebruik van openbaar vervoer in combinatie met de veerdiensten gestimuleerd. De catering maakt gebruik van energiezuinige apparatuur en maakt gebruik van biologische streekproducten. Loevestein heeft in 2022 met het kunstwerk van Daan Roosegaarde 'Waterlicht' laten zien wat de gevolgen kunnen zijn voor klimaatverandering. "We zijn wel geraakt door buitengewone overstromingen en zien duidelijk de dreiging van de klimaatverandering". Ook de komende jaren wil het museum hierin stappen zetten.

Huidige situatie Energievoorziening en toekomstplannen

Er is geen aardgas aansluiting. Verwarming geschiedt nu door de warmtekoude opslag met warmtepompen met aanvullend daarbij een ketel gestookt op houtpellets. De woning in Bouwdeel B1 en de bouwdelen B2 en C worden verwarmd door CV ketels gestookt op propaangas uit een tank. Om CO₂ uitstoot op de locatie terug te dringen moet het worden voorkomen dan er propaan gas of pellets worden verstoekt. Er is een elektra aansluiting die ook verzwakt gaat worden. Dit geeft mogelijkheden voor zowel eigen energieopwekking met zonnepanelen en terug levering. Maar ook om de bestaande warmtebehoefte te elektrificeren, middels elektrische aangedreven warmtepompen. Naast het verminderen van de uitstoot van CO₂ in de vesting is er ook het plan om bezoekers ook met de elektrische veerbotsen te laten aankomen. Deze kunnen dan vervolgens geladen worden met elektriciteit van de zonnepanelen met eventuele accu's. Door deze aanpak wordt de CO₂ uitstoot op de locatie, maar ook van de bezoekersreizen flink verlaagd.

Aanpak onderzoek

Rijksmuseum Slot Loevestein participeert ook in het project Routekaart verduurzaming musea. In 2021 is daar een algemene aanpak beschreven en ook algemene potentiële maatregelen voor Loevestein. Voor dit onderzoek is de basis van de toen als uitgangspunt gebruikt met het onderzoek wat gedaan is in samenwerking met TPAHG architecten. Er is in dit onderzoek gekeken naar mogelijkheden voor concrete verbetering van de huidige situatie en wordt er aangesloten bij de langere termijn plannen voor een masterplan met verder ontwikkeling van de ruimte om het Slot in de vesting en ook in het omliggende gebied inclusief opwekking van eigen energie met zonnepanelen.

NOC*NSF & LKCA & Rabobank

Status verduurzaming slot Loevestein

In dit onderzoek met ondersteuning van RABO club support wordt aangesloten op de onderzoeken die er al zijn en bij de behoefte om meer gedetailleerder inzicht te krijgen in welke concrete maatregelen voor de korte termijn genomen kunnen worden en welke bedragen er voor de toekomst nodig zijn om de transitie in te zetten en daar ook subsidieaanvragen voor te kunnen onderbouwen.

Verduurzamingskansen volgorde en ambitie

- Het museum is op veel plaatsen reeds voorzien van LED verlichting, waar nog niet kan dat nog worden overgezet en ook aanwezigheidsdetectie kan nog op meer plaatsen worden doorgevoerd.

De woning in Bouwdeel B1 en de bouwdelen B2 en C

- De buitengebouwen worden intensief gebruikt en zijn op diverse plaatsen nog voorzien van enkel glas. Ter verbetering kan er een (deels te openen) achterzet kozijn met isolatieglas toegepast worden aan de binnenzijde van het originele kozijn met enkel glas. Het enkel glas veroorzaakt nu het belangrijkste warmteverlies. Bovendien zal dit ook nog comfort verhogend werken.
- De bouwdelen B1 en B2 en C worden momenteel verwarmd door middel van een CV systeem met radiatoren. De warmteopwekking geschiedt door middel van propaan gestookte CV ketels (totaal 6 stuks van opgeteld 202 kWth). Deze kunnen vervangen worden door (Hoog Temperatuur) warmtepompen (lucht-water). Echter wel pas nadat er extra geïsoleerd is via de achterzet beglazing. Door te isoleren zal ook het aansluitvermogen van 202 kW lager uit vallen. De aansluit vermogens van elektra zullen onder de 40 kWe blijven. Op het totaal van de huidige 200 kWe beschikbaarheid is dat geen probleem.
- Wat opviel tijdens de schouw is dat er veel warm water op voorraad wordt gehouden. Dit betreffen voornamelijk elektrische verwarmde boilers. Een aantal boilers kunnen ontkoppeld worden.
- Bouwdeel C heeft nog geen warmteterugwinning op het ventilatiesysteem. Het is raadzaam om bij de doorvoering van de warmtepompen voor die ruimten ook de ventilatie met warmteterugwinning toe te passen.

NOC*NSF & LKCA & Rabobank

Energiekosten en verduurzamingsmogelijkheden

WKO verwarming

- Er zijn momenteel nog diverse defecten en gebreken in de regeltechniek waardoor de WKO niet optimaal kan functioneren. Hiervoor zijn reeds offertes. Deze regeltechnische verbetering zal ook een besparing opleveren. Een pompencheck zal hier ook toe bijdragen.
- De pellet ketel met een vermogen van 250 kW kan bijstoken als de WKO te weinig kan leveren. Om dit deel van de verwarming te verduurzamen is nader en uitgebreider onderzoek nodig. Het is aan te bevelen om hiervoor al data te verzamelen met energietussenmeters en om diverse data trendlijnen op te gaan bouwen in de historie functie van de (Priva) regeltechniek. Elektrificeren vraagt ca 75-150 kWe en dat samen met de B en C warmtepompen en het bestaande vermogen is de grens van 200kWe van het gecontracteerde leveringsvermogen al snel bereikt.

Energietransitie

Afscheid nemen van propaan gestookte ketels in de woningen is nu al mogelijk en dit past op de elektrische aansluiting die reeds is uitgebreid naar 200 kW.

Om in de toekomst ook de pellet kachel te elektrificeren moet er een uitbreiding van het aansluitvermogen en gecontracteerd vermogen komen. Dit is nodig om in de toekomst meer stroom in te kunnen kopen, maar ook om terug te kunnen leveren.

Er zijn ca. 548 Zonnepanelen van 420 Wattpiek te plaatsen op de huidige aansluiting van 200 kW. Dit is afgegeven voor levering. Voor mogelijke terug levering is nog een nadere check nodig.

Huidige aansluiting	200 kW. dit is afgegeven voor levering voor teruglevering is nadere check nog nodig	
zonnepaneel anno 2024 doet ca. 420 Wpiek	0,42 kWpiek	
aantal	476 stuks panelen max mogelijk om terug te leveren	
eigen gebruik inschatting ca 30kW	71 stuks panelen voor eigen gebruik	
	548 totaal aan panelen te plaatsen	
	de aansluiting heeft deze capaciteit, dus de plaats waar de panelen komen maakt in principe niet uit	
opbrengstfactor	0,88	
Jaaropbrengst hiervan	202.071 kWh per jaar	
Huidig verbruik 2023 (exclusief maatregelen na 2023)	320.000 huidige jaarverbruik	
	63% duurzame energie opgewekt	

In de toekomst zal er naast het verbruik voor het kasteel en fort ook nog meer stroom nodig zijn om een bezoekerscentrum, camperplaatsen en laadvoorzieningen voor elektrische auto's en elektrische veerboten. Hiervoor is verder uitbreiding van de elektra-aansluiting en gecontracteerd en teruglever vermogen nodig.

Afhankelijk van de het aantal producerende zonnepanelen en verwachte verbruik van het slot en de elektrische veerboten, zal een analyse gemaakt moeten gaan worden van welke accu-opslag ter zijner tijd passend is.

In de maatregelenlijst zijn de zonnepaneleninvesteringen inzichtelijk gemaakt als er zonnecarports worden geplaatst of als er op de nieuwbouw zonnepanelen op het dak worden geplaatst.

NOC*NSF & LKCA & Rabobank

Energiekosten en verduurzamingsmogelijkheden

De energieverbruiken en kosten voor de huidige situatie staan hiernaast vermeld. De kosten voor de houtpellets en de olie voor de (nood) aggregaten is inschatting.

In de toekomst zullen de propaan kosten vervallen. Er zal wel een hoger elektraverbruik ontstaan om de warmtepompen aan te drijven. Daarnaast zal tot ca 66% eigen energieopwekking plaats kunnen vinden met zonnepanelen.

Totaal overzicht energiekosten	Hoeveelheid	Tarief	Kosten
Jaarverbruik elektra (kwh)	319.000	0,16	€ 50.000
Jaarverbruik propaan gas (m3 aeq)	13.000	1,70	€ 22.000
Overig pellets, olie			€ 3.000
Totaal energiekosten			€ 75.000

Nr	Maatregel	kWh besparing	propaan besparing	kg CO2 besparing	Financiële besparing	Investering	TVT
1	Optimalisatie boilers warm water op voorraad beperken	3.400	0	1.150	€ 560	€ 2.000	3,6
2	Energiemanagement en energie zorg	11.730	290	4.540	€ 2.400	€ 6.500	2,7
3	Zonnecarports PV cellen pergola 400 stuks (campers)	146.270	0	49.290	€ 23.920	€ 135.000	5,6
4	Bezoekerscentrum zonnepanelen (128 panelen)	46.810	0	15.770	€ 7.650	€ 42.000	5,5
5	Aanwezigheidsdetectie verlichting	24.370	0	8.210	€ 3.980	€ 33.000	8,3
6	Hoog Temperatuur Warmtepomp elektrisch ipv pellet kachel	-22.120	0	3.670	€ 5.520	€ 123.000	22,3
7	Pompen instellingen check	5.480	0	1.850	€ 900	€ 8.000	8,9
8	Ventilatie bouwdeel C WTW	0	1.140	2.370	€ 1.950	€ 60.000	30,8
9	Elekt HT warmtepomp lucht-water ipv CV ketels geb B+C *	-24.370	9.340	4.190	€ 5.070	€ 165.000	32,5
10	Enkel glas vervangen door achterzetramen (50 m2) geb B+C	0	2.160	3.600	€ 2.960	€ 120.000	40,5
11	Regeltechniek WKO en pompput en Optimalisatie	8.550	210	3.310	€ 1.750	€ 75.000	42,9
12	TL LED verlichting TLD5 naar LED 7 W/m2 (RHDHV raming)	12.830	0	4.320	€ 2.100	€ 112.500	53,6
	Totaal	212.950	13.140	102.270	€ 58.760	€ 882.000	15,0
	Huidig	318.946	13.140	149.158	€ 74.591		
	Nieuw	105.996	0	46.888	€ 15.831		

* De elektra aansluiting van de warmtepompen is nog niet met een elektra adviseur of installateur begroot.

Overige maatregelen met oog op klimaatbestendigheid:

- Goten en hemelwaterafvoer schoon en lopend houden, om wateroverlast te voorkomen.

Quick wins:

- Met warmtebeeldcamera warmtelekken opsporen. Kosten 1 ochtend op locatie opname en uitwerken met fotorapportage circa € 2.850
- Instellen CV ketels op lage temperaturen, zodat HR effect maximaal optreedt. Dit kan door installateur of beheerder

NOC*NSF & LKCA & Rabobank

Subsidiemogelijkheden

In samenwerking van Slot Loevestein en TPAHG architecten (via Ontzorgingsprogramma Verduurzaming Monumenten) wordt al gewerkt aan subsidie aanvragen bij het **ministerie van OCW** waarin duurzaamheid binnen de planvorming wordt meegenomen.

De Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA) is voor Loevestein niet van toepassing omdat het rijks eigendom is. Dat is in 2023 uitgezocht.

Investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing

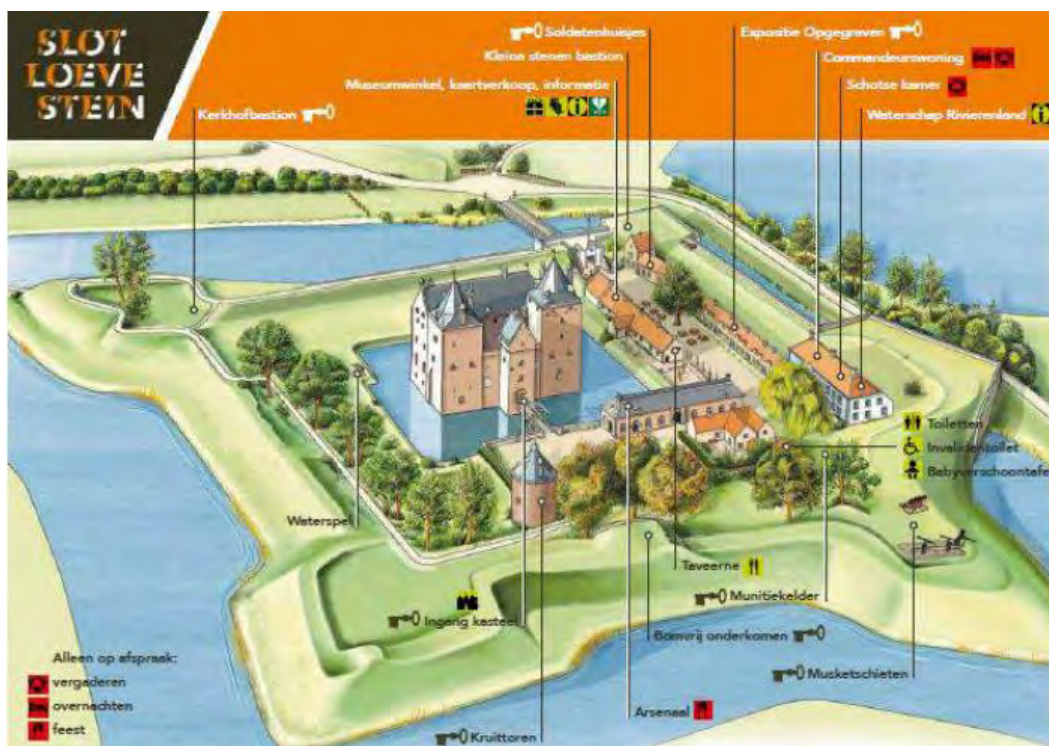
Omschrijving: ISDE is een subsidie voor kleinschalige verduurzamingen zoals een zonneboiler en warmtepompen.

Omvang: De hoogte van de subsidie hangt af van het product. Ongeveer 30% van het aankoopbedrag.

Deze subsidie kan aangevraagd worden voor warmtepompen.

Overige interessante (lokale) subsidies

- Duurzame monumenten lening (mits museum als stichting zelf eigenaar is van het pand)
- Functioneel gebruik erfgoed, via provincie Gelderland

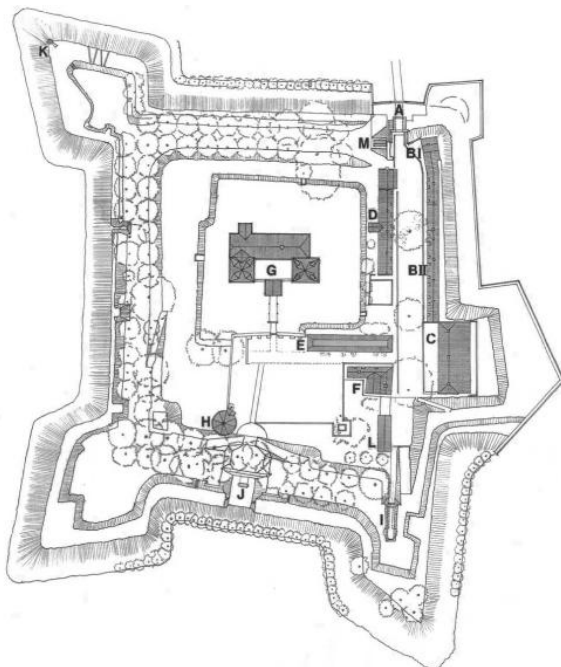

NOC*NSF & LKCA & Rabobank

Bijlage

Bijlage: Bouwdelen benaming en lijst geïnterpreteerde apparatuur

Bouwdelen

- A. Toegangspoort/ brug
- B(1-2) Woning & barakken
- C. Commandeurswoning
- D. Museumwinkel/ Taveerne
- E. Arsenaal
- F. Schoolmeesterwoning
- G. Slot Loevestein
- H. Kruittoren
- I&J. Koepelbunker & Kazemat
- L. Energiegebouw & toiletten

Gebouw			Verwarming (bouwjaar)		Warmtapwater (bouwjaar)		Ventilatie (bouwjaar)		Elektra, verlichting
A	hoofdoort		-		-		-		LED
B1	beheerderswoning	woning	cv-ketel 28 kW	1998	radiatoren	elekta boiler 50 ltr.	1980	boxventilator 300 m3/h	diverse
B2	soldatenhuisjes	museum / b&b	cv-ketels 1x28 kW + 2x45 kW	1998 2016	radiatoren	2x elekta boiler 50 ltr.	1980	centrifugaal ventl. 2x 735 m3/h	LED noodverl. LED
C1	commandeurswoning	kantoren	cv-ketel 28 kW	1998	radiatoren	elekta boiler 150 ltr. elekta boilers 80 ltr. elekta boilers 10 ltr.	2011 1984 2011	balans mv 3x luchtbeh.kast 1065 m3/h,	LED en TL noodverl. LED
C2		b&b	cv-ketel 28 kW	1998	radiatoren	elekta boiler 150 ltr. elekta boilers 80 ltr. elekta boilers 10 ltr.	2011 1984 2011	geen wtw + 4x kleine centrifugaal ventl. (buiten bedrijf)	LED noodverl. LED
D1	hoofdwacht	receptie / winkel	op warmtepomp		radiatoren				LED noodverl. LED
D2	horeca	restaurant + keuken	op warmtepomp		radiatoren	elekta boiler 120 ltr.	2013	balans mv, luchtbeh.kast 2032 m3/h, geen wtw + boxventl. (keuken)	LED noodverl. LED
E	arsenaal	restaurant + keuken	op warmtepomp		vloervw. radiatoren	elekta boiler 120 ltr.	2013	idem	LED noodverl. LED
F	schoolmeesterswoning	kantoren	lucht-warmtepomp	2012	vloervw. radiatoren	elekta boiler 15 ltr. elekta boiler 50 ltr.	2012		LED en TL noodverl. LED
G	slot		water-warmtepomp 1 water-warmtepomp 2 (is stuk!)	2013 2013	vloervw. leden- radiatoren	elekta boiler 30 ltr.	2017	boxventilator 450 m3/h (toiletten)	LED noodverl. LED buitenverl. LED
H	kruittoren		op warmtepomp		vloervw.	-		-	LED noodverl. LED
I	koepelbunker		Buffervat warmteopslag 300 liter	1998	-	-		-	TL
J	kazemat		-		-	-		-	-
K	arkeltoren		-		-	-		-	-
L	energiegebouw		water-warmtepomp >110 kW + WKO hydro unit + pelletkachel 250 kW	2013 2013 2012	-	2 elekta boilers 15 ltr. 2 hydrofoorpompen	2013 2013	balans mv luchtbeh.kast 2500 m3/h (verw./koelen) boxventilator 500 m3/h (toiletten)	LED noodverl. LED
M	vloedbalkenhuisje		-		-	-		-	-
N	genieloods								
O	brouwhuis	tentgbw.	luchtverwarming/airco	2022	-	closein boiler?		airco	LED
U	tuighuis	tentgbw.	luchtverwarming/airco	2024	-	-		airco	LED
gegevens bron: MJOI opgesteld door Volantis zie 240828 Lovestijn Rebertool xism									

gegevens bron: MJOP opgesteld door Volantis
zie 240828 Loevestein Beheertool.xlsm

NOC*NSF & LKCA & Rabobank

disclaimer

De grootst mogelijke zorgvuldigheid is betracht bij het samenstellen van dit rapport.

Echter voor onjuistheden en onvolledigheden met betrekking tot deze rapportage, op welke grond dan ook, kan TPAHG architecten b.v. en/of de samenstellers daarvan op geen enkele wijze verantwoordelijk worden gesteld. Aan de inhoud van dit rapport kunnen dan ook geen rechten worden ontleend.

In geen geval is TPAHG architecten b.v. aansprakelijk voor welke schade dan ook, direct of indirect, die op enige wijze ontstaat door en / of voortvloeit uit het gebruik van deze rapportage.

